Hazırlayanlar
Hülya Üstün, Hatice Erbay, Gülsen Ülker
Dilek Alıcıoğlu Cömert, Bilgen Tümen
Aynur Demirdirek

YAŞINI GÖSTEREN KADINLAR

Yaşlanmanın Feminist Deneyimi

*dipnot

Hazırlayanlar
Hülya Üstün, Hatice Erbay, Gülsen Ülker
Dilek Alıcıoğlu Cömert, Bilgen Tümen
Aynur Demirdirek

YAŞINI GÖSTEREN KADINLAR
Yaşlanmanın Feminist Deneyimi

*dipnot yayınları

Yaşını Gösteren Kadınlar
© Dipnot Yayınları, 2024
ISBN: 978-605-2318-84-3
Dipnot Yayınları 410
1. Baskı 2024 / Ankara

Hazırlayanlar: Hülya Üstün, Hatice Erbay, Gülsen Ülker, Dilek Alıcıoğlu Cömert, Bilgen Tümen, Aynur Demirdirek

Kapak Tasarımı: Duysal Tuncer
Düzelti: Ümit Özger

Baskı Öncesi Hazırlık: Dipnot Bas. Yay. Paz. Ltd. Şti.
Baskı: Sözkesen Matbaacılık
İvedik O.S.B. 1518. Sok. Mat-Sit İş Merkezi No: 2/40
Yenimahalle/ANKARA - Tel: (0 312) 395 21 10

DİPNOT YAYINLARI (Sertifika No: 48147)
Selanik Cad. No: 82/24 Kızılay / Ankara
Tel: (0 312) 419 29 32 / Faks: (0 312) 419 25 32
eposta: dipnotkitabevi@yahoo.com
www.dipnotkitap.com

YAŞINI GÖSTEREN KADINLAR
Yaşlanmanın Feminist Deneyimi

- *Zeynep Esmeray*
- *Zekiye Karaca Boz*
- *Zehra Çınar*
- *Yasemin Özgün*
- *Ülkü Özakın*
- *Şöhret Baltaş*
- *Şener*
- *Sebahat Tuncel*
- *Özgür Can sunata*
- *Nilüfer Yılmaz*
- *Necla Akgökçe*
- *Nazlı Azapçı*
- *Mehtap Doğan*
- *Latife Demirci Kahya*
- *İmge Meral Yaman*
- *İdil Soyseçkin*
- *Hülya Üstün*
- *Hatice Erbay*
- *Handan Koç*
- *Gülseren Pusatlıoğlu*
- *Gülsen Ülker*
- *Fatma Nevin Vargün*
- *Fatma Bayram*
- *Evun Sevgi Okumuş*
- *Evren Paydak*
- *Esra Koç*
- *Dilek Alıcıoğlu Cömert*
- *Cevahir Özgüler*
- *Bilgen Tümen*
- *Beril Eyüboğlu*
- *Aysel Kılıç*
- *Aynur Demirdirek*
- *Aksu Bora*

Kitabı hazırlayanların ve mektup yazanların isimleri
tersten alfabetik olarak sıralanmıştır

İçindekiler

Kitabın Hikâyesi 9

Çağrı Mektubu 13

Giriş: Yaşlılığın Feminizmi 19

Mektuplar
"Yaşlanmanın Feminist Deneyimi"

50'den Sonra Gelen Aşk.....31
Zeynep Esmeray

Yaş Almak Üzerine.....33
Zekiye

Benim de Sözüm, Anlatacaklarım,
Sesimi Salacağım Bir Dünya Var.....39
Zehra

"Kadın Başına" Yaşlanınca
Kadın Kadının Yurdu Olsa.....43
Yasemin

Zaman Uçarken... 49
Ülkü

Yalnız Yaşlanmak 51
Şöhret

Herkese..... 55
Şener

Cezaevine Girdiğin Yaşı Donduruyorsun,
Hep Girdiğin Yaşta Kalıyorsun 59
Sebahat

Nasır..... 65
Özgür

Dolu Dolu Yaş Alıyorum 69
Nilüfer

Yaşlandık Diye Feminizmi Unutalım mı?..... 73
Necla

Her Alanda Yan Yanaysak Güçlüyüz 81
Nazlı

Feryat Figan Ağlarken Saçlarımı Boyadım..... 85
Mehtap

Yaşlanıyor muyum?..... 93
Latife

51 Yaşıma Mektup..... 99
İmge

40'lı Yaşlarında, Hayatının Baharında... 103
İdil

Özel Olan Politiktir;
Yaşlılık En Özel, En Politiktir... Öyle... 107
Hülya

Su Uyur, Patriyarka Uyumaz, Yaşlanırken de... 111
Hatice

Devrimci Bayraklar Yükseklerden İnmesin 117
Handan

Yaş Aldım, "Kocakarı" Oldum!
Yakamadığınız Cadıların Torunları da Yaşlandı! 121
Gülseren

Geçip Gitmekte Olanlar 129
Gülsen

Yaşlanabilme Şansı 135
Fatma Nevin

Bravo Kadına, Yaşına Rağmen... 141
Fatma

Serüvenci Yaşlılık 145
Evun

Feminist Köyleri, Komünleri
Kuvveden Fiile Çıkarmak.....153
Evren

Günlerin Getirdiği.....159
Esra

Erken Ağardı Saçlar.....165
Dilek

Hülya Ha'nın Güzel Anısına... 169
Cevahir

İltifatta Yaşa Takılanlar 173
Bilgen

Yaşlandım, Hepsi Bu 179
Beril

Feminizm – Yaşlılık 185
Aysel

Yaşımız Yanımızda... 191
Aynur

Yaşlılığın Başlangıcı..... 195
Aksu

Kitabın Hikâyesi

Ankara'daki bir grup feminist bir süredir, çeşitli buluşmalarımızda yaş ve yaşlanma konusundaki deneyim ve görüşlerimizi de birbirimize aktarıyorduk. İçimizden Hülya, 40'lı yaşlarından itibaren yaşıyla ilgili değişik ortamlarda karşılaştığı tepkileri sessiz sessiz biriktirmiş. Zaman zaman sesine ses ekleyecek feminist arkadaşlarının dikkatini çekmeye çalışmış ve feminist bir mesele olarak yaş konusunu düşünmeyi aklının bir kenarında hep tutmuş. Yaşlanan feministlerin bu süreçteki duygularının, gözlemlerinin kayıt altına alındığı bir kitap fikrini, heyecanını kaybetmeden taşımış. İşte, Hülya'nın ilk Hatice'ye açtığı bu düşünce, Aynur, Bilgen, Gülsen, Dilek ve Şebnem*'de de heyecan yaratınca yaşlılık grubumuz Ocak 2022'de "Yeni Bir Aşk" adıyla kurulmuş oldu. Bizim için bu farkındalık ve bu çalışma yeni bir aşk gibiydi. Hepimiz aynı şehirde olmadığımız için çalışmalarımızı yüz yüze görüşmenin yanı sıra çevrimiçi sürdürdük.

Önce bir okuma listesi hazırladık. Makaleler okuyup tartıştık. Düşündüğümüz kitap, feminist hareket içinden yol arkadaşlarımızın deneyimlerinden oluşacağı için okumalar sürerken, deneyimlerini aktaracak isimleri belirlemeye ve onlara bir an önce bir çağrı

* Şebnem, bir süre sonra diğer çalışmalarının yoğunlaşması nedeniyle gruba devam edemedi.

mektubu hazırlamaya giriştik. Okuduklarımız her adımda farkındalığımızı arttırdı. Bir his, anlamlandırılmamış deneyimler vücut bulmaya, kelimelere dökülmeye başladı. Çağrı mektubumuzu da ancak bu okumalar üzerine yaptığımız konuşmalar sonunda yazabildik. Bu mektupta, bir araya gelme amacımızı, duygularımızı, okuduklarımızdan süzülenleri, tartışılabilecek konuları, soruları aktarmaya çalıştık. Okuduğumuz makaleleri isteyen arkadaşlarımıza da gönderdik. Çağrı mektubumuzu hikâyemizin sonunda görebilirsiniz.

Yaşlanma konusunda deneyim aktarımı isteyeceğimiz feminist arkadaşlarımızın yer aldığı listeyi oluştururken 40 yaş üstünden 80'ine, feminist hareketin çeşitli dönem ve çevrelerinden, farklı şehirlerden, farklı yaşlardan dengeli bir dağılım sağlamaya çalıştık. Duygularımızı, yaşadıklarımızı en rahat nasıl anlatabileceğimiz üzerine tartışırken, istediğimiz birine mektup yazmanın iyi bir yöntem olacağında birleştik. Bu süreçte girişimimizi hep bir başlangıç olarak düşündük. Bu çalışmanın dışında başka kadınların, feministlerin de bir araya gelerek yaşlılık / yaşlanma deneyimlerini kayda geçirmesi ve kadın yaşlılığı konusunda tartışmaların çoğalması umudunu hep taşıdık.

Çağrı mektubunu gönderemediklerimiz oldu ne yazık ki... Tempomuzu biraz yavaş bulurken kimi kayıplarımız olacağının korkusunu çekiyorduk, aramızdan bunu dile getirene de kızıyorduk. Hazırlıkların başında aklımızdan geçen isimler arasındayken Saynur'un, daha sonra tam da mektubunu göndermek üzereyken Nermin'in kayıp haberleriyle sarsıldık.

Listeye son halini verdikten sonra mektupları göndermeye başladık. Geri dönüşler gayet olumluydu. Kimi nedenlerden dolayı yazamayacağını belirtenler bile ne kadar iyi bir şey yaptığımızı vurguluyordu. Hemen hemen herkes bu konunun tartışılmadığın-

dan ve buna çok ihtiyaç duyulduğundan söz ediyordu. "Bu memlekette feministler yaşlanmıyor mu diye daha geçen gün konuştuk.", "Çok kıymetli bir şey yapıyorsunuz, yüzleşemediğim bir konu...", "Yönteme bayıldım.", "Beni can evimden vurdu bu mektup." "Ayy teori kesmeyeceğimize çok sevindim.", "Geride kalacak yaşlarıma diyeceklerim var." gibi dönüşler heyecanımıza heyecan kattı. Uzun zamandır kendi aramızda yaptığımız tartışmalar, konuşmalar başkalarına da açılınca ve olumlu karşılanınca daha bir şevklendik.

Çalışmanın başında, makaleler okuyup tartıştığımız için deneyim yazmada diğer yol arkadaşlarımızdan ayrıcalıklı bir konumda olup olmayacağımızı düşündük. Ama bu kolektif çalışmada deneyim aktarımının dışında kalmayı da feminist etiğe uygun bulmadık. Bu tartışmalar sonucunda grup olarak biz de deneyimlerimizi yazmaya karar verdik.

Mektuplar gelmeye başladı. İlk mektuplarla yaşadığımız "Ne iyi yapmışız!" duygusu her mektupta devam etti, çok duygulandık gerçekten; "Çok güzel mektuplar, okumaya kıyamıyor insan...", "Mektup yazan yazacak olan herkese şimdiden muhabbet duyuyorum." sözleri döküldü dilimizden. Tekrarların olması olağanken, her bir mektupta farklı noktaların vurgulandığını, farklı yaklaşımların birbirini tamamladığını gördük. Birkaç mektubu, çağrımız nasıl karşılık görmüş anlamak üzere okuduktan sonra, kendi mektubumuzu bitirmeden yeni gelenleri okumadık.

Bu arada hemen yazıp gönderen de vardı, çok sonra yazan da. Bir grup arkadaşımız, yazmak istedikleri halde kendilerinden yaşlıların bakımını üstlendikleri için vakitleri ve takatleri olmadığını söyledi. Bazı arkadaşlarımız kendi hastalıkları nedeniyle yazamadılar. Bazıları henüz bu konuyla yüzleşemediklerini belirttiler. Yaşlılık ve kendi yaşlanmasına yoğunlaşmak için daha uzun bir zamana ihtiyaç duyanlar da oldu. Kitabın hazırlık sürecindeki bu

tepkiler de kadın yaşlılığına ilişkin birçok şey söylüyordu. Uzun bir süre aldı mektupların birikmesi. Bu süreçte Covid-19'la uğraşırken, arkasından yaşadığımız deprem, hepimizi derinden sarstı. Her şey durdu. Grup içinde yazışamaz bile olduk. Neredeyse aradan bir buçuk ay geçtikten sonra yavaş yavaş kıpırdanmaya başladık. Hangi aşamada olduğumuzu bize mektup gönderenlerle paylaştık.

Hazırlık sürecinde, hangi kavramları ve onları nasıl kullanacağımız kafa yorduğumuz önemli konulardan biri oldu. Örneğin yaşlanmak mı yaş almak mı, yaşlı birey mi, yaşlı mı, yaş ayrımcılığı mı, yaşlı ayrımcılığı mı... Yaşlılıkla ilgili birçok kavram üzerine tartışma yürütsek de hemen bir sonuca bağlamak olanaklı olmadı; bir bakıma istemedik de... Bu arayışın daha geniş katılımla ilerleyeceğini umut ediyoruz.

Farkındalığımız arttıkça yakın-uzak çevremizde, kamusal alanda, sosyal medyada yaş ayrımcılığı içeren sözleri, tavırları, görselleri daha çok algıladık. Bu yerleşik yaş ve yaşlı ayrımcılığına tepki olarak çeşitli sloganlar, sözler ürettik: "Yaşının güzelliği üzerinde...", "Yannki yaşamı bugünden kuracaksın.", "Yakın gözlüğüm olmadan yaş ayrımcılığını görüyorum!", "İnadımız yaşımızdan büyük!" Daha sonraki çalışmalarda başka pek çok söz ve slogan ortaya çıkacaktır.

Yaklaşımları değiştirmenin zaman alacağının bilincinde olarak kesin sonuçlara, önerilere varmaya çalışmadık. Feminist hareketin farklı gruplar ve biçimlerle yaratıcı örgütlenme becerisinin tanığıyız. Çalışmamızın feminist hareket ve kadın hareketinden yeni katkılarla büyüyeceğinden eminiz. En büyük dileğimiz, her yaştan kadınlar için kadın yaşlılığına ilişkin farkındalığın artması ve feminist mücadelenin önemli bir parçası olması.

Çağrı Mektubu

Sevgili

Bir süredir 40, 50 ve 60 yaş üstü, bağımsız feminist hareket içinden gelen kadınlar Bilgen, Hatice, Gülsen, Dilek, Aynur, Hülya, Şebnem yaşlanmayla ilgili duygularımızı konuşuyor, kadın yaşlılığı, yaş ilişkileri, yaş ayrımcılığı hakkında makaleler okuyor, tartışıyoruz.

Kadın yaşlılığı, kadın hareketinin, feminizmin gündemine hak ettiği kadar gelemedi, gelmiyor ne yazık ki. 2. dalga feministleri olarak bizlerin de ancak yaşlanmaya başlayınca ilgi alanımıza girdi. Okuduklarımızda, konuştuklarımızın, gözlemlerimizin bir bölümünün yansıtıldığını, yaşçılık (yaş ayrımcılığı, yaşlı ayrımcılığı) kavramı altında yaşlılık ve kadın yaşlılığının çeşitli boyutlarıyla incelendiğini gördük. Feminist bakışla yazılmış az sayıda makaleyle, yaşlanmanın feminizmin gündemine getirilişinin az bilinen kısa tarihçesinin, feminist gerontologların eleştirilerinin ve katkılarının farkına vardık.[1] Bu konuşma ve okuma süreci, yaşlanmayı feminist bir "mesele" olarak tartışma isteğimizi artırdı.

[1] Feminist Yaşlılık Çalışmalarına Bakış, Kocakarılığı Kucaklamak, Pınar Yanardağ Kocabaş, *Birikim Dergisi*, Sayı 362-363, Haziran-Temmuz 2019. Grileşen

Tartışacak, konuşacak çok şey var çünkü patriyarka, gençliğimizdekilere ek olarak, farklı ezme, sömürü biçimleriyle yaşlandığımızda da peşimizde. Kapitalizm ise yıkıcılığını daha derinden hissettiriyor, ayrımcılığı had safhada yaşatıyor bize. Tahakküm farklı biçimleriyle geliyor, şiddetin başka yüzlerini de görüyoruz "yaşlanan" kadınlar olarak.

Yaşadıklarımızı, gözlemlerimizi değerlendirirken sorularımız çeşitlendi. Feminist bakışımız bizi, olumsuz anlamlar yüklenen yaşlılık düşüncesinden uzak tutmaya yetiyor mu? Farklı kuşaktan feministler bir aradayken yaşlı ayrımcılığı hissediyor muyuz? Genç kadınların olumlu, güçlü bir yaşlılık fikriyle yaşlanması için yaşçılık, yaş ilişkileri konusunda farkındalık yaratmak için neler yapabiliriz? Bu sorular ve daha fazlasıyla, buluşmalarımız, grup yazışmalarımız, okumalarımız devam etti.

Kendimizi "yaşlı" olarak görsek de görmesek de, saçımıza iki tel ak düşünce, 40 yaşını aşınca yaşlı kategorisine dahil edilebilen kadınlar olarak karşılaştığımız tavırları, sözleri ara ara konuşurken, şaşırmalarımızı, incinmelerimizi birbirimize anlatırken, bununla kalmayalım istedik. 40 yaş üstünden 80'lere çeşitli yaşlardan, feminist hareket içinde yer almış daha çok kadınla, yaşlanma ile ilgili deneyimlerimizi bir araya getirme fikrinde birleştik ve bu bizi çok heyecanlandırdı. Tüm bu çalışmayı kendi olanaklarımızla yürüttük yine kendi olanaklarımızla, olabilirse basılı, olmazsa dijital ortamlarda ulaşılabilecek bir yayını birlikte yapalım istiyoruz. Girişte, kadınların yaşlanma sürecini, patriyarka – kapitalizm çer-

bütçe, kadınlaşan yaşlılık ve tek yol feminist gerontoloji Aslı Aydemir, https://catlakzemin.com/grilesen-butce-kadinlasan-yaslilik-ve-tek-yol-feminist-gerontoloji, 23 Mart 2020.

çevesinde ele alan, bu sürecin yaşadığımız topluma özgü biçimlerini sergileyen bir sunuş yazısı olsun, arkasından deneyimlerimiz gelsin diye düşündük. Böylece, yaşlılıkla ilgili toplumsal yargıları, feminist yaklaşımla yapı bozumuna uğratmak ve yaşlılıkla ilgili feminist politika oluşmasına katkıda bulunmak istiyoruz. Hepimizin bildiği gibi deneyimlerimiz içinden düşünmek, tartışmak bizler için vazgeçilmez ilk adım. Çünkü kendi gerçekliğimizden kopmuyoruz... Çünkü deneyimlerimizle düşünürsek başka bir yerdeki bir kadınla hayalimiz buluşuyor... Çünkü kişisel olan politik...

İşte sevgili yol arkadaşımız, sen de bu kolektif çalışmamıza deneyim aktarımınla katılırsan çok mutlu olacağız.

Deneyimlerimiz çok çeşitli, belki birini, belki birkaçını ya da hepsinin düşündürdüklerini anlatmayı tercih edeceğiz.

Toplumdaki yaşlılık algısıyla yüz yüze geldiğimizde yaşadıklarımız:

- Yaşlanmakta olduğumuzla ilgili dışardan ilk hatırlatmalar, cinselliksiz ve cinsiyetsiz görülme, devam eden ev içi emek-cinsiyetçi iş bölümüyle torun ya da bizden yaşlıların bakımının beklenmesi, sosyallik ve aktivizmle gençliğin özdeşleştirilmesi, feminist politika dahil olmak üzere tüm politik çalışmalarda giderek "genç kadın" algısının öne çıkarılması, feminist politika yürütürken beklemediğimiz yaşlı ayrımcılığı.
- Gelecek kaygısı, yalnızlaşma, yoksullaşma, bedenine yabancılaşma, bunları yaşama ya da yaşayacağını düşünme, baş etme- edememe. Yaşlılıkla korkutularak yükselen anti-aging, kozmetik ve sağlık sektörlerinin müşterisi olarak görülmeye verdiğimiz tepkiler.

Bunların dışında neler yaşıyoruz?

- Kadın yaşlılığıyla ilgili olumsuz toplumsal yargıların bizi belirlemesine izin vermediğimiz deneyimlerimiz de var elbette. "Yaşlı kadın" algısının dışında davrandığımız zamanların neşeli hikâyeleri vardır belki. Yaşlanmanın bize kattığı güzellikler de duyulsun, görülsün, bilinsin isteriz. Bunları anlatırken, dinlerken başka bir yaşlılık tasavvuru güçlenecek, canlanacaktır.

Deneyimlerimizi nasıl rahat anlatabiliriz, bunun üzerinde de durduk. İstediğimiz birine, (gerçek ya da hayali bir arkadaşımıza, kızımıza, annemize, kedimize, sevdiğimiz bir eşyamıza, yani kendi belirleyeceğimiz kişi ve nesnelere...) yazacağımız bir mektupla anlatmak işimizi kolaylaştıracak gibi geldi bize. Mektup formunu, deneyim aktarmaya uygunluğu, gündelik dilin kullanılması, içtenliği sağlaması açısından elverişli bulduk. Gerçek ya da kurgu seçilen bir kişiye mektup yazma yöntemi uygun gelmezse, deneyimlerini, görüşlerini bizim mektubumuza karşılık olarak bize de yazabilirsin. Adımızı vererek ya da rumuz kullanarak yazabileceğimiz mektuplarımız, 4000-8200 vuruş (boşluklu) arasında olabilir.

Gelen mektuplarda, bir ifadenin açılmasının, güçlendirilmesinin iyi olabileceği gibi önerilerimiz olursa bu konuda ayrıca iletişim içinde olmak isteriz. Yazma aşamasında herhangi bir nedenle bizimle iletişim kurmak istersen e-posta ya da telefonunu bekleriz.

Bu mektuplaşma için kimlere çağrıda bulunuyoruz? Feminist hareketin çeşitli dönem ve çevrelerinden, farklı şehirlerden, farklı yaşlardan dağılımın dengeli olmasını gözeterek 40'a yakın isim belirledik. Elbette her birinin deneyiminin önemli olduğu onlarca isim daha var. Başka başka feminist mecralarda da, kadın yaşlılığının feminist bir "mesele" olarak tartışılacağından eminiz, belki

bizim gibi konuşmaya başlayanlar da vardır. Tüm kadınlara değebilen ortak feminist sözün, farklı farklı biçimlerde buluşan feministlerin emeğiyle oluştuğunu biliyoruz. Çağrı gönderdiğimiz feministlerden bize mektup göndermeyi kabul edenler belli olduktan sonra bu isimleri mektup gönderecek kadınlarla paylaşmayı düşünüyoruz.

Sonuç olarak biz bu kolektif çalışmamızla

- kadın ve erkek yaşlılığının farklarını ortaya koymak istiyoruz.
- yaşadığımız toplumda kadın olarak yaşlanmanın, özellikle patriyarka ve kapitalizm açısından nasıl kurgulandığını, hangi sosyal koşullarda oluştuğunu, ne şekilde kurumsallaştığını anlamak ve anlatmak istiyoruz.
- huysuz, dırdırcı, müdahaleci gibi daha çok kadınlar için kullanılan yaşlıları küçültücü anlamları değiştirmenin yanı sıra, yaşlanan kadınları cinsiyetsiz ve cinselliksiz gören, onları güçsüz, hasta, çaresiz ve savunmasız kabul eden bakışı da sarsmak istiyoruz.
- kadınların yaşlandıkça politikadan, sosyal hayattan, iş gücü alanından dışlanmasının nedenlerini ortaya koymak ve bunu dönüştürmek istiyoruz. Bunun için yöntemler bulmak istiyoruz.
- yaşlanan kadınların hayatlarını belirleyen eşitsiz sosyal ilişkileri (yaşlanmadan önce ve yaşlanıldığında) yansıtmak istiyoruz. Gençken ayrıcalıklar sağlayan yapı ve süreçler değiştirilmezse, yaşlanıldığında yaşlı ayrımcılığının kaçınılmaz olarak deneyimleneceğinin görülmesini istiyoruz.
- yaşlılara yönelik farklı şiddet türlerini ve araçlarını açığa çıkarmak istiyoruz.

- kadınlar yaşlanırken, bu kez de torun, yaşlı ve hasta bakımı üzerlerine yükleniyor. Bu karşılıksız/görünmeyen emeği bir görev ve zorunluluk sayan anlayışın sorgulanıp dönüştürülmesini istiyoruz.
- yaşlandıkça artan kadın yoksulluğunun nedenlerinin açığa çıkarılmasını ve bunun feminist mücadeleye içkin hale gelmesini ve önlenmesini istiyoruz.
- yaşçılığa ve yaş ilişkilerine dair örnekleri ortaya çıkarmak, böylece bir farkındalık yaratmak istiyoruz.

Biliyoruz ki, kitapta yansıtılan deneyimler, kadın yaşlılığına ilişkin feminist politika oluşmasına çok büyük katkı sağlayacak, kadın yaşlılığına ilişkin farkındalık oluşacak, sözler, davranışlar değişmeye başlayacaktır.

Kadın yaşlılığına dair sloganlarımız da olacaktır. Kadınların hayatlarından çıkan güçlü feminist sloganlarımıza yaşlanmaya ilişkin yenileri de elbette eklenecektir, böyle sloganlar üretirseniz onları da mektubunuza eklemenizi çok isteriz, *yaşasın feminist mücadelemiz...*

Selam ve sevgilerimizi gönderiyor, mektubunu tarihine kadar heyecanla bekliyoruz.

1 Eylül 2022

Giriş

Yaşlılığın Feminizmi

Kadın yaşlılığı ve feminizm ilişkisi açısından feminist tarihe göz attığımızda, birinci ve ikinci dalga feministlerin kadın yaşlılığını yeterince ele almadıklarını görüyoruz. İkinci dalga feministler arasında her ne kadar yaşlılık ve yaşlı ayrımcılığını tartışanlar olsa da kadın yaşlılığının politikleştirilmesi ve yaşlılığın "feminist bir mesele" haline gelmesi uzun zaman aldı.

Yaşlanma ve kadınların özgün deneyimleri üzerine en erken düşünüp yazanlardan biri olan Simon de Beauvoir, Yaşlılık (1970) adlı çalışmasında, yaşlılığın tutarlı bir tanımının mümkün olmadığını söylüyor, yaşlılığın herkesçe aynı deneyimleniyor gibi varsayılmasına ve yaşlıların homojen bir topluluk olarak görülmesine karşı çıkıyor. Yaşlılığa, yasak bir konu ve bahsi utanç verici bir sır gibi bakıldığından söz ediyor.[1] Amerikalı feminist Barbara MacDonald, Gözümün İçine Bak: Kadınlar, Yaşlanma ve Yaşçılık (1983) isimli kitabında yaş ayrımcılığına karşı verdiği mücadeleyi ve kendisinin de dahil olduğu feminist harekete yönelttiği yaş ayrımcılığı eleştirilerini dile getiriyor. Feminist hareketten gelip

[1] Simone de Beauovir, *The Coming of* Age, Fransızcadan çeviren Patrick O'Brian G.P. Putnam Son's, New York: 1972, 1-7.

kendi yaşlanma deneyimi ile yaşlılık konusu üzerine düşünen feministlerden Betty Friedan, Kadınlığın Gizemi'nden (1963) otuz yıl sonra kaleme aldığı Yaş Çeşmesi'nde (1993) kendi yaşlılığını, yaşlılıkla ilgili korkularını, yaşlılıkla ilgili çarpıtılmış düşünceleri ele alıyor ve yaşlılığın feminist bir mesele olduğunu vurguluyor.[2] Susan Sontag "Yaşlanmanın Çifte Standardı" (1997) makalesinde, kadınların toplumsal önyargılar nedeniyle orta yaşlarından itibaren özellikle cinsel çekicilik açısından yaşlılık deneyimlerinde nasıl çifte standarda maruz kaldığını ve olumsuz deneyimler yaşadığını anlatıyor.[3] Yayınlandıkları dönemlerde feministler arasında çok etki yaratmayan ancak feminist perspektifle yaşlanma hakkında düşünmeye başlayınca göz ardı edilmeyecek çalışmalar bunlar.

Yaşlılık meselesine eğilmek için ikinci dalga feministlerin yaşlanmaya başlamaları ve yaşlanmaları gerekmişti, işte bizde de öyle oldu, biz de ancak yaşlanmaya başlamamızla bu konu üzerine daha çok düşünür hale geldik.

Bir araya gelişlerimizde, birbirimize: "yaşlandık mı gerçekten", "ne zaman yaşlandık", "nasıl yaşlandık", "yaşlı olarak bizi nasıl görüyorlar", "nelerle karşılaşıyoruz" ve tabii ki "biz ne yapacağız" sorularını sorduk.

Sorular yoğunlaşıp, daha da çeşitlenip sıklaşınca ve düşünmekten okumaya-tartışmaya doğru yol alınca, 40'lı yaşlardan 80'lere feminist hareketten kadınların yaşlanma deneyimlerinin "feminist bir mesele" olarak tartışılmasına ihtiyacımız olduğunu

[2] The Fountain of Age'in Türkçe çevirisi yok. Yazılarda "Yaş Çeşmesi" olarak geçen kitabın içeriği düşünüldüğünde, Yaşlılık Pınarı veya Yaşlılık Çeşmesi olarak çevrilmesi daha uygun olabilir.

[3] Pınar Yanardağ Kocabaş, "Feminist Yaşlılık Çalışmalarına Bir Bakış: Kocakarılığı Kucaklamak", *Birikim,* Sayı 362-363- Haziran/Temmuz 2019, 88-90.

hissettik ve bunun konuşulmasına katkıda bulunmak istedik. Tartışmalarımızı sürdürürken, ele aldığımız her durum için yaşlıların cinsiyet kimliği ve cinsel yönelimlerini, sınıfsal konumlarını, etnik aidiyet farklılıklarını aklımızdan hiç çıkarmadık.

Bilindiği gibi yaşlı olarak nitelendirilen insanların[4] sadece yaşları nedeniyle karşılaştığı ayrımcılıklar yaşçılık (*ageism*) ve yaş ayrımcılığı (*age discrimination*) şeklinde kavramsallaştırılıyor. Önceleri yaşlılara yönelik toplumsal önyargıları ve eşitsizlik doğuran tutumları ifade eden yaşçılık ve yaş ayrımcılığı zaman içinde farklı yaş gruplarının karşılaştığı ayrımcılık biçimleri için de kullanılmaya başlanmış. Yaş ayrımcılığı, yaş ilişkilerini biçimlendiren, alanı çok geniş ve dinamik bir mesele. Biz, çalışmamızda doğrudan yaşlılara yönelik ayrımcılığı işaret ettiği için yaşlı ayrımcılığı kavramını kullanmayı tercih ettik.

Yaşlı ayrımcılığı, diğer ayrımcılıklarda olduğu gibi hayatın doğal akışı içinde yaşlılığın başka türlü yaşanamayacağının kabulüyle oluşan tutumlar ve uygulamalarla varlığını sürdürüyor. Her konuya yaş / yaşlılık açısından bakma ve anlama çabasıyla yaklaşınca, bizim de karşı karşıya olduğumuz yaş ve yaşlı ayrımcılığının ne kadar derin ne kadar yaygın ve kadınlara yönelen kısmının ise ne kadar acımasız olduğunu gördük.

Bu konuda yapılan araştırmalarda yaşlı insanların sindirilme, aşağılanma, mali sömürü gibi çok çeşitli biçimlerde istismara maruz bırakıldıkları gözler önüne seriliyordu. "Yaşlı istismarı" aile içi

[4] Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)'nün yaptığı bir ayrıma göre, 45-59 yaş arası orta yaş, 60-74 yaş arası yaşlılık, 75-89 yaş arası ileri yaşlılık, 90 ve üstü ise ihtiyarlık kategorisine alınmıştır. Yaşlılık kategorilerinin tarihsel olarak geçirdiği değişiklikler bu değerlendirmenin sabit olmadığını göstermektedir.

şiddetin bir türü olarak ilk kez 1975 yılında "hırpalanmış yaşlı kadın" (*granny battering*) terimi ile literatüre girmiş.[5] Yaşlılıkta da kadınların erkeklere oranla daha çok istismara uğradıkları, istismarcıların da çoğunlukla erkek olduğu saptanmış.

Günlük yaşamda yaşlılardan söz ederken dilden ve zihinden acilen atılması gereken dırdırcı, koca karı, moruk, geçkin, gözü toprağa bakan, bir ayağı çukurda, eski kafalı, huysuz ihtiyar, ununu elemiş eleğini asmış, yaş yetmiş iş bitmiş... ve benzeri olumsuz nitelemeler, ayrımcılığı yeniden üretiyor ve meşrulaşmasına yol açıyor. Biliyorduk bunları ama bazılarını ağzımızdan da kaçırmıyor değildik; şimdi dilimizi ve zihnimizi bunlardan temizlemeye çalışıyoruz.

Yaşlı ayrımcılığı denince değinmeden geçemeyeceğimiz bir konu da 2019'dan 2023'e kadar hayatımızı ele geçiren pandemi. Bu süreçte yaşlılara ilişkin öyle tuhaf, ayrımcı, düşmanlaştırıcı, fobik duyguları körükleyen, onur kırıcı, yaşlı insanların hayatını zorlaştıran ve kısıtlayan uygulamalar oldu ki, yaş ayrımcılığının dünyada ve Türkiye'de ne kadar yaygın olduğunu acı bir şekilde fark ettik. Yaşlı insanların haksız bir şekilde salgının yaygınlaşmasından sorumlu tutulmaları ve yaşlıların kaybının göze alınabilirliği bir yandaydı; diğer yanda ise acıma ve merhamet duyguları... Bu utanç öylece kaldı hayatımızda.

Artık sürekli gündemde olması gereken bir konu yaşlılık. Unutmayalım ki Türkiye, yaşlıların oranı %10 sınırına ulaşmış yaşlı bir toplum olma yolunda. Bu oranın 2030 yılında %12,9, 2040 yılında %16,3 olacağı öngörülüyor. Yine Türkiye'de 65 yaş ve üzerindeki insanların %57,5'ini, 75 yaş ve üzerindekilerin %60,5'ini,

---

[5] Taner Artan ve Hatice Selin Irmak, "Feminist Gerontoloji Bağlamında Yaşlılığın Kadınsılaşması", *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, Haziran 2018, 241.

85 yaş ve üzerindekilerin ise %73,1'ini kadınların oluşturduğu görülüyor. Türkiye'de yaşlıların yaklaşık %15'i yoksul ve yoksul yaşlıların sadece üçte birinin zorunlu sağlık sigortası bulunuyor. Yoksul yaşlıların yarısından fazlası (%55,5) kadınlardan oluşuyor ve genellikle (%84,9) kırsal alanlarda yaşıyor.[6]

İstatistiklere biraz daha baktığımızda kadınların erkeklere oranla daha uzun yaşadığını ve yalnız yaşayan kadınların oranının da arttığını görüyoruz. Yaşlanan kadınlar yalnızlaşırken aynı zamanda yoksullaşıyor; sosyal güvencesizlikle, ihmal ve istismarla karşılaşma riskleri artıyor.

Tabii ki bu sorunları, sadece yaş ilişkileri bağlamında değerlendirmiyoruz. Çünkü patriyarkanın ve kapitalizmin içinde şekillenen yaşlılık öncesi cinsiyet eşitsizlikleri, sınıfsal ve ırksal eşitsizlikler yaşlılıkta farklı biçimlere bürünüp ağırlaşarak devam ediyor.

Dünyada ve Türkiye'de nüfus yaşlanması ekonomik felaket olarak görülüyor; yaşlıların ekonomiye yük olduğuna vurgu yapılıyor ve gençlerin sırtından geçinen kişiler olduğu söyleniyor.[7] Diğer yandan ise sınıfsal konumu uygun olan yaşlılara yönelik, "başarılı yaşlanma", "üretken yaşlanma", "aktif yaşlanma" söylemleri hız kazanıyor.[8] Bu söylemler ve yaşlılara yönelik gezi, sanat, spor alanlarında giderek büyüyen sektörler birbirini besliyor. Beden politikalarıyla patriyarka ve kâr hırsıyla kapitalizm, kadınları hedef alan devasa bir yaşlanma karşıtı kozmetik ve estetik sektörü çıkarıyor karşımıza; kadınlar sürekli, olduğundan daha genç ve

[6] https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=%C4%B0statistiklerle-Ya%C5%9Fl%C4% B1lar-2022-49667&dil=1

[7] Yanardağ Kocabaş, "Feminist Yaşlılık Çalışmalarına Bir Bakış: Kocakarılığı Kucaklamak", 86.

[8] Melek İpek, "Hayatın Yok Yerinde Yaşlılık: Neoliberalizmin Yaşlıları", *Birikim Dergisi*, Sayı 362-363 - Haziran/Temmuz 2019, s.60.

güzel görünmeye zorlanıyor. Bu konuda kadınlar farklı düşünebiliyor ve bundan dolayı ayrışmalar yaşanıyor. Tüm bunların kadınlar arası ilişkileri nasıl etkilediğine bakmak da bu nedenle önemli.

Kendi ülkemizden çok iyi biliyoruz ki emeklilik de emekliler de devlet tarafından açıkça ekonomik yük olarak görülüyor. Ne yazık ki yaşlılara yönelik politikalar, çoğu ülkede olduğu gibi bizim ülkemizde de neredeyse sadece "emeklilik", "emeklilik hakları" üzerinden kuruluyor; ilgi çekici bir nokta ise birçok ülkede "yaşlı yaşı" (yaşlı olarak tanımlanma yaşı) yaklaşık olarak emeklilik yaşına tekabül ediyor.

Kapitalist sistemde emeklilere düzenli geliri olan kalabalık bir tüketici grubu olarak bakılıyor. Birçok kadının ve LGBTİ+'nın ise emekliliğe ulaşması neredeyse mümkün olmuyor; yaşamları boyunca işsizlikle ve güvencesiz çalışma koşullarıyla boğuşuyorlar. Yaşlandıklarında, derin yoksulluk, bakımsızlık, sağlık hizmetlerine erişememe, sosyal ilişkilerden mahrumiyet hatta evsizlikle karşı karşıya kalıyor, çeşitli risklere daha açık hale geliyorlar. Farklı sosyal ve sınıfsal yaşam biçimleri, cinsel kimlik ve cinsel yönelimleri, kadın ve LGBTİ+'ların yaşlılığı farklı deneyimlemesine ve yaşlılığı farklı biçimlerde yaşamasına neden oluyor. Kadın ve LGBTİ+ yaşlıların bu durumlarını gözeten devlet politikalarından söz etmemiz mümkün olmadığı gibi, toplumsal mücadele veren örgüt, dernek, sivil toplum kuruluşlarının büyük çoğunluğunun da bu konuda politika ürettiğini söyleyemeyiz.

Ücretli bir işte çalışıp emekli olabilen kadınların da emekli olamamış kadınların da yaşlılıklarında ev içi emek yükü artarak devam ediyor. Kadınlar yaşlılıklarında, emekli olduklarında, torun bakımı gibi yeni sorumluluklar üstleniyor, eşlerine, hastalara ve kendilerinden daha yaşlı yakınlarına bakım emeği vermeye devam ediyor. Erkekler ise gençliklerinde de, yaşlılıklarında da, emekliliklerinde de bunlarla ilgilenmiyor.

Kadınların yaşlılık deneyimlerinin önemli bir bölümünün yaşamları boyunca içinde bulundukları cinsiyetçi ilişkilerin sonucunda oluştuğunu biliyoruz. Patriyarka, yaşlılıkta da kadınların cinselliğini kısıtlamaya, yok saymaya devam ediyor. Erkeklerin çekiciliğinin ve cinselliğinin yaşlılıkta devam ettiği, kadınların ise cinsel çekiciliğinin bittiği, cinsel hayatlarının olmayacağı fikri yerleştirilmeye çalışılıyor. Yani, heteroseksizm, kadınların cinselliğinin temelinde üreme vardır ve üreme yetisi kaybolduğunda cinsellik biter anlayışını kazımış zihinlere. Böyle bakınca, yaşlı kadınların cinselliği "kabul edilemez" oluyor.

Girişte feminist hareket içinde kadın yaşlılığının politikleştirilmesinin ve "feminist bir mesele" olarak ele alınmasının zaman aldığından söz etmiştik.

Yaşlılığa ilişkin sistematik ve kuramsal ilk feminist çalışmaları, 1990'larda bir grup kadın araştırmacı gerçekleştirdi. Sosyal gerontoloji alanında çalışan bu araştırmacılar, sosyal gerontolojinin yaş ayrımcılığını ve cinsiyetçiliğini, diğer yandan da feminist hareketin yaş ayrımcılığını tartışmaya açıp kendilerine feminist gerontologlar demeye başladılar. Feminist gerontologlar, daha sonra, çalışmalarını daha geniş akademik ve feminist çevrelere ulaştırıp yaşlı kadınların yaşamlarını kuşatan ve onları baskı altına alan söylemlerin ve pratiklerin gerçekte neye hizmet ettiğini, neyi gizlediğini sorguladılar ve feminist gerontolojinin bunları ifşa etmesi gerektiğini savundular. Yaşlanma sürecinde toplumun kadınlara yaşattığı çifte standardı eleştirdiler. Kadınların yaşamları boyunca maruz kaldıkları ayrımcılıkların onları yaşlılık döneminde yoksulluğa mahkûm ettiğini, farklı tahakküm biçimlerini ve bunların diğer tahakküm ilişkileri ile kesişimlerini gündeme getirdiler." [9]

---

[9] Yanardağ Kocabaş, "Feminist Yaşlılık Çalışmalarına Bir Bakış: Kocakarılığı Kucaklamak", *Birikim*, Sayı 91-93.

1980'lere kadar sosyal gerontolojide etkili olan kuramlar, ağırlıklı olarak erkeklerin yaşlılık süreçlerinden yola çıkarak oluşturulmuştu ve çalışmaların büyük çoğunluğu, tamamı erkeklerden oluşan örneklemlerle, kadınların deneyimleri görmezden gelinerek yapılıyordu. Kadınların deneyimlerini göz ardı etmeyen feminist gerontologlar, yaşlılığın bütünüyle olumsuz anlamlarla kuşatılmasının önüne geçilmesi için çabaladılar.[10]

Buradan açılan yol, yaş ilişkilerinin dönüştürülmesinde, yaş ve yaşlı ayrımcılığına karşı mücadelede çok kıymetli ve hayati bir önem taşıyor. Yaş ilişkileri, kadın yaşlılığı üzerine düşünüp tartışmaya başladığımızda feminist gerontologların katkılarıyla karşılaşmak güç veriyor, ufuk açıyor.

Sonuçta diyebiliriz ki, her yaştan feministler olarak yaşlanmayı korkulan, kaçınılmaya çalışılan bir durum ve dönem olmaktan çıkarmayı, her yaşımızı bize kattığı güvenle, güçle karşılamayı istiyoruz.

Biz kadınları yaş konusunda mutsuz eden önyargılara, dayatmalara karşı çıkarak, yaşlanırken ve yaşlılıkta güçlenmek için feminist politikalar geliştirme peşindeyiz.

Patriyarkal kapitalizme buradan da karşı durarak, yaşlılıktaki hayatımızı gençliğimizden itibaren vereceğimiz mücadeleyle oluşturacağımızı hatırlatıp, bu konudaki kadın dayanışmasının yollarını aramaktayız.

Bu sunuşta değindiğimiz birçok meselenin, kitabı oluşturan mektuplarımıza bazen açıkça yansıdığını, bazen metnin içine gömülü olduğunu, bazen de bir cümlesinde saklı olduğunu görüyoruz. Deneyim aktarımlarının -içerdiği duygularla, 80'lerden bu

[10] Yanardağ Kocabaş, "Feminist Yaşlılık Çalışmalarına Bir Bakış: Kocakarılığı Kucaklamak", *Birikim*, Sayı 91-93.

yana feminist hareket içinde yer almış kadınların tanıklıklarıyla bu sunuştaki tespitlerden çok daha fazlasını içerdiği kanısındayız.

Kitapta mektuplar aracılığıyla bir araya getirdiğimiz deneyimleri, kadın yaşlılığına ilişkin feminist politikalar oluşturma sürecinde yaşamlarımıza bakıp anladıklarımızı çoğaltma ve aktarma çabası olarak görüyoruz. Bu çabamızın, yaşlanmayı ve yaşlılığı "feminist bir mesele" olarak ele alacak yeni girişimlerle, her yaştan kadınla buluşacağına inanıyoruz.

Kaynakça

Aki, Özlem Erden. "Yaşlılık Psikiyatrisi - Yaşlılarla Nefes Almak: Yaşlandıkça Çeşitlenmek". *Birikim*, Sayı 362-363 - Haziran/Temmuz (2019): 24-30.

Alpay, Necmiye. "Altmış Beş Artı Damgası". Cogito Sayı: 98 (2020): 7-10.

Altunpolat, Remzi. "Yaşçılık, yaşlılara yönelik ayrımcılık ve yaşlı/yaşlanan lgbti+'lar üzerine bir giriş denemesi". 27.01.2022 https://bkaosgl.borg/bgokkusagi-forumu-kose-yazisi/yascilik-yaslilara-yonelik-ayrimcilik-ve-yasli-yaslanan-lgbti-lar-uzerine-bir-giris-denemesi (Erişim 29 Ocak 2022)

Artan, Taner ve Hatice Selin Irmak. "Feminist Gerontoloji Bağlamında Yaşlılığın Kadınsılaşması". *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi* Haziran (2018): 236-243.

Arın, Özgür. "Yaşlananların Bir Çift Sözü Var!: Türkiye Artık Yaşlı Bir Toplum". *Birikim*, Sayı 362-363 - Haziran/Temmuz (2019): 42-55.

Ashton, Applewhite. *Büyükler Yıkılıyor - Yaş Ayrımcılığına Karşı Bir Manifesto*. Çev. Nural İdrisoğlu. İstanbul: Sander Yayınları, 2022.

Aydemir, Aslı. "Grileşen bütçe, kadınlaşan yaşlılık ve tek yol feminist gerontoloji". 23 Mart 2020, https://www.catlakzemin.com/grilesen-butce-kadinlasan-yaslilik-ve-tek-yol-feminist-gerontoloji/?fbclid=IwAR1ch1-bIpptadpp8CQ0Q0YQ2OaFWc7Xfme9ibenasJRnhMXo6Qo0qXmAMQ (Erişim 29 Mart 2022)

Beauvoir, Simone de, *The Coming of Age*, Fransızcadan çeviren Patrick O'Brian G.P. Putnam Son's, New York: 1972.

Dönümcü, Şadiye. "Daralan Zamanı Sündürme Telaşındaki İnsan Kırılgandır". *Birikim*, Sayı 362-363 - Haziran/Temmuz (2019): 30-38.

İnceoğlu, Yasemin Giritli, Yaş Ayrımcılığıyla Mücadele Birincil Görevimiz, https://heryasta.org/guncel/yas-ayrimciligiyla-mucadele-birincil-gorevimiz/ (Erişim 2 Nisan 2022)

İpek, Melek. "Hayatın Yok Yerinde Yaşlılık: Neoliberalizmin Yaşlıları". *Birikim*, Sayı 362-363 - Haziran/Temmuz (2019): 55-62.

Segal, Lynne. "Toplumsal Cinsiyet, Arzu ve Yaşlanmanın Skandalları". *Cogito* Sayı: 98 (2020): 15-30.

Yanardağ Kocabaş, Pınar. "Feminist Yaşlılık Çalışmalarına Bir Bakış: Kocakarılığı Kucaklamak". *Birikim*, Sayı 362-363 - Haziran/Temmuz (2019): 84-96.

Yaşama Dair Vakıf (YADA Vakfı), Türkiye'de Yaşlılık Tahayyülleri ve Praktikleri Araştırması 2019, İstanbul: 2019.

Mektuplar

“Yaşlanmanın Feminist Deneyimi”

50'den Sonra Gelen Aşk

Tahmin edeceğiniz gibi çok güzel bir çocukluk geçirmedim, tabii çok güzel bir gençlik de geçirmedim... Bu konuya girmeyeceğim fakat nedense ilk 12 yaşında düşünmeye başladım. Acaba yaşlanınca ne olacak? Ergenlik çağına girdiğim bir dönemdi, bunun etkisiyle sorularım devam etti: "Biz niye yeryüzüne geldik ki? Biz neden yaşıyoruz ki? Nasıl olsa öleceğiz. Neden yaşıyoruz? İnsan ve bütün canlılar neden oldu? Ölünce nereye gideceğiz?" Birkaç yıl böyle bu sorgulamayla yaşadım! Dediğim gibi bunun ergenlikle ilgili olduğunu ve cinsiyet kimliğimin de etken olduğunu düşündüm.

40 yaşına kadar hiç yaşlandığımı hissetmedim. Hiçbir şekilde hissetmedim! Ne bedenimde ne yüzümde kırışıklıklardan hissettim ne enerjimde hissettim; fakat şöyle bir şey oldu 39 yaşında, "Eyvah eyvah, kırk mı oluyorum?" dedim. 40 yaşını bir türlü kabullenemedim. 40 yaşına girmeyi hiç hazmedemedim. İçimde bir mücadele vardı "ben 40 olmayacağım" diye. Yani delilik gibi bir şeydi. Sanki kırkımdan sonra hissedeceğim ben bunu. 40 oldum ama enerjimden yine hiçbir şey kaybetmedim. Yaşlanmanın getirdiği deneyimin insanı nasıl zenginleştirdiğini ve nasıl birikim sahibi yaptığını ve bunu anlatıyla, yazıyla bizden sonraki kuşaklara iyi bir hikâye olarak bırakabileceğimizi anladım. Aslında tiyatro oyunlarıyla yaptığım ve yazılarımla yapmaya çalıştığım bu.

50 yaş! 50 yaş çok zordu benim için çünkü 50 yaşına kadar merdiven çıkıyordum da 50 yaşından sonra işte artık zirveye geldim, oradan merdivenleri tek tek aşağıya iniyorum gibi geldi bana. Fakat şunu hissettim, bunu birçok insan hissediyordur belki de... 50 yaşından sonra; insanın yaş aldıkça zekâsı daha bir keskin ve kavrayıcı oluyor. Çok ilginçtir, ben 50 yaşından sonra kendime döndüm ve vücudumu sevmeye başladım. Yüzümü sevmeye başladım, dudaklarımı daha çok sevmeye başladım, ellerimi daha çok sevmeye başladım. Tenimi, memelerimi daha çok sevmeye başladım. Bedenimi daha çok sevmeye başladım. O kadar güzel bir şey ki, sen sana kalıyorsun, kendini hiç kimseyle paylaşmıyorsun ve direkt kendinle baş başa kalıyorsun. 50 yaşından sonra çok güzel kıyafetler giymeye başladım. Daha güzel takılar takmaya başladım. Kendi bedenime âşık oldum. Bu çok ilginç bir durum! Bilmiyorum sizde de gelişti mi? Yaş almak çok özel bir deneyim tıpkı bir okul gibi! Doğuyorsunuz, aslında okula ağlayarak başlıyorsunuz; emekliyor sonra yürüyorsunuz. Anaokulu, ilkokul, lise, gençlik üniversite çağları gibi geliyor bana, şu an geriye dönüp baktığımda. Mutlaka senin öğrendiğin ve senin öğrettiğin şeyler var. Bunlar inanılmaz bir birikim yapıyor sende. Eee artık kırkında yüksek lisans yapıyorsun gibi. Şu an kendimi profesör gibi hissediyorum yani bunu bilgi ve birikim anlamında hissediyorum. Ve yaşlanmanın hiç kötü bir şey olmadığını ve her yaşın ayrı bir güzelliği olduğunu keşfettim. Dolayısıyla son bir haftadır saçımı kestim ve beyaz saçlarımı beğenmeye başladım. Şu an artık narsist mi oldum bilmiyorum. Ama her yaş başka bir dünyadır kısaca bunu söylemek istedim.

Zeynep Esmeray
10 Haziran 2023, Bayramiç / Çanakkale

Yaş Almak Üzerine

Bi yerden başlamak gerek. Günlerdir, hayır aylardır nereden başlamalı, nasıl başlamalı diye kıvranıp duruyorum. Başlayayım bakalım nereye gidecek.

Mektubu aldığımda, ah evet hemen bir sürü şey yazabilirim derken gerçekten düşünmeye başlayınca hiç de kolay olmayacağını gördüm ve gördükçe kaçındım.

Yaşlanma en çok saçlarda beyazlar görülünce düşünülür ya benim için öyle değildi. 30 yaşında neredeyse tüm saçları beyazlamış biri olarak bu konuda –sanılanın aksine- avantajlı olduğumu düşünüyorum. Bir gün yan odada konuşan genç birinin benden "beyaz saçlı kadın" diye söz ettiğini duyduğumda 30 yaşımdaydım. Böylece yaş aldıkça değişen bedenime alışacağım, bunu dert etmeyeceğim düşüncesine saçlarımla başladım. Hiç tanımadığım insanlardan dahi gelen boyatma baskısı ile savaştım yıllarca. Aynı kuaföre ikinci kez gitmezdim saç boyama ısrarları nedeniyle.

Ama yüzümde çizgiler belirmeye başlayınca bu kadar rahat olamadım. Çevremdeki yaşıtlarım botokstan, çeşitli kremlerden söz ettikçe ben de aynaya daha sık bakar oldum. Her seferinde kendimi ikna ediyorum ama bir sonraki görüşmede arkadaşımın yüzündeki çizgileri minimuma indirmiş olduğunu görünce yine huzursuzlanıyorum.

Bir başka değişim reflekslerim ve duyularımdaki eksilme. Bunu kabullenmem zor oldu. Yıllardır güçlü belleğim herkesin ortak hazinesi gibiydi. Geçmişe ilişkin anımsanması gereken bir olay için hemen beni arar dostlarım, sen hatırlarsın şu nasıl olmuştu diye. Hatta zaman zaman şikâyet ederdim, çöplük hafızam beni yoruyor, bazı şeyleri de unutayım istiyorum, mutsuzluklarımı da unutmuyorum çünkü. Yıllarla birlikte zayıflamaya başladığını hiç fark etmedim ve yine hafızama güvenmeye devam ettim. Gerçeğin öyle olmadığını gördüğümde alzehimer oluyorum paniğine kapıldım. Yaşıtlarımla paylaşınca bunun olağan olduğunu anlayıp alışkanlıklarımı gerçeğime uygun hale getirmeye çalıştım. Artık daha fazla not tutuyorum planlama yaparken.

Sürahiden bardağa su doldururken ya da elimdeki bardağı masaya bırakırken ayarsızlık yaşamaya başladığımı fark ettim. Tak diye sert bir şekilde bırakıyorum ya da bardak taşıyor. Hep acelesi olan biri olarak hızlıca yaptığım bu davranışların artık aynı hızla olmaması gerektiğini anladım.

15 yaşından beri miyopi nedeniyle gözlük kullanıyorum ama gözlüğe rağmen yazıları okuyamadığımı fark etmek ve presbiyopi ile tanışmak yaş almanın bir başka sıkıntısıymış.

Biz feministler bunları hiç konuşmadık, bu değişimin getirdiği sorunları da. Değişime uyum sağlamak üzerine deneyim paylaşımları yapabilirdik ya da geciktirmenin yolu var mı? Yalnız yaşayanlar için bu değişimin getirdiği riskler ve bunun yarattığı kaygı üzerine konuşmadık.

Bu mektup bir başka yaş dönümüme denk geldi. Otuz yaşında başlayan yaşlanma serüvenimin otuzuncu yılındayım. Bu yaşa dek çok dert etmemiştim, kırklı yıllar hep genç hissettiğim, yaşımla en barışık olduğum dönem, elliye gelince eh, "orta yaş" tanımına alıştırayım kendimi demeye başlamıştım. Ama altmış biraz farklıydı. Artık yaş dönümlerinin sonuna gelmiştim. Bu benim kendime yaptığım hatırlatmaydı ama. Benim dışımda ise başka bir yaşı yaşıyorum hep.

Çalışma yaşamımdaki dinamizm nedeniyle, otuzlu yaşların sonlarıyla doğurganlığın sonunun ilişkili olduğunu hiç düşünmeden yaşadım. Belki düşünmek istemedim, çocuk fikrini hep öteledim, soran olduğunda henüz zamanım yok dedim.

Bir gün karar zamanı olduğunu fark ettim. Sanırım 35 yaş dolayına gelip henüz çocuk doğurmamış pek çok kadının yaşadığı bir ikilem; ya şimdi ya hiç. Beni tanıyan herkesin hiç tereddütsüz vereceği yanıtı ben kendime veremedim. Çocukları bu kadar çok severken kendim çocuk yapmak konusunda hiç emin değildim. Yine de sonra pişman olabilirim kaygısıyla doğurmaya karar verdim. Ama vücudum benim kararsızlığımı benden çok dinledi ve bir tıbbi desteğe rağmen ilk denemede hamile kalamadım. Bunu bir işaret olarak alıp hemen vazgeçtim, yaşamıma çocuksuz devam etmeye karar verdim.

Bu kararı verdiğimde 38 yaşımdaydım ve bazıları için o yaşta kaldım.

Uzun bir zaman bazıları için o yaşta kaldığımı anlamadım. Üniversite için evinden ve şehrinden ayrılan ve görece özgürleşen biri olarak biyolojik çevremin -o çevreden farklı politik yapımın da etkisiyle- beni başka bir yere koyduğunu hep hissettim. Ama evlendiğimde bu tavırları birden değişmişti, çünkü ben de onlar gibi yapmıştım, sıradanlaşmıştım. Yıllarca en aza indirdiğim paylaşımı artırmak için -bana rağmen- çaba sarfediyor, kendilerince beni onaylıyorlardı. Bir adım kalmıştı tamamlanmak için.

O adımın atılmaması tüm planları bozdu, beni / bizi nereye koyacaklarını bilemediler. Zaman ilerleyip karşılarına bir çocukla çıkmadıkça kafaları karıştı. Zamanı orada, evlendiğim yaşta durdurdular, hep genç, hep kafasına göre takılan iki kişiydik biz. Ben bunu bizim seçimlerimizin ve koyduğumuz sınırların sonucu olarak görüyordum. Sonra anladım ki bundan daha fazlasıydı neden,

biz aile değildik. Ne olduğumuz konusunda karar veremiyorlardı, biz tamamlanmamış bir yapıydık. Bu nedenle bizi nereye koyacaklarını bilemiyorlardı.

Bu yarım kalmışlık, tamamlanmamışlık üzerine hiç konuşulmuyordu ama konuşulmayanların ürettiği bir çerçeve de oluşuyordu.

Dahil olmadığımız bu yapı hakkında fikrimiz de olamazdı sanki. Çocuklarla ilgili bir sorun tartışılırken ben fikir beyan edemiyordum, hariçten gazel okumak gibi algılanma korkusu nedeniyle. Bazen yakın arkadaşlarımla konuşurken dahi hissediyorum bunu.

Bir çocuğa ilgi gösterdiğimde "yazık, çocuğu olmadığı için böyle" bakışlarını yakalıyordum çoğu zaman. Bazı yakınlarının benim fikrimi sormadan çocuklarına "cici anne" dedirtme çabası da aynı yargının sonucuydu.

Her kadının çocuk doğurmak için çok istekli olduğu ve o "kutsal annelik" ile taçlanmaz ise eksikliğini hep yaşayacağı kabulü her yerdeydi. Anne olmak her yerde konuşulurken, olmamak, anne olmamayı seçmek üzerine hiç konuşulmuyordu. Nedenleri üzerine de konuşulmuyordu tabi.

Çocuk doğurmamayı, anne olmamayı seçmek ile üretmemeyi seçmek aynı şey mi örneğin?

Gerçekten bir seçim mi, bir kaçış mı yoksa bir vazgeçiş mi?

Kendi adıma bu sorulara verilecek net bir yanıtım olmadığını söyleyebilirim sadece. Üzerinde uzun uzun düşünmediğim ya da konuşmadığım için belki de. Tek ve net bir yanıtı olduğunu da sanmıyorum ama sistemden ve rollerimizden bağımsız olmadığını biliyorum sadece.

En büyük korkum yaşım ilerledikçe bu karardan pişmanlık duymaktı. Bir de bu kararımı hiç itirazsız kabul eden sevgilime

haksızlık etmiş olmak. Şu güne dek her iki duygu da içimde büyümeden geldi, yanıldığımı düşündürecek bir an bile olmadı. Umarım bundan sonra da olmaz.

Ama pişman olmamak sorgulamamak anlamına gelmiyor. Bir çocuğum olsaydı nasıl biri olurdu, ben ve hayatımız nasıl olurdu? Ben olurken, bir çocukla ve bir çocuğun babasıyla birlikte olsaydım bugün nasıl biri olurdum? Bende olmayan bir şey ortaya çıkamazdı ama dışarıdan bana neler taşıyacaktı bu oluşum ve ben bu etkenlerle bütünleşebilecek miydim? Pek çok dostumun tarihini çocuktan önce ve çocuktan sonra diye bölebilirim. Davranışları, algıları ve inançları o kadar dönüştü ki nadiren dönüşmeyen bir kadınla karşılaştıklarında kolayca yargılayabiliyorlardı. Annelik kutsanmıyordu evet ama kuşanılan bir annelik vardı ve yabana atılır gibi değildi.

Şu an yazarken fark ettim, ben nasıl bir anne olurdum diye düşünmedim hiç! Çocuklu bir yaşam nasıl olurdu sorusu zaman zaman aklıma gelen. İşte buradan az önceki soruya geçiyor aklım; üememeyi seçmek... Seçimim sanki üememe üzerine... Bu da başka bir tartışmaya götürür ya neyse çok dağılmayayım zaten zorlanıyorum yazmakta...

Bir çocuğunun olmamasının anlamı sadece anne olmamak ya da "aile" olmamak ile sınırlı değil elbette. İlerleyen yaş ile birlikte başlayan yaşlılık kaygılarını acaba çocuksuzluk artırıyor mu diye düşündüğüm de oluyor. Yanında olmasa da bi yerlerde seni gözeten birinin varlığı güvence gibi geliyor. Ama dostlarımın neredeyse hepsinin tek çocuğu var ve o da yurt dışına gitti, hemen hemen aynı durumdayız. İşte yine başa döndük, yaş almanın getirdiği en büyük kaygıya, yaşlılıkta güvenli bir yaşam ortamımız olacak mı, bakım ihtiyaçlarımızı karşılayabilecek miyiz?

Ne bedenimdeki değişim ne ruhumdaki dönüşüm, bu yeni yaşların bana hissettirdiği en yoğun duygu bu?

Sevgiyle gelsin bütün yaşlarımız…

Zekiye

13 Nisan 2023, Ankara

Benim de Sözüm, Anlatacaklarım, Sesimi Salacağım Bir Dünya Var

Merhaba Sevgili Kadınlar,

13 yaşında fabrika işçisi olarak başladığım çalışma hayatımda turizm, aşçılık gibi farklı alanlarda çalışarak emekli oldum. Müzik ise profesyonel olarak düşünmediğim fakat hayatımda sürekli yer alan bir meditasyon ya da yaşam biçimiydi. Daha yaşama gözümü açtığımda, evimizde telli ve nefesli sazların eksik olmadığı akşamlarda, muhabbet ve meşk eden güzel sesli bir ailede büyüdüm. Ailemde, annem, hikâyelerini müzikle anlatırken babam keman, kemane, bağlama gibi enstrümanları çalabiliyordu. Fakat ailemizde hiç kimse müziği profesyonel olarak ele almamıştı. Bu bağlamda hayatımın her zaman bir parçası oldu müzik. Dostlarımın, arkadaşlarımın etkinlik veya muhabbetlerinde, şarkılar, türküler söylerdim.

Bir yandan da sivil inisiyatiflere ve kadın hareketine 70'li yılların ortalarından bugünlere kadar hep katıldım. 2001 yılından itibaren, siyaset ve kadın hareketi içinde olmanın bana yetmediğini hissettim. Buna aynı dönemde bireysel yaşamımdaki büyük kırılmalar da eklenince, bir karar vermem gerektiğini düşündüm. Yıllar boyu yer aldığım siyasetin ve kadın hareketinin beni yeterince yansıtmadığını düşündüm. Ben bu değilim dedim. Bahsi geçen za-

manlara kadar göçebe yaşamımın da getirdiği avantajlarla birlikte, ülkemde yaşadığım ve etkileşimde bulunduğum farklı sınıf, kültürdeki insanlardan edindiğim zenginliği ve birikimi anlatabilecek bir dilimin ve üretimimin olmasını istedim.

Yine aynı yıllarda oğlum Nazım Çınar, YTÜ Etnomüzikoloji / Müzikoloji Anabilim Dalı'nı kazanarak (2002) burada öğrenim görmeye başladı. Bu kariyer değişimiyle birlikte Nazım, bestecilikte ustalaşmaya başlayarak çağdaş müzik çalışmalarının yanı sıra, film ve tiyatro müzikleri gibi çalışmalara imza attı. Bu çalışmalara zaman zaman beni de vokal olarak dahil etti ve 45 yaşımda müziğin profesyonel olarak hayatıma girmesini sağladı. Daha sonraki yıllarda yazdığım sözleri seslendirmem konusunda beni teşvik etti. Hem modern hem de uluslararası çalışmalarda yer edinmemi sağlarken, ozanlık yeteneğimi de keşfetmeme vesile ve öncü oldu. Müzik camiasında alışılanın ve kabullerin dışında bir yaşta, sanat hayatımın profesyonelleşmesi serüveni başladı.

Nazım'la yaptığım ilk profesyonel iş, 2004'te uzun metrajlı bir filmin müziğine vokal yapmamdı. Yine Nazım'ın yönetmenliği ve bağlantılarıyla çeşitli albüm çalışmalarında da sesim ve sözlerimle yer almaya başladım. Mircan Kaya'nın Minor Albümü gibi bazı çalışmalara da misafir sanatçı olarak kendi eserlerimle katıldım. Bir yandan da yine hep Nazım'la birlikte çeşitli sahne performansları ya da dayanışma konserlerine katılarak, canlı müzik icrasında da kendimi geliştirmeye başladım. Sanatsal çalışmalarımda Nazım aracılığıyla çalışma fırsatı bulduğum diğer genç sanatçılar da beni solo çalışmalara ve daha çok üretmeye teşvik ettiler.

Öte yandan sesim, sözüm ulusal ve uluslararası sinema salonlarında yankılanırken, ilginç bir şekilde bu alanda kendimi yakın hissettiğim çevrelerce beğenildiğim halde yok sayıldım; bazen kadınlardan bile "*bu yaşta ne için söylüyor, yazıyorsun*" tepkileriyle

karşılaştım. Sahne aldığım bazı dayanışma konserlerinde, beni *"Zehra' da yıllardır bize türküler söyler şimdi de onu alıyoruz sahneye"* ya da *"anne oğul ne güzel çalıp söylüyorlar"* diyerek sundular. Emek verdiğim bu alanda sanatçı kimliğim görmezden gelindi. Arkadaşlarım, aile yakınlarım, akrabalarım; bireysel sohbetlerde bana övgü ve beğenilerini sunarken, organizasyonlar söz konusu olduğunda, yukarıda bahsettiğim şekilde davranarak profesyonel sanatçı kimliğimi görmezden geldiler. Bu davranışların yaşımla ve kadın olmamla çok ilgili olduğunu düşündüm.

Sosyal medyadaki sanatımla ilgili paylaşımlarıma özel mesajlarla övgü yapan arkadaşlar, herkese açık gönderileri paylaşmayarak ya da beğenilerini herkese görünür şekilde belirtmeyerek ötekileştirmeye devam ediyorlar. Sosyal medyada bile dayanışma kültüründen gelmiş insanların dahi benim sanatsal çabalarıma destek vermemeleri, maalesef alışageldiğim bir durum oldu.

Son olarak belirtmeden geçemeyeceğim nokta; sanat kariyerimde hem ülke içinden hem ülke dışından gençler, beni desteklediler. Farklı kuşaktan üstatlar; sinemadan, tiyatroya birçok genç sanatçı ve akademisyen benim çalışmalarımı beğenerek, önemli projelere dahil ettiler. Hayatımdaki birçok insanın aksine bu insanlar yaş ayrımcılığı yapmadan, yanımda oldular.

Her şeye rağmen bu yaşta bir kadın olarak benim de sözüm, anlatacaklarım, sesimi salacağım bir dünya var diyerek yılmadan yürüyorum. Bugüne kadar sanat hayatımda yaşımın büyüklüğü nedeniyle karşılaştığım zorluklar devam etti. Alaylı olmam da bunu ayrıca zorlaştırdı.

Hiç unutmam yapımcılardan biri sesimi dinleyince övgü üstüne övgü diziyordu. "Ablacığım, sesin dünyada en iyi kadın sesleri arasında, ama bu yaşta şimdi seni nereye koyalım?" dedi. Ya-

pımcının yaşımla ilgili böyle bir laf etmesi moralimi bozdu. Sahneye, "bir annemiz var, sesi muhteşem, çok seveceksiniz onu" diye çağırıldığım oldu. Gittiğim TV programlarında bana Zehra olarak değil "anne", "abla" diye hitap ettikleri de oldu. Fakat genç olsaydım beni adımla sunacaklardı. Keman dersi almaya başladığımda da dostlarım, arkadaşlarım, komşularım "bu yaşta, ne yapacaksın kemanı" diyorlardı. Bu nedenle, kimse beni görmesin diye elimde keman, evden hızlı hızlı yürüyerek çıkardım.

Şu sözü de çok duydum "ay canım pek şirinsin, tatlısın, bu yaşta aferin sana". Kısacası belli bir yaşta isen ilk olarak işini nasıl yaptığına bakılmıyor, hemen yaşın söyleniyor. Yaşla ilgili çok sorun yaşıyorum ama artık alıştım. Şunu itiraf edeyim gençler, yani y-z kuşağı, yaptığım işte daha cesaret ve teşvik ediciydiler.

Maalesef yaş ve fiziki algı zorluklarının üstüne bir de kadın olmak eklenince, popüler olanı yapmıyorsan işin en alasını bile yapsan yok sayılıyorsun, görünmez oluyorsun. Umutsuz değilim, inat ederek yaptığım işte, beni ve sanatımı kabul edenler gittikçe artıyor, aldığım takdir ve beğeni de umudumu çoğaltmaya devam ediyor. Vokalimle eşlik ettiğim, söz yazdığım Anka Albümü dünyanın bir ucu Amerika'da üç dalda binlerce kişi arasında ödül aldı. Bu da isteyince her yaşta başarının mümkün olduğunun bir kanıtı oldu.

Bu hikâyemi kısa da olsa anlatma olanağını bana verdiğiniz için siz güzel kadınlara çok teşekkür ediyorum ve sevgilerimi sunuyorum.

Zehra

26 Kasım 2022, İstanbul

"Kadın Başına" Yaşlanınca Kadın Kadının Yurdu Olsa

İlk kez 30 yaşıma bastığımda yaşlanmaktan korktuğumu hissetmiştim.

Sonrasında 40'ıma girmek o kadar kötü hissettirmedi. Dertlerim, çoğunlukla da canım yurdum kaynaklı olanlar daha da çoğalmıştı da yaş mevzuna takacak halim kalmamıştı belki de... Kim bilir! Belki de 30'undan sonra alıştırmaya başladım kendimi ufaktan bu duruma. Ne de olsa geliyordu gelmekte olan... kaçışı yoktu. 40'ların şöyle bir iyi yanı vardı: Genlerim ve biraz da tarzım sayesinde yaşıtlarıma göre daha genç görünüyordum, hele yaşıtım erkeklere amca diyesim geliyordu. Her türlü giderimiz var diye düşündüklerinden olsa gerek erk sahibi erkekler kendilerine özen gösterme ihtiyacı hissetmediklerinden kadınlara göre daha yaşlı duruyorlardı genellikle. Genç görünüyorsun denmesi hoşuma gidiyordu gitmesine ama sadece görünüştü o ve gerçekte olduğum yaşımı biliyor olmak can sıkıcıydı. Üstelik bu konuda yalnız olmadığımı anlamam feminist bilince erişmemle beraber çok uzun sürmedi. Anladım ki kadınların yaşlanması, yalnızca dış görünümlerinde meydana gelen fiziksel değişimlerin ötesinde pek çok boyutu olan bir süreçti: Eşitsizlik, yoksulluk, ahlak kuralları, "yaşlı" kadınlara biçilen roller, davranışlar ve yaşlı kadın bedenlerine "uy-

gun" bulunan görünüşler ve kadınların içselleştirilerek kendi kendilerini mahkûm ettikleri kalıp yargılar. Kadınlar için bu dünyada "var" olabilmenin, görülebilmenin formülleri çok uzun zamanlar önce patriyarkal yapı tarafından belirlenmişti: Kaç yaşında olursan ol genç, güzel ve çekici olmak ve her ne olursa olsun maddi açıdan güvenceli bir yaşama sahip olmak.

50'lerime geldiğimde yaşlanmak üzerine daha fazla düşünmeye başladım ister istemez. Hızla yokuş aşağı gidiyormuş da hız kesmek için yanlarda tutunacak dallar arıyormuş gibi hissediyordum. Oysa ömür denen yolculukta daha yapacak çok şey vardı; benden beklenenler vardı ama zaman daralıyordu. Bir de tez canlı kişiliğim de eklenince öncelikler konusunda doğru ve yerinde karar vermeyle ilgili kaygılarım giderek artmaya başladı. Bir süre önce ihraç edilmemle beraber zaten hayatım büyük ölçüde rayından çıkmıştı. 2015'lerden sonra işinden edilen pek çok kadın arkadaşım gibi kendi ayakları üzerinde duran bir kadın olmak için çabalamakla geçen onca yıldan sonra tam bir şeyler başarmışken yeniden ailenin desteğine muhtaç hale gelmek çok zor gelmişti... Şimdi bir de buna yaşlanmanın kadın cephesinde önemli bir eşik olan menopoz ve getirdiği nur topu gibi sorunlar eklenmişti. Sanki bu yaşa kadar verdiğim tüm tavizler, alttan almalar, idare etmeler, delik deşik olmuş sınırlarım el ele tutuşup öfke topları olarak üstüme yağıyordu.

Tüm bunlar yetmezmiş gibi yaşlılığın kadın hali, annemle beraber yaşamaya başladığım şu son 6 ayda bu defa farklı bir boyutuyla gündemime girdi; hem de ne giriş, gülle gibi geldi oturdu, en önemli mevzu oldu. Annem 80'li yaşlarının başından beri sürekli yaşlı olmaktan şikâyet ediyor. Yaşlı olmayı kabullenemiyor. "Neden eskisi gibi değilim?" sorusunu sürekli tekrarlıyor. Şimdi 85'inde ve bu durum giderek daha vahim bir hal aldı. Yolda yürürken ayağı takılsa ilk söylediği "her şey yaşlıların başına gelir,

ayağın takılır, düşmek üzere olursun, düşersin". Kabullenemiyor, "hey gidi Koca Ayşe" diyor, "bu hale mi düşecektin?" Aslında yaşıtlarına göre oldukça dinç ve sağlıklı sayılabilir, biraz hafıza sorunu var ama istemiyor yaşlı olmak, yakıştıramıyor kendine. Eskisi kadar hızlı yürüyememeye, aynada sarkan kollarını görmeye dayanamıyor. Bunların ne anlama geldiğini çok iyi biliyor. "Anne çok güzelsin hâlâ diyorum, bak Solmaz teyze düştü yatıyor, ne acılar çekiyor, sen çok iyisin, haline şükret" diyorum. Evet, her zaman, her yerde isyanı destekleyen ben, anneme şükret diyorum. Kabullen anne diyorum. "Kimseye yük olmadan ölmek istiyorum artık" diyor, durmadan bunu söylüyor. Onu yatıştırmak için söylediğim hiçbir şey kâr etmiyor: "Yalnız değilsin anne ben yanındayım, sana bakıyorum ve bana yük olmuyorsun". Yıllarca kadınların aile içinde bakım emeğini şefkatle harmanlanmış olarak üstlenmek zorunda kalmasını, karşılıksız olarak harcadıkları görünmeyen emeklerini yaratan patriyarkal kapitalist düzenle mücadele eden bir feministe yakışmayan kaygılarla dolu iç sesim de susmuyor, "Bana kim bakacak o yaşa geldiğimde? Çocuğum da yok... Olsa da zaten istemezdim bana bakmasını... Huzurevi için para biriktirmek en iyisi... Ben o yaşa gelemem herhalde zaten... Ya gelirsem ya ben de hafıza sorunları yaşayan, sürekli sızlanan, etrafa eziyet eden biri haline dönüşürsem?"

Aslında yaşlanmak ve yaşlılık sınıfsal konuma, cinsel kimliğe, cinsel yönelime, bağlı bulunulan etnik gruba ve kültüre bağlı olarak değişen anlamlar taşıyor. Dolayısıyla pek çok şey gibi yaşlılık ve yaşlanma sürecini toplumsal ilişkilerden ve özellikle patriyarkal yapının ustaca ördüğü iktidar ilişkilerinden bağımsız olarak değerlendirmek mümkün değil. Üstelik yaşlanmak cinsiyete dayalı ayrımcılığı iyiden iyiye su yüzüne çıkarıyor. Özellikle kadınların yaşlılığı dehşet verici bedbaht bir süreç olarak kodlanıyor; asla orada olmak istemiyor kadınlar. Hali hazırda koskoca kozmetik

sektörü, güzellik endüstrisi, estetik ameliyatı piyasası bunun üzerine kurulu değil mi? Ölmekten bile beter bir süreç yaşlanmak adeta. İşin kötüsü Türkiye'de son yıllarda orta-üst sınıf genç kuşak bir yandan aileci politikaların etkisiyle muhafazakarlaşıp evlenip çocuk yapmanın güvenli sularında dolaşırken diğer yandan çok daha fazla kapılmış durumda bu "daima genç kalma" meşgalesine.

Öte yandan toplumsal olarak erkeklere çok da yakıştırılmayan bir şey yaşlılık. Etraf genç partneriyle tango kursuna giden ihtiyar delikanlılarla dolu. Erkekler yaşlandıkça deneyim sahibi, olgun, durmuş-oturmuş gibi olumlu sıfatlarla anılırken, kadınlara yakıştırılan en olumlu sıfat "cami yıkılsa da mihrap yerinde" sözü. Bu sözü ilk duyduğumda 20'li yaşlardaydım. Bir grup sosyalist arkadaşla muhabbet ederken bir arkadaşımızın annesi için kullanmıştı bizden yaşça büyük erkek yoldaşımız. Mihrap neydi, güzel bir şeydi belli ki diye geçirmiştim içimden. Cami yıkılmış, burada cami neyi anlatıyor? Yıkılan ne, gergin ve sıkı bir beden mi? Erkek yazarımız ne demek istiyor? Tam da bu anlayışı yeniden üreten biçimde popüler dizilerde, filmlerde anlatılagelen hanım ağa hikâyelerinde 40'ından sonra kadınlar cinsiyetsizleştirilir, "kadın"lıktan daha doğrusu cinsel bir kimliği olan bir kadın olmaktan "kurtulunca" sözü dinlenen hatta hükmeden bir otorite olabilmişlerdir.

Günümüzün neoliberal kapitalist düzeninde genel olarak yaşlılar toplum için faydasız görülüp "insan" kategorisinden dışlanırlarken, dünya genelinde yaşlı nüfus oranı artıyor ve yaşlanan nüfusun büyük bir bölümünü kadınlar oluşturuyor. Bu durum yaşlılığın kadınsallaşması olarak tanımlanıyor. Dolayısıyla yaşlıların çoğunluğu aslında "yaşlı" olmaktan değil kadın olmaktan kaynaklı sorunları katmerlenmiş ve katmanlaşmış olarak yaşıyorlar. Güvenceli bir hayat, sağlık ve bakım hizmetlerine kolay erişim gibi

insanca yaşamanın en temel koşulları kadınlar için her yaşta çok önemli iken yaşlılıkta yerine gelmediğinde çok daha vahim sonuçlar doğurabiliyor. Kadınlar orta alt sınıflarda torun bakma görevini de yapamaz hale gelince aileye "yük" olarak görülmeye başlıyorlar. Öyle görülmedikleri yerlerde de annem gibi hep bu kaygıyla yaşıyorlar, tüm sitemlerinin arkasında "ya yük oluyorsam, olursam" kaygısı var. Gençken olduğu gibi işlevsel değilse artık, yüktür. İşleviyle müsemma bir varoluşa indirgeniyor kadınlık.

Oysa yaşlanan bir kadın olmanın ne güzel yanları var. Yıllar önce erkeklerle olan sorunlarımdan bahsettiğimde bir feminist arkadaşım, "Üzülme, 55'inden sonra erkekler sorun olmaktan çıkıyor" dediğinde biraz hüzünlenmiştim. Nasıl yani, aşksız mı olacak hayat? Çok tatsız olmaz mı diye geçirmiştim içimden. Ve şimdi o yaşlar gelip çattığında anladım ki kast ettiği şey bambaşkaymış: Libidom artık beni yönetmiyor. Bu şahane bir şey. Sevmenin boyutları, biçimleri değişiyor, hayatınıza aldığınız birinin lütfedip karşılık vermesine, değer vermesine, görmesine dayalı daracık, sıkışık anlamlarının ötesine geçiyor. Kedinize, çiçeğinize, dostunuza, yoldaşınıza, yaşadığınız karşılaşmalarda birbirinizin halinden anladığınızı gösteren göz göze gelme anlarına, minik gülümsemelerle, küçük flörtlerle gelen yaşama sevinçlerine yansıyor, uzanıyor, büyüyor, genişliyor. Erkeklerin kadınları bölen ve yöneten gölgesi artık hükümranlığını yitirince kadın dayanışması gerçek anlamına ulaşıyor. Öyleyse, her zaman dediğimiz gibi bu daha başlangıç, yaşlılığın tüm kadınları çok daha güzelleştirdiği koşulları yaratıncaya kadar mücadeleye devam!

Yasemin
17 Temmuz 2023, Ankara

Zaman Uçarken...

Sevgili arkadaşlar,

2022 yazında günübirlik bir tekne gezisinde, sonraları feminist çevrelerde de karşılaştığım lise arkadaşım Şebnem, "sen de yaşlanma deneyimlerini yazabilir misin?" diye aradı. Şebnem'in söz ettiği ekip içinden her biriniz tanıdığım feminist arkadaşlarım çıktınız ☺ Açıkçası Amargi Dergi, ODTÜ Kadın Çalışmaları yüksek lisans zamanlarına göre kadın hareketinden biraz uzaklaştığım zamanlardayım ama kabul ettim. Düşündüklerimi anlatmaya çalışacağım.

Başkalarının bana dair görüşleri, sanırım beni diğer kişilere oranla daha az ilgilendiriyor. Bu yüzden feminist ortamlarda yaşlanmayla ilgili ayrımcılıkla karşılaştım mı pek hatırlayamadım. Son birkaç yıldır yasaklanan yürüyüşleri tehlikeli bulduğumdan katılmıyor olmam da bunu görmemi engelliyor belki. Sonuçta polis kovaladığında düşmek, gençlere göre bizi daha uzun süre sağlığımızdan edebilir, bir gözaltı evde baktığım hayvanların bakımını sekteye uğratabilir. Çoğunuz sokak hayvanlarının hayatımdaki yerini biliyorsunuzdur.

Yaş ilişkileri konusunda önemli bir rahatsızlık duymadığımı söyledim. Belki Lambdaistanbul gönüllüsüyken orada da yaşımın ortalamadan yüksek olmasının, bu duruma alışmamda payı var-

dır. Lambdaistanbul'da hem lezbiyen hem feminist kimliğimle bulunduğumda benden genç arkadaşlara göre daha az isyankâr görünür ve bu halimle dikkat çekerdim.

Genç feministlerin yaşlılığa, belki farkında olmadan, olumsuz ve ayrımcı bakmaları, bizden de önceki kadınların geçen yüzyılda gerçekleştirdiği kazanımlarının yadsınması anlamına gelmez mi? Son yıllardaki yasaklı 8 Mart ve Onur Yürüyüşleri'nde cesur ve kalabalık olmak, bu noktaya gelmenin de geçmiş çabalarla gerçekleşmiş olmasını unutturmamalı. Yaşlarına göre çoğunun bizim onların yaşındayken bulunduğumuz düzeyden ilerde olduklarını düşünmüyor değilim ama yaşlanan kadınların küçümsenmesinin erkek egemen sistemin de bir özelliği olduğunun farkında olmalılar. Bundan 15-20 yıl önce bir Tokyo valisinin, kadınların menopozdan sonra yaşamalarının israf olduğu türden açıklamaları olmuştu. Neyse ki bu kadın düşmanı bu sözler sonrasında istifa etmek zorunda kalmış.

Gençlik, evet enerji ve sağlık demek ama geçici bir dönem. Yaşlılık denince benim aklıma menopoz ve kas kaybı geliyor sanırım, nitekim son on yılda tıbbın yardımına ihtiyaç duyduğum birkaç sağlık sorunu karşıma çıktı. Pek spor yapmamanın getirdiği güçsüzlük alarm zillerini çaldırdı ve daha çok dikkat etmeye başladım. Neyse ki şimdi, sporu ihmal etmemekle sonuç alınabileceğini gördüm.

Evet, sevgili dostlar, Türkiye kadın hareketine elimizden geldiğince birlikte katkıda bulunduk, kimimiz devam eder, kimimiz istesek de istemesek de yavaş yavaş kenara çekilirken mor ve gökkuşağı bayraklarını yeni nesil devralacak. Ama benim deneyimimde olduğu gibi farklı kuşakların birlikteliği bir yandan sürecek. İstediğimiz zaten bu değil mi?

Ülkü
9 Aralık 2022, Ankara

Yalnız Yaşlanmak

40'lı yaşlarda aklımdan hiç geçmedi, ne yaşlanma ne de hayatın hızlı akışı. Kendimi gayet iyi, akışta hissediyordum. Bu 50'lerin başında da böyleydi. Belki şehir yaşamı içindeki koşturmacadan, belki geç yaşta doğurduğum oğlumun hâlâ öğrenci olup evde olmasından kendimi hep akışın içinde hissettim.

Ama 60 yaşıma iki kala üstüme kâbus gibi çöktü yaşlılık duygusu. Hem oğlum üniversiteye başladı hem de o sırada ben, beş sene önce göçtüğüm, memleketim olan İzmir'in kıyı ilçesi Urla'da yaşıyordum. Biraz zorunluluktu oraya gidişim ama daha baştan itibaren olumlu bir deneyim olmuştu. Hem büyük şehrin yorucu temposundan, hem hayal kırıklığı veren insan ilişkilerinden, hem de kirli havadan, kirli gıdadan vb uzaklaşmıştım. Ufak bir bahçem vardı ve toprakla uğraşıyordum. İki adım ötemdeki çarşıya giderken mis gibi havayı koklayarak, ağaçların arasından yürüyordum. Beş yıl orada bir lisede okuyan oğlumla yaşadım, ahşap boyama kursuna gittim, kitap kulübünde birçok kadınla tanıştım. İlişkileri hem içtenlikli yaşamak hem de belli bir mesafede tutmak bana çok iyi gelmişti.

Sonra oğlum İstanbul'da bir üniversite kazandı. Benim için tercih yapma zamanları geldi. Zaten bütün bu süreçte İstanbul'da olan kızım ve oraya yeni gelen oğlumdan uzakta mı yaşayacağım, yoksa İstanbul'daki evime kışı geçirmek üzere geri mi döneceğim?

İkincisini seçtim. Çocuklarımdan uzak kalmamak, ilk sebebim. Hayatın kısalığını ve yarın ne olacağını bilmediğimizi fark ettiğim yaştayım. Bu yüzden onlarla daha çok vakit geçirmek, hasret kalmamak istedim.

Ama ikinci bir gerekçem var ve bunun etkisinin hiç de az olmadığının farkındayım. Küçük bir yerde yalnız yaşamak, bütün güzelliklerinin yanında insana "ununu elemiş eleğini duvara asmış" hissi veriyor. "Yalnız" kelimesi burada anahtar kelime, yalnızlık zor ve yalnızlığını paylaşabileceğin topluluk, hâlâ aile. Ailenin yerine koyabileceğimiz kolektif yapıları ne yazık ki oluşturamadık. Ne sol, ne de kadın hareketi insanlara, ihtiyaç duyduklarında sığınabilecekleri kolektif yapıları, ne duygu ne de pratik olarak veremiyor. Büyük şehirlerin bazı semtlerinde kolektif olarak yaşayan insanlar var ama tamamen bireysel tercihlerle oluşan bir yaşam tarzı olduğunu düşünüyorum, yani üzerlerinde onları bir araya getiren bir çatı yok.

Dolayısıyla yaşlılık süreci başladığında, bir insanı ayakta tutan tek şey olan yaşamsal etkinlikleri kendiniz bulmak, icat etmek, yaratmak zorundasınız. Paranız varsa, bunları yapabilmek kısmen daha kolay, duygusal açıdan kendinizi ayakta tutarak turlara katılabilir, kültürel etkinliklerle zamanınızı güzel geçirebilirsiniz. Ama paranız azsa veya yoksa, bu çok zor.

Ben mekân açısından şanslıyım, kışları İstanbul'da, baharı ve yazı Urla'da geçirebilmeme imkân veren koşullarım var. Ama emekli maaşıyla geçiniyorum ve birçok etkinliğe katılmaya durumum elvermiyor. Bu da yine az önce söylediğim şeye, aileye dönmeye mecbur bırakıyor insanı. Aile, tek yaşam kaynağınız oluyor. Hatta "torun bakma"nın birçok yaşlıyı hayata bağlayan şey olduğuna çok defa tanık oldum.

Feminist olmak, söz ettiğim konular dışında yaşlılık sürecinin bir yıkım olmasını engelliyor. Güzellik, kırışıklıklar, cinsiyetsiz görülmek, genç-merkezcilik, bedene yabancılaşma gibi pek çok konuyla, feminist bilinç sayesinde başa çıktığımı düşünüyorum. Sonuç olarak bunlarla ilgili okuyup tartışarak geçti yıllarımız, bunların yarısını bile akılda tutunca, hepsinin çöp mevzular olduğu kolayca görülüyor.

Bu yüzden bir feminist olarak yaşlanmak, benim için esas itibariyle yalnızlık ve hayatı anlamlı işlerle doldurma ihtiyacı oldu.

Erkek yaşlılığının aslında kadın yaşlılığından daha kötü olduğunu düşünüyorum. Çünkü erkeklerin erkek olma dinamikleri onu hayatın izleyicisi yapıyor, gitgide tembelleşiyor ve aptallaşıyorlar. Kadınlar kendi yaşıtlarıyla kitap kulübü, el sanatları, gezi gibi faaliyetler yaparken erkekler ya kahveye gidip okey oynuyorlar ya ellerinde kumanda TV karşısında zap yapıyorlar. Tabii bu söylediklerim, orta sınıf için geçerli. Bunları yapabilen kadınlar için geçerli. Yoksa yoksulluk, gençken de zor, yaşlanınca da iyice katlanılmaz hale geliyor. Ben kendi sosyal çevrem açısından tanık olduklarım hakkında yazıyorum, başka sosyal çevrelerde şiddet dahil olmak üzere kadınların hayatı son derece kötü, yaşlanan kadınların sosyal hayata dahil olma şansı yok, ya çalışmaya devam edecek ya da köşesine oturup ölümü bekleyecek, üstelik hayatı boyunca maruz kaldığı aşağılanmaları yaşamaya devam ederek.

Aslında benim söz ettiğim sosyal çevredeki kadınların yalnız hissetmelerini önleyen feminist mekanizmalar olsa, bunun o kadınlara da dokunacağını düşünüyorum, çünkü bugün kendine feminist bile demeyen birçok kadının, başka hayatlara dokunma çabası içerisinde olduğunu görüyorum. Kimisi "hayırseverlik" bağlamında tabii, ama bu türden çabaları ideolojik olarak değiştirip dönüştürecek bir feminist çaba da yok ne yazık ki. Büyük şehirlerde

feminizm içi tartışmalar, gruplar arası sürtüşmeler vb sürüp giderken, İstanbullu feministlerin, yaşadığım kasaba bir yana, İzmir'deki kadın hareketine bile yukarıdan bakmaları söz konusu. Çeşitli buluşmalarda İzmir'deki kadınlarla, "İstanbullu ablalar" düzeyinden ilişki kurulduğuna tanık oldum. Bu belki de feminizmin, solun kitleselleşme hedefine sahip olmamasından, hatta bunu reddetmesinden ileri geliyor. "Sözümüzü söyleriz, anlayan gelir" yaklaşımı bana çok elitist geliyor, ister istemez ortaya çıkan bu elitizmin içinde giderek gerçeklikle bağların koptuğunu düşünüyorum. Böyle böyle de, gerçek hayat içindeki yığınla olanak görülmüyor, heba ediliyor ve yaşlılık da dahil olmak üzere kadınlar hayatın pek çok alanında yalnız kalıyor.

Ben yaşlılıkla kendi başıma mücadele ediyorum birçok kadın gibi, feminist bakış açım bu mücadelemi güçlendiriyor ama o kadar. Bu açıdan yaptığınız çalışmayı çok anlamlı buluyorum. Umarım beklediği sonuca ulaşır. Sevgilerimle.

Şöhret

28 Kasım 2022, Urla / İzmir

Herkese

Yaşlılık, feminist kadınlar için ağırlıklı fiziksel bir durum diye düşünüyorum. İki katlı bir evde yaşıyorum ve merdivenleri inip çıkarken tek katlı olaydı ne iyi olurdu diye geçiriyorum aklımdan. Cinsiyetçiliğin hayatın bütün alanlarına sindiği bu topluma rağmen; zihinsel ve ruhsal olarak kendimi yaşlı hissetmiyorum. Feminist camiada yer almak, kadınlarla yan yana yürümek, destek almak, destek vermek şahane bir duygu. Bundan böyle taşıdığımız dövizlere "DAYANIŞMA YAŞATIR"ın yanında "DAYANIŞMA YAŞLANMAYI YAVAŞLATIR"ı da ekleyelim.

Özcesi, önce kadın olmaktan sonra da feminist olmaktan çok memnunum. Memnun olduğum bir başka şey doğurduğum kızım, ancak, hiç memnun olmadığım şey ise aile ve annelik durumu. Aile ve annelik, toplumsal olarak kadınları ayrıştıran; evlenmek ve doğurmak istemeyen kadınları ötekileştiren bir durum.

Yaşlılıkla ilgili birkaç deneyimimi paylaşmak istiyorum. Özellikle ilk örneğimde hayal kırıklığımı da. 50 yaş civarıydı sanıyorum. Yaşadığımız sitenin sosyal tesislerinde, 30'lu yaşlardaki kızımın da içlerinde olduğu bir grup kadınla sohbet ediyorduk. Akşam yemeği sonrası kahve keyfi ile birlikte. Gruptakilerin çoğu 40 yaş altı. Hadi kalkın burada pinekleyeceğimize sahildeki bara gidip müzik dinleyip dans edelim dediğimde; bir iki kadın isteksizliğini hissettirdi, kızım ise hiç beklemediğim bir tavırla "anne sen yaşıtlarınla takılsan" diye tepki verdi. Çok kırıldım çok üzüldüm tabii.

Kızımdan hiç beklemediğim bu davranış sonrasında gruptan ayrılıp bir arkadaşımla sahile indim.

Aynı ağırlıkta olmasa da benzer bir olayı gezi sürecinde yaşadım. Sadece gezi için Bodrum'dan İstanbul'a gitmişim. Ayazpaşa'dan yukarı yürüyorum, elimde bir sürü gıda malzemesi poşeti, kan ter içindeyim. Alman Konsolosluğu önüne geldiğimde, meydandan aşağıya doğru hızlı hızlı yürüyen 8-10 kadar genç erkekle karşılaştım. Elimdeki market poşetlerinden olsa gerek "geziye mi" diye sordu biri. Dayanışmak için geldiğimi söyleyince "teyzecim geri dön birazdan polis saldıracak bir de seninle uğraşmayalım" dedi. Aslında duygusunu anlıyorum zarar göreceğimden kaygılı. Farkında olmadan eylem alanlarının gençlere ait olduğunu hissettiriyor. "GECELERİ DE SOKAKLARI DA MEYDANLARI DA İSTİYORUZ" diye bağırmalarımız geliyor aklıma.

Aynı değil ama benzer durumlara 8 mart ve 25 kasımlarda da rastlıyorum. Toplumsal cinsiyet ayrımcılığı kadın cinsini cepheden vuran bir durum. Yaşlı kadınların ise fiziksel yetersizlikleri, ekonomik zorlukları ve bakım sorunları bu ayrımcılığın üzerine tuz biber oluyor.

Bir süre önce kaybettiğimiz bir arkadaşımızın, yaklaşık 20 yıldır, kadınların bir arada dayanışarak yaşayabileceği ortak mekânlar hayali vardı (Nermin'i sevgiyle anıyorum ve çok özlüyorum). Aslında organizasyonu zor olmayan böyle projeler planlayıp uygulayabilsek ne iyi olur. Dünyada birçok ülkede kadınların oluşturduğu böyle organizasyonlar var. Öngörülü arkadaşım benim...

Bu yıl Bodrum'da kiraların uçması sonucu bizim arkadaşlarımızdan altı kadın, ya evlerini küçülttüler ya da Bodrum dışına yakın köylere taşınmak zorunda kaldılar.

Yaşlanan kadınların cinselliğinin menopozla birlikte tükendiğini sanan; doğurganlıkla cinselliği karıştıran bu ebleh topluma

inat biz sevişmeye devam ediyoruz hem de istediklerimizle istediğimiz biçimde. Elbette 40'lı yaşlardaki performansla değil tabii ki.

Bir aktarım da kozmetik alandan yapayım. Her yıl 15 aralık 15 mart tarihleri arası 3 ay İstanbul'da yaşıyorum. Hastane, doktor, tahlil kıl tüy meselelerini orada hallediyorum.

3 yıldır gittiğim epilasyon merkezinde müşteri avcısı bir estetik cerrah var. Her seferinde bana yer çekiminden ve Fransız askısından söz ediyor gerzek. Ben de 60 yaşı geçtiğimi dolayısıyla yer çekiminin doğal olduğunu ve yaşlanmayı dert etmediğimi, onun da benim için dertlenmemesi gerektiğini biraz da dalga geçerek söyleyip çıkıyorum.

Simon de Beauvoir "Paketlerinizi bir erkek taşırsa sebebi sizin kadın olmanızdır, bir kadın taşırsa o kadın sizden genç demektir ve siz kendinizi yaşlı hissedersiniz." diyor. Feminist söylemde politik bir yaklaşım bu ve çok da doğru. Ama Bodrum'da derneğin büyük pankartını genç kadın arkadaşlarımın taşıyor olmasından hiç rahatsız olmuyorum. Doğrusu hayat bazen politik doğruların önüne de geçebiliyor.

Sözü sevgili Stella'nın feminist olmak sözleriyle bitirmek istiyorum.

Feminist olmak, kadınları sevmektir. Kadınları keşfetmek, ortaya çıkarmak, anlamak, tanımak. Azınlık psikolojisinden sıyrılıp ezilen bir cinse ait olmanın gerektirdiği isyan ve dayanışmayı yüklenmektir.

Çok yaşa Stella hep bizimle ol.

Sevgiler

Şener

12 Aralık 2022, Bodrum

Cezaevine Girdiğin Yaşı Donduruyorsun, Hep Girdiğin Yaşta Kalıyorsun

Sevgili kadınlar,

İnsanın anlam arayışı daha doğduğu andan hatta anne karnında iken başlıyor ölene kadar devam ediyor. Nasıl bir dünyaya doğmak istediğimizi seçemiyoruz tabii ki ama olmasını istediğimiz bir dünyayı yaratmak için seçim yapabiliriz. Seçmek, seçim yapabilmek özgürlüktür. Biz kadınların bu seçme hakkı erkek egemen kapitalist sistem ve onun sürdürücüsü olan toplumsal yapı tarafından elimizden alınmış durumda. Kadınlar bu hakkı elde edebilmek için yüzyıllarca mücadele etti. Süfrajet hareketinin ilk feminist örgütlenmelerden olması anlaşılır aslında. Bu nedenle yurttaş olmayan, yurttaşlık hakkı tanınmayan, aydınlanma döneminde gelişen insanın doğuştan gelen haklarının, kadınlar için geçerli olmayan ve "son sömürge ulus" olarak tanımlayabileceğimiz kadınların var olma, varlığını koruma ve özgürleşme mücadelesi bizim için bir tercih değil zorunluluktu.

Kadın hareketinin tarihi hakkında düşünmek, bugünümüzü ve geleceğimizi belirlemek, kendimize bir yol açmak için önemli. Şimdi kimin söylediğini tam hatırlamıyorum ama şöyle bir değer-

lendirme okumuştum: "Kim olduğumuz, geçmişte el üstünde tuttuklarımız kadar şu anda neyin arkasında durduğumuzla alakalıdır. Kendini anlama yolculuğunun sonu yoktur." Gerçekten de öyle kendini anlama, hayatı anlama ve anlamlandırma çabasının sonu yok. Her yaşanan tarihsel, toplumsal, ekonomik gelişme bizi anlam yolculuğuna çıkarıyor.

İnsanın bire bir deneyimlediği şeyler daha etkili ve kalıcı oluyor. Belki sizler de kapımıza dayanmış olan yaşlılık üzerine konuşmaya, kendiniz de bunu deneyimleyip, hayatlarınızı nasıl etkilediğini anladığınızda başladınız. Avukat arkadaşlar aracılığıyla bana bir grup feminist kadının "kadın yaşlılığı, kadın hareketinin feminizmin gündeminde hak ettiği yeri edinemediği" tespiti yaparak bu konuda bir fikirsel çalışma yürütüldüğü ve düşüncelerimin istendiği iletildiğinde ilk tepkim "ben henüz gencim" oldu. Her ne kadar yaşım 50'ye merdiven dayamış olsa da zihnen ve ruhen kendimi çok genç hissediyorum. Biyolojik yaşımla zihinsel yaşım arasında çok büyük bir açı farkı var. :) Ama bu, yaşlılık, yaşlılar üzerine düşünmediğim anlamına gelmez. Sanırım bu duygu mücadele içinde olmamla da alakalı.

Bu konu üzerine ne yazabilirim diye düşünürken aklıma yıllar önce bir kitle çalışması sırasında anlatılan hikâye geldi. Köyün birinde insanlar yaşlanınca çocukları yaşlanan kişiyi sırtına alıp köyün yakınında bulunan kayalıklardan atıyormuş. Bir gün yine köylülerden birisi yaşlı babasını sırtına alıp kayalıklara götürürken babası kulağına eğilip "bir gün senin çocuğun da seni böyle sırtına alıp kayalıklardan atacak" diye fısıldamış. Bunu duyan köylü durmuş ve tekrar köye dönmüş ve o olaydan sonra da hiçbir köylü yaşlıları artık kayalığa götürmemiş. Bu bir efsane olsa da yaşlılara yaklaşımı göstermesi açısından çok çarpıcı geldi bana. Yine Covid-

19 virüsü sebebiyle ilan edilen pandemi sürecinde 65 yaş üstü insanlara yaklaşım da çok etkiledi beni. İktidardakilerin sözde, 65 yaş üstünü korumak için gündemlerine aldıkları yaşlıların sokağa çıkmalarını yasaklamaları, sanki hastalığın sebebi yaşlılarmış, onlar yayıyormuş gibi bir algı oluşturdu. Virüsün ilk etapta yaşlı bakımevlerinde yaygınlaşması ve yüzlerce yaşlının ölümüyle sonuçlanması devletin ve toplumun yaşlılara ilişkin politikasını göstermesi açısından çok çarpıcı değil mi?

Son 6 yıldır cezaevindeyim. Bana mektup yazan bir arkadaş "cezaevinde günler hızlı yıllar yavaş akıyor" yazmıştı. Cezaevine ilk girdiğim dönemde de şunu öğrendim; cezaevine girdiğin yaşı donduruyorsun, hep girdiğin yaşta kalıyorsun. Bunu ironi olsun diye söylemiyorum. Her şeyden yaşamdan tecrit bir durumdasın. Toplumsal, siyasal, ekonomik gelişmeleri cezaevi idaresinin izin verdiği ölçüde televizyon, radyo, gazete ve zamana sıkıştırılmış ziyaretçi görüşlerinde ve haftalık 10 dakikalık telefon görüşleri vasıtasıyla takip edebiliyorsun. Hayatı kitaplardan okumaya çalışıyorsun. Kitabi olan ile gerçek olan her zaman bire bir örtüşmüyor. Kendi dışımızda gelişen bu tecrit, sınırlılık, kısıtlılık ister istemez yaşanan gerçeklikleri tüm boyutuyla anlamanı, anlamlandırmanı engelliyor.

Cezaevinde kadınlar olarak da kadınlık durumları temel gündemimiz olmaya devam ediyor. Yaş hiyerarşisi de bunlardan biri doğal olarak. Mücadele içinde geçirdiğiniz zaman dilimi, yaşam deneyimi önemli. Yaş konusunda, toplumun, kültürün ve geleneklerin davranışlarımıza etkisi elbette var. Ancak devrimci mücadele ve siyasal mücadele içinde, yaşlı veya genç olmak pek önemli değil. Mesela cezaevine, siyasi olmayan, yaşı genç, çocuklu kadınlar geldiğinde, onlar hemen "anne" kategorisine koyuluyor. Ama mücadele içinde olan çocuklu kadınlar bu kategoride görülmüyor. Kadınların mücadele içinde olması ile dışında olması da kadınlara

yaklaşımı belirliyor. Başka bir örnek de kendi kişisel yaşamımdan; saçlarıma ilk aklar çocukluğumda düşmüştü yeni değil, zamanla bu aklar çoğaldı. Cezaevinde her zaman aynı renkte boya bulmak kolay değil. Her defasında farklı bir renge mahkûm oluyorsunuz. En azından bu mahkûmiyetten kurtulmak için saçlarımı boyamaktan vazgeçtiğimde, arkadaşlar saçlarımı boyamamı, beyaz saçların beni yaşlı gösterdiğini söyledi. Sevgili Gültan Kışanak "kır saçlar bana mahsus, sen gençsin saçlarını boya" dedi. Her ne kadar kadın mücadelesi içinde olsak da bizler de geleneksel yaklaşımlardan etkileniyoruz.

İnsanlar, doğuyor, çocuk oluyor, genç oluyor ve yaşlanıyor. Buna müdahale edemiyoruz. Yaşam şartları, yeterli gıdaya ulaşıp ulaşmamak, güvenli koşullarda çalışıp çalışmamak, savaş veya barış koşulları, salgın hastalıklar vb. dışarıdan etkiler de insanın yaşam süresini belirliyor. Kapitalist sistem de bizim yaşamlarımız üzerinde ipotek kurmuş durumda. Yaş hiyerarşisinin, toplum değerlerinden kopartılıp, sistemin işine yarayacak şekilde değerlendirilmesi, çocuk, genç ve yaşlıların yaşamlarını farklı boyutlarda etkiliyor. Çocuklar birey olarak görülmüyor; üzerlerinde büyüklerin, iktidarların, sürekli tahakkümünü ve baskısını hissediyor. Gençler yeterince olgun olmamakla, yaşama karşı "cahil" olmakla itham ediliyor ve onlar da hem sistemin hem de büyüklerin tahakkümü altında yaşamaya zorlanıyor. Yaşlılar ise artık zamanları geçen, sisteme değer katamayan, değerleri azalan ve işe yaramayan kişiler olarak görülüyorlar. Yani demem o ki bu sistem yalnızca yaşlıları ezmiyor tüm yaş kategorileri üzerinde bir baskı, denetim ve zor üretiyor. Yaşlılık konusunu da bu perspektiften ele almak gerekir diye düşünüyorum.

Yaşlılık bir kategori olarak toplumsal bir gerçeklik evet. Ama yaşlılara yaklaşım da kapitalist sistemin yarattığı bir kültür. Kapitalist sömürü düzeni içinde bir değeri olan bireyler yaşlanınca bu

değerini kaybediyor. Ekonomik anlamda bireyin değer yitimine uğraması onun aile içindeki ve toplumdaki değerini de belirliyor ne yazık ki. Yaşlılara bir yük olarak bakılıyor. Kadınlar açısından bu değer yitimi daha derin yaşanıyor. Erkek egemenliği binlerce yıldır kadının emeğini, bedenini sömürerek "soyu sürdürecek döl yatağı" olarak görmüş, kadını mülkleştirmiş. Kadını seks aracı, seks kölesi haline getirmiş. Doğada diğer canlılarda cinsellik doğal olarak yaşanırken, erkek cinselliği baskının, kendi iktidarını kurmanın aracına dönüşmüş. Erkek cinselliği alabildiğine abartılırken, kadının cinselliği ayıplanmış, kötülük kaynağı olarak görülmüş. Kadın ev içinde ücretsiz, karşılıksız çalışan ev emekçisi haline getirilmiş. Aile içinde kurulan bu düzen, kadın emeğinin sömürüsünü, kamusal alana da taşımış, kadın emeğinin değeri erkek emeğinin değerinden aşağı görülmüş. Kadın yaşlılığı kadınları, sistem için kullanışlı meta olmaktan çıkardığı için sistem açısından yaşamının da önemi yoktur.

Kadınlar, gençliklerinde hem patriyarkanın hem de kapitalizmin sömürüsüne maruz kalıyor ve bununla baş etmenin yollarını arıyor. Sonrasında, toplumsal, ekonomik, siyasal yaşamın dışına itilen yaşlı kadınların yaşamında bu sömürü düzeni bir şekilde devam ediyor.

Ücretsiz ev işçileri olan kadınlar yaşlandıklarında da, elden ayaktan düşene kadar, bu işleri sürdürmenin yanı sıra, ücretsiz çocuk bakıcıları olarak da sömürülmeye devam ediyorlar. Genç-ken yaşlı bakımını üstlenen kadınlar, yaşlandıklarında da torunlarının bakımını üstleniyorlar. Bu o kadar doğal bir iş olarak görülüyor ki bunu yapmayan kadınlar dışlanıyor.

Kadınlar yaşlandığında, toplum tarafından cinsiyetsiz olarak görülüyor. Bazı bölgelerde kadın ancak yaşlandığı zaman otorite

olabiliyor. Bu otoritesini erkeklerden çok yine aile içindeki kadınlar üzerinde kullanıyor. Geleneksel, patriyarkal aile yapısı, kadınların kadınlar tarafından ezilmesine ve aile yapısının bu şekilde sürdürülmesine neden oluyor. Kadın, kendisinin de çok çektiği geleneksel, patriyarkal aile yapısını yaşlandığında bu şekilde sürdürmekte bir tuhaflık görmüyor. Yaşlı kadın, otoritesini, hiyerarşik iktidarcı geleneği ev içindeki gelinlerine ve kızlarına uyguluyor.

Tabii sizlerin olanakları daha çok, karşılıklı bu süreci tartışabiliyor, bu konularda yapılan akademik, sosyo-kültürel çalışmalara daha rahat ulaşabiliyorsunuz. Ben bu kısıtlı koşullarda ancak kendi görüşlerimi aktarabildim sizlere. Yaşlılara karşı ötekileştirici, ayrımcı, her türlü şiddete karşı yapılması gereken ilk şey toplumun yeni bakış açısı için yeni bir kapı aralamaktır. Sizin çalışmanız buna vesile olabilir. Her yaşın kendine göre güzellikleri var yeter ki bu güzelliklerin yaşanmasını birileri engellemesin.

Sebahat

20 Ekim 2022 Sincan Kapalı Cezaevi

Nasır

Sevgili Arkadaşım,
Nasılsın?
45 yaşı bitirdik. Bakalım daha neler göreceğiz. Gençken geleceğimizi çaldılar diyorduk; çalınmış gelecekteyiz şimdi. Gençler hâlâ geleceklerinin çalındığını söylüyor, ilginç.

Bazen 20-30 yıl öncesi dün gibi, bazen bir ömür geride kalmış gibi... Bagajlarımız hayli dolu.

Bundan 15 sene önce, ortamlardaki yaşı en küçük kişi olma özelliğimi kaybetmiştim, yaşı küçük olan değil "yaşını hiç göstermeyen, yaşı büyük" olmuştum. Son 5-6 yıldır yaşımı söylediğimde "aa hiç göstermiyorsun" diyen pek kalmadı. Belli ki artık yaşımı gösteriyorum.

Bedenimi biraz yorgun hissediyorum. Sinyaller veriyor. Ruhumu da yorgun buluyorum fakat onunla çok uğraşıyorum. Kendimi olgunlaşmış hissediyorum ve yıpranmış.

Oğlumun otizmine eşlik eden dikkat eksikliği ve hiperaktivitesi, bedenimin yaşlanmasını erteliyor. Bedenimi bana bu süreçte çok az sorun çıkardığı için çok seviyorum. Ruhumun motivasyonuna ve kolay toparlanabilir olmasına büyük saygım var. Kendimi seviyorum aslında ama korkuyorum biliyor musun? Yaşlandıkça fiziksel gücümü yitirmekten ve hastalanmaktan korkuyorum...

Bundan herkes korkar elbet, fakat oğluma yetememekten, ondan önce ölmekten endişe ediyorum aslında... Benden sonrası ile ilgili öylesine büyük kaygım var ki... Devrim'i, bağımsız hayat yaşayabilecek durumda bırakmak istiyorum. Yaşlansam da güçlü olmam, koşabilmem, tutabilmem ve hemen yorulmamam gerek diye düşünüyorum. Bunu, mecbur hissettiğim için istiyorum. Aslında çok yavaşlamak istiyorum. Yapyavaş olmak istiyorum, sıkılmak çok sıkılmak istiyorum, sessizlikten içim çıksın istiyorum. Zaman bir türlü geçmiyor gibi hissetmek istiyorum. Aslında inzivaya çekilmek istiyorum...

Yıllar geçtikçe hayallerim daha gerçekçi ve kısa vadeli oldu. Hayallerinde imkânsızı isteyen gençler olmak kolay; sonra inandığın gibi yaşayacak bir ortamın olmadığı ile çarpışmak ise zor. Herkesten farklı şeyler yaşamaya başlayınca "aile dışında hayat var" diyenlerle aynı şeyi mi yaşadık bilmiyorum. Çünkü aile olmasaydı nasıl yapardım hiç bilmiyorum. Benim aileye çok ihtiyacım oldu. Başka bir aile miydi? Hayır, değildi. Sıradan bir aileydi ve şanslıyım ki şiddet yok denecek kadar azdı.

Neyse dostum, günler geçiyor... Aylar yıllar eskisine göre daha hızlı geçiyor. Tez canlıyım bilirsin, çoğu işimin yarım kalması bundandır belki. Çabuk sonuç almak istiyorum. Oğlum Devrim, bana en çok sabretmeyi öğretti. Yolda kalmayı ve yolunu kaybetmemeyi öğretti.

Duygusalım ama yaş aldıkça bu duygulanma halinin arttığını hissediyorum. Olumlu duyguları köpürterek dengemi koruyorum. Çünkü, insanı, duygularının %80'i mutsuz ediyor, yaş aldıkça bunu öğrendim.

Bizim kuşak için "kayıp kuşak", "geleceği çalınmış kuşak" gibi tanımlar yapılageldi. Katılıyorum bu tanımlamalara. Daha önce

benzer bir tanımlama yapıldı mı bilmem ama "ebesinin körünü gören kuşak" da yakışır bize. Görmediğimiz bir şey kalmadı sanki... Sobayı da gördük, akıllı evleri de; ankesörlü telefonu da gördük, apple 14'ü de mesela. Darbe de, deprem de, pandemi de, savaş da gördük.

En çok insanların bencilliğini, halden anlamazlığını, bağnazlığını, kötülüğünü gördük aslında. Her bir sene geçeni arattı. Bu ortamda özel gereksinimli bir çocuk büyütmek ve onun geleceği için kaygılanmamak mümkün mü?

Geçen bizim kızlarla konuşurken hissettiğimiz en büyük duygu halinin "kaygı" olduğunda ortaklaştık. Bundan sonraki geleceğe dair, kocaman bir kaygı içindeyim. Çünkü bir çocuğun hele ki özel gereksinimleri olan bir çocuğun geleceğinden sorumlu hissedince, o kaygıyla mücadele etmek zorunlu hale geliyor. Ne kadar küçük olsa da değdiği hayatta fark yaratabilecek işler peşinde, kapımın önünü temizlemeyi yeğler oldum.

Değiştirebileceğimize inandığımız o günlerin ardından daha ehlileştik. Hani şarkıda diyor ya "ben o duvarlara çarpa çarpa nasır tuttum", nasır tutan yerlerimizden acıdık işte. Hayallerim hâlâ çok çok büyük, hatta imkânsız; bunda hiç şüphe yok. Ancak iradem bana kadar kaldı. En fazla zeytin dikerim yetmişimde.

Umutlu güzel şeyler yazmayı, yaşlanınca şöyle çılgın, böyle dansçı, şöyle gezgin olacağım demeyi isterdim. Ahh dostum öyle çok şey istedim ki, bunları deyiverdim işte. Sana bundan 10 sene sonra ve 20 sene sonra da yazmayı isterim; mesela, acaba nerden nereye geldim. Meselem kişisel değil hayatla, bu yüzden zor. Meselem aşırı toplumsal, sosyolojik, kamusal... Haliyle terapiyle, kişisel güçlenmeyle iyileşmem mümkün değil. Sadece en olur dediğim geniş örgütlenmelerden bana kalanlarla dertleşip "ne olacak

bu memleketin hali?" kıvamındayım. Neyse ki bana kalanlar dostluklar, ailem ve inandığım güzel değerler oldu. Umutlu ve güzel günlerin hayali gönlümde diyelim. Ha desen çıkacak...

Özgür
2 Kasım 2022, Akhisar / Sindelli

Dolu Dolu Yaş Alıyorum

Merhaba Anneciğim,

Kendim ve tüm kadınlar için yeni bir dünya hayaliyle feminist mücadele içindeyken seninle sık sık karşı karşıya geldik. Ama 40'lı yaşlarda tanıştığım feminist hareket ve onun dışındaki çevremde yaşım ilerledikçe neler yaşadığımı anlatmak istiyorum sana.

Bu 23 yıllık süreçte çok fazla zorluk yaşadım. Hareket içinde yol alırken kadınlar için ve kendim için yeni bir dil, yeni bir dünya hayali kurarken bir yandan da anneanne, babaanne kalıpları içine sıkıştırmaya çalışanlar ile mücadelemi sürdürüyordum.

Artık torunlarım vardı, artık genç değildim, emekli olma zamanım gelmişti. Evde oturup torun bakmam, seyahat etmem, deniz kenarında kitap okumam gerektiği dayatılıyordu.

Sen de her fırsatta bana çocuklarımı çok ihmal ettiğimi söylüyordun canım annem; ne yani kadınları ve dünyayı ben mi kurtaracaktım.

Çevremdeki tüm kadınlar ve erkekler aynı düşüncede idi "feminizm senin neyine, hele de bu yaştan sonra, otur evde emekliliğin tadını çıkar" diyorlardı.

Ben kendimi hiç yaşlı hissetmiyorum. Kendimi bu harekete emek verebilecek durumda hissediyorum. Bütün yaşlarımdan

daha özgür, daha verimli, düşüncelerimin berraklaştığı bir dönem yaşıyorum.

Benim doğduğum, yaşadığım coğrafyada bir kadın yaş alınca ya çocuklarının yanında oturmalı ya da onlara yakın yerlerde olmalı.

Ben bunu değiştirdim. Önce senin sonra da çocuklarımın ve yakınlarımın diretmesine rağmen hepinizden uzak bir noktaya taşındım. Yalnız yaşayarak, feminist mücadelemi rahatlıkla sürdürebileceğim ortamlar oluşturmaya çalıştım. Bu uğurda çok fazla bedel ödedim, hatta zaman zaman es verdim, çocuklarımın benden beklentilerini, taleplerini iki arada bir derede halletmeye çalıştım.

Ama sokulduğum cendereden kurtulmak için de ayrıca mücadele ettim. Bir sana koştum, bir çocuklarıma, öyle ya ailenin en büyük kızı idim, kardeşlerin büyüğü abla idim, sorumluluklarım vardı, kocam yoktu, sana ve diğerlerine bakma görevi bende olmalıydı.

Şimdiye kadar ailenin beni koyduğu yeri konuştuk! Şimdi de feminist harekette yer alan, mücadele eden kadınların konuştuğu kavramları anlayabilmek için çaba ve emek sarf ediyorum. Deneyimlerin değersizleştirilmesine karşı da mücadele içindeyim ayrıca! Kurtulmuş bir kadın değilim ve diğer kadınları da kurtarmak gibi bir derdim yok! Bu şekilde bakan kadınlarla yol yürümek istiyorum ben...

Bunun tersi düşünen farkındalık yaşamamış kendisi ile yüzleşmemiş yaşadıklarının adını koymamış, başka kadınları kurtarmak üzere yola çıkan ve kendine feminist diyen arkadaşlara hep şunu söyledim; mücadeleye kendiniz üzerinden sorunun sahibi gibi yaklaşın, işte o zaman çözümün bir parçası olarak yola çıkmanız mümkün olacaktır. Öbür türlüsü kendini tatminden öteye gitmez

ne yazık ki. Kendi iç yolculuğunu tamamlamadan başka kadınlara el uzatmak, destek vermek, birlikte hareket etmek mümkün görünmüyor be annem.

Deneyimler hele de alandan gelen deneyimler çok kıymetlidir, onları değersizleştirmemek gerektiğini hep hatırladım. Fakat zaman zaman deneyimlerimin görmezden gelindiğine tanık oldum. Tam da bu noktada ayrımcılık yaşadığımı düşünüyorum. Mücadele verdiğin örgütte feminist mücadeleye omuz verip eve gelince geleneksel tahtaya ayak basma halinin en iç acıtan sorunlardan biri olduğunu düşünüyorum.

Yaş aldım ama yaşlı değilim en verimli çağımdayım bence! Çoluk çocuk sorumluluğunu reddettiğim zamanlar da, yaşadığım şiddet ve ayrımcılığın üstesinden gelmek için verdiğim mücadele de ayrıca çok yorucu idi.

Kendimi çok seviyorum, bedenimi çok seviyorum, "bu yaştan sonra ne yapacaksın cinselliği ne gerek var" diyenlere inat cinselliğimi yaşıyorum ve çok mutluyum canım annem! Unutma sen de 75 yaşına kadar fingirdeştin babamla, yaşıyor olsa hâlâ yapardın. Sana hak da bana değil mi?

Senden daha ayrıcalıklı yaşlandığım da doğrudur. Bunu da kabul ediyorum. Çünkü feminizmle tanıştım. İyi ki de tanıştım.

Nilüfer
7 Ocak 2022, Fethiye

Yaşlandık Diye Feminizmi Unutalım mı?

Sevgili Hatice'cim bana yaşlılıkla ilgili düşünce ve duygularımı sormuşsun. Üzerine düşünmeye başladığımda, bizleri, güzelliği, gençliği, evli-bekâr oluşu, boyu-posu, yaşı, üzerinden tanımlayan ve buna göre konumlandıran ya da belli konumlar üzerinden sınıflandıran patriyarkal bir dünyada, bunu belki diğer birçok hemcinsim gibi uzun süre bir dayatma olarak yaşadığımı, bir miktar direndikten sonra boyun eğip kabullendiğimi gördüm. Dayatmanın ayrımcılıklarla birlikte gelmesi, hangi alanda mücadele vereceğine dair de insanın kafasını karıştırıyor.

Ben artık yaşlı bir kadın olduğumu pazarcılar bana, anne, demeye, Ekmek ve Gül Programı bile -kadın programı olduğu için- uzman olduğum alanda artık beni televizyonlarına konuşmacı çağırmadığında hissetmeye başladım. Yoksa hâlâ genç kadınlarla, Yoğurtçu Kadın Forumu senin, Feminist Mekân benim lay, lay lom gidiyordum...

İşin şakası bir yana sevgili arkadaşım, ayrımcılıklar esasen hissetmeye dair bir şey de değil somut bir gerçeklik olarak karşımıza çıkıyor. Sınıf ve cinsiyete dayalı sömürü ve ezilmelerin olduğu toplumumuzda kadınlara yönelik ayrımcılığı hepimiz yaşıyorduk, yaş ilerledikçe, bu ayrımcılık türlerine yaşlılık ayrımcılığı da ekleniyor.

Emeklilikle birlikte geliriniz düşüyor. Çalışırken çok fazla taksi kullanırdım, prim gün sayısını dolduramamış ve yaştan emekli olmuş bir kadın olarak, emeklilik aylığım son çalıştığım yer olan sendika ortalamasına göre düşük oldu. O nedenle emekli olduktan sonra toplu taşımayı daha sık kullanmaya başladım, otobüsler ayrımcılığın en çok olduğu alanlar. Hele 60 yaş üstü yarım bilet, 65 yaş üstü ücretsiz ulaşım çıktığından beri. Pandemi başlangıç noktası gibi geliyordu ama hafızamı yokladığımda twitter'da mesai saatinde kazaen otobüste bulunan yaşlılara yönelik düşmanca tutumların, gündelik hayatta bir tür psikolojik baskı olarak döndüğüne şahitlik ettim. Orta alt sınıfın yaşadığı mahallelerde yer vermenin yerini, yaşlıların özellikle de yaşlı kadınların bir tür suçluluk duygusu ile "evladım siz bütün gün çalışıyorsunuz, siz oturun" şeklinde zaman zaman gençlere yer vermelere döndüğüne şahit oldum. Hem bacağım sakat hem de yaşlı olduğum için bu tür suçluluk duygusuna kapıldığımı söyleyemesem de mesai saatinde dışarıda olma tedirginliğini hep yaşadım, yaşıyorum. Sanki yaşlı bir insanın mesai saatinde dışarıda bir işi olamazmış gibi...

Sevgili arkadaşım, işle, çalışmayla tanımlanan bir toplumda çalışmayanların gereksiz olarak görülmesi, birikmiş emeğin unutulması neredeyse sıradan bir şey artık. Ama yaşlı kadınlar söz konusu olduğunda buna cinsiyetçiliğin de eklendiğini düşünüyorum. Bir minibüste bastonlu yaşlı bir kadının arkasından duyduğum "Bee kadın ne arıyorsun, bu saatte otur evinde sıcak sıcak...." cümlesi durumu özetler nitelikte. Gezi direnişi sırasında "sapan atan teyze" fotoğrafını hatırlayalım, yaşamı faşizme karşı mücadele içinde geçen bir kadının isminin önüne teyze sıfatının yerleştirilmesi ile direnişi görünmez kılınırken, direniş esnasında evden dolma, börek getirip eylemcilere sunan anneler, teyzeler diğer-

kâmlık ve sevimlilik abidesi olarak en tercih edilen fotoğraf karelerine yansıyordu. Teyzeler mutfaklarda, evlerde yaşamalı yemek pişirip, eylemci çocukları beslemelidir çünkü... Direniş için herkesin yapacakları ayrı değil mi?

Ya çevirme olursa?

Pandemi döneminde bu ageizm ciddi bir yaşlı düşmanlığına dönüşerek, sağlığımızı tehdit ettiği gibi duygularımızı da incitti. 65 yaş üstüne sokağa çıkma yasağının konulmasıyla artan düşmanlık en fazla da yaşlı ve yoksul emeklileri sarstı. Sokaklarda yaşlı insanların çevrilmesi, yalan atmak zorunda kalanlar, televizyonlara yansıyan görüntüler... Bunların kabul ediliyor olması meşruiyet kazanması, üzerinden yapılan şakalar düşmanlığın açık göstergesi olmasının yanı sıra yeni bir toplum düzeninin provası gibiydi sanki ve ürkütücüydü. Ceberrut iktidarın, baskıcı rejimlerin yaşlılarla savaşı daha ilkel ve acımasız oldu. Bu dönemde yaşadığım en büyük korkulardan biri sokakta çevrilerek kimliğime bakmak isteyebileceklerydi. Bu bana 12 Eylül dönemindeki polis çevirmelerini hatırlattığı için daha da travmatik bir şekle bürünüyordu. Çoğu zaman iki sokak öteye gidemez hale geldim. Yaşlıların uzun süre hareketsiz kalması, çoğumuzun korkuları nedeniyle doktora gidememesi, pandemi sonrası birçok hastalığın ortaya çıkmasına yol açtı.

Esasen sevgili arkadaşım, benim hayatımda yaşlılık dayatması çok önceleri başlamıştı. Her dayatma gibi reddettiğim bir şeydi. Feminist arkadaşlarımın benden yaşlılık üzerine yazı istemesi bir iç burukluğun yanı sıra artık bunu kabul etmeyi ertelememem gerektiğini de hatırlattı bana... Kendimi her şeyi yapmaya kadir olarak gördüğüm bir noktada bedenim ve görünümümde ortaya çıkmaya başlayan yaşlılık alametleri üzerinden kamusal yaşamda,

özellikle de iş yaşamında, artık emekliliği gelen bir insan olarak ciddiye alınmama durumuyla pek sık karşılaştım.

Yaşlı erkek bilge olurken yaşlı kadın kötü görüntü veriyor

Özellikle bazı erkeklerde yaşla birlikte katmerleşen danışılan olma, laflarının daha fazla dinlenme hali kadınlarda yaşla birlikte bir birikim uzmanlık alanı olmaktan çıkıyor, çocuk bakımı veya iyi yemek pişirme gibi zaten olması gereken bir duruma dönüşüyordu. Kadın olduğum ve kadın işleri yaptığım için erkek egemen bir dünya olan sendikal yaşamda, zaten ikincil konumdayken, yaş nedeniyle şimdi uzmanlığım da ciddiye alınmamaya başlanmıştı. Oysa 25 senenin üstünde bir gazetecilik geçmişim vardı. Gazetecilikte tecrübe önemliydi, ya da erkekler için önemli bir hasletti bu...

Sevgili arkadaşım, yaşlanmayı kabul etmek dediğim gibi zor oldu. Bunda yapmak istediklerim ama yapamadıklarımın, ölüme yaklaşma korkusunun da payı vardı şüphesiz. Yaşlılık ve bunun bilincine varmanız çevrenizdekilerin size yaşlı muamelesi yapmaya başladıktan sonra farkına vardığınız bir durum. Her kadın böyle midir, bilemiyorum ama kendinizi, özgür, birikimli ve her şeyi yapmaya kadir hissettiğiniz dönemde gelip yakalıyor sizi. Erkek egemen kamusal alandan dışlanmaya başlıyorsunuz. Sizin yaşınızdaki erkekler, parti başkanı, genel sekreteri, sendika başkanı, gazetenin genel yayın yönetmeni olduğu zaman, sizlerle değil de daha genç kadınlarla çalışmayı tercih ediyorlar. Medya genç ve güzel kadın üretim merkezi adeta, erkeklerde beyaz saç ve kırışıklıklar bilgelik işareti iken, kadınlarda ekran yüzü olarak değersizlik işareti oluyor. Kaçın kurası adamlar milletvekili, parlamento sözcüsü filandır fakat, 65'in üstünde bir kadın milletvekili var mı-

dır mesela parlamentoda. Erkekler yaşlandıkça alim kadınlar yaşlandıkça, ister feminist, ister komünist olsunlar, teyze, anneanne, babaanne filan oluyorlar.

İşyerinin yaşlı kadını olmak

Gazetecilik yaparak hayatımı kazanıyorum, belki de kazanıyordum demek daha doğru. Gazetecilik, kadın ve erkeklerin bir arada bulunduğu mekânlarda yapılır. 30'lu yaşlarımın sonuna doğru bir kadın dergisinde çalışıyordum... Yaş muhabbetinin çok geçtiği bir yerdi, kızlar sürekli sen kaçlısın, ben senden küçüğüm, ben senden iki yaş büyüğüm filan şeklinde konuşuyorlar. Bana gelince sıra ve yaşımı da söyleyince hepsi susuyor, isteğin kadar bil, et, ister Hegel'i okuyarak oraya gel, ister Marks'ı hatmetmiş ol, ister Kate Millet'i ezberle onlar açısından bunun bir değeri yoktu. O yaşta onlarla aynı statüdesin ya, başarısız bir elemansın, dolayısıyla yaptığın harf hatası bile ağır eleştirilere neden oluyor; çoğu zaman dikkat eksikliği yaşına bağlanıyor. Bir süre sonra bu durum bende yaşımı saklama veya yaş konularına hiç girmeme şeklinde bir savunma mekanizması oluşturdu. Bulunduğun yerin en yaşlısı olma diye bir durum var hayatımızda ve o sizi yaşlanmadan yaşlılar hanesine atıveriyor.

Dergi popüler kadın dergilerinden biriydi, devamlı bir şekilde, menopoz son değildir, yaşlı, çirkin kadın yoktur bakımsız kadın vardır, yaşlılıkta flört gibi haberler de yapardık durmadan, ne de olsa kozmetik firmalarının reklamlarıyla ayakta duruyorduk ve kırışıklıklardan, sarkmalardan kurtulmak için bu firmalar birbiriyle yarış halinde devamlı gündüz gece bakım kremleri, tonikler, jeller, kayganlaştırıcılar filan üretiyorlardı. Yaşlılıkta flört haberlerini genel olarak yabancı dergilerden çevirdiğimizi hatırlıyorum, cinselliğin bitmeyeceği iyi vakit geçirilebileceğine dair öğütler sıralardık hep... Önerilerin hepsi nasıl kendimizi daha genç hissederiz, nasıl

daha genç görünürüz temalarına odaklanmıştı. Daha genç, daha sportif görünelim ki, yaşlılıkta flört edelim, cinselliklerimizi yaşayalım. O zamanlar bunun Avrupa'da mümkün olabileceğini Türkiye'de pek olamayacağını düşünürdüm, çünkü heteroseksüel ilişkiler aleminde memleketteki erkekler sağcısı, solcusu yaşlandıkça kendi yaş grubundan koparak, eşleri boşayarak, devamlı daha gençlere yöneliyordu.

Biraz da bizim cepheye bakmak istiyorum, sevgili arkadaşım. Bizim cephede toplumun genelinde var olan, yaşlılık düşmanlığı açık açık yok gibi fakat solun geleneksel erkek egemen yapısı yaşlı kadın ayrımcılığında da kendini gösteriyor. Çünkü, sosyalist, sol ve muhalif politik hareketler de resmi politikanın yapıldığı zeminlerde yapılıyor. Kadınsanız burada da yaşlılık zor, feministseniz daha da zor.

Bunlar bizi keserler

Sevgili arkadaşım, unutkan ve kafası anında karışan bir kadınım. 90 yaşında annemle birlikte yaşıyorum, her şeyi içeceğim ilaçları bile o hazırlayıp, unuttuğumda ilacını unutmuşsun, diye arkamdan getiriyor: Rol modelim... Belki ben de sonradan açılırım hatırlarım bazı şeyleri diye düşünüyorum, genetik yapı sağlam ne de olsa... Fakat son dönemlerde çevremdeki genç kadınlara, "eee bunadım artık", esprisini çok yaptığımı fark etmeye başladım ve biliyorum bu savunma mekanizması ve biri bana "eee yaştan tabii" dediğinde çok kötü bozulup bunu ayrımcılık olarak değerlendireceğim.

Bir internet dergisi çıkarıyoruz. Genç kadınlar da var aramızda, yaşlanma namzeti kadınlar da, yaşlı kadınlar da. Sosyal medyayı işim gereği en erken kullanmaya başlayanlardanım, aram da pek fena değildir ayıptır söylemesi... Arkadaşlarımın bir

bölümünün yaşımızdan dolayı bizim kafamızın bu işlere yatmayacağını açık açık söylemese de hissettirmesi dikkatimi çeken önyargılardan biri oldu. Şimdilik önyargı demeyi uygun buluyorum, çünkü takipçi sayım onların üç katı filan mesela…

Yaşlılık bir konuda işime yaradı. Yürüme engelliyim, sağ bacağım diğerinden kısa, gençliğim boyunca, yolda ayrıksı olduğum için tuhaf bakışlara, iyi niyetli insanların "ama yüzün güzel -yani bir giderin var yine-" bana göre cinsiyetçi tesellilerine maruz kalıyordum. Yaşlılığımda yaşa yönelik ayrımcılık, sakatlığımı örttü. Yaşlı bir kadının topallamasından doğal ne olabilir bu hayatta?

Geçenlerde yaşlılık üzerine kafa yoran sen de tanıyorsun Haticecim, genç bir kadın olan yeğenim Gökçe'yle konuşuyorum, Batı'da da öğrencileri arasında epey yaygın olan ageizm ve bu konudaki literatürden bahsederek, bana, siz yine iyi durumdasınız, sol hareket ve feminist hareket içinde unutulmuş olsa da bir gelenek var, kendinize yer bulabiliyorsunuz. Ben bunların bizi kesip, yemesinden korkuyorum, dedi. Dondum, kaldım. Korku filmi gibi gözümün önüne geldi, gelecek… Halime şükrettim.

Toplum bir yana kendi aramızda, yaşlı kadınların da kadın olduğunu, onlardan öğrenilecek ve onlara öğretecek bir şeylerimizin olduğunu, kadınların yaşlanmasıyla onların feminizmlerinin de eskimediğini kabul edip, gece eylemlerini daha az koyup, 8 Mart'larda alana girerken koşmasak her şey daha güzel olacak. Laf dinleyin biraz ama…

Necla

27 Ocak 2023, İstanbul

Her Alanda Yan Yanaysak Güçlüyüz

90'lı yıllarda, 30 yaşımda -şimdiki genç kadınlara bakınca çok geç bile kalmışım- kendimi feminist olarak tanımlıyordum. 90 öncesi ve sonrasında sosyalist karma örgütte, sendika, parti vb. örgütlerde yer aldım. Feminizm, bana karma örgütlerde bir kadın olmanın ne olduğunu veya ne olmadığını sorgulattı. Birlikte bu sorgulamayı yaptığım her kadından çok şey öğrendim. Hikâyelerimiz farklı bile olsa özünde aynı şeyle baş etmeye çalıştığımız ortaya çıktı: YANİ KİŞİSEL OLAN POLİTİKTİ.

Şimdi 62 yaşındayım. 30 senedir feminizm; kızkardeşliği, kadın dayanışmasını, kadının, kadının kurdu değil de yurdu olduğunu öğretti.

Yaş aldıkça cebimizde feminist kimliğimiz de olsa, kamusal alanda bu sefer hayatın başka boyutlarıyla karşı karşıya gelip bunlarla baş etme yöntemleri geliştirmeye çabalıyoruz. En basitinden şunu söyleyebilirim: Mesai çıkış saatlerinde toplu taşım araçlarındaysak "yaşlıların ne işi var bu saatte sokakta" gibi tepkilerle şiddetin başka bir boyutuyla karşı karşıya kalıyoruz. Hele bir de kadınsan bu şiddet daha da görünür oluyor. Çünkü o saatlerde yaşlı da olsa erkeklerin çalışıyor olabileceği, aynı yaştaki kadınınsa evde ya toruna ya da hasta birine bakması gerektiği düşüncesiyle hareket ediliyor.

Menopoza girdiğimizde "ben de bir erkek oldum, çekiciliğim mi var ki..." benzeri kadınlara dayatılan / hissettirilen duygular benim hiç umurumda olmasa da eril toplum "sen böylesin"in altını çiziyor. Buna çokkkk yaşanmışlık örnekleri verebiliriz. Aynı yaşta hatta bizden büyük erkek arkadaşlarımızın bize yer vermeleri, abla olduğumuzun altını çizmeleri, iş bir konu üzerine konuşmaya geldiğinde yine kadın olduğumuzu hatırlatmaları...

Evet, 62 yaşında orta yaşlı bir feminist ;) olarak geriye baktığımda kendimi çok şanslı hissediyorum. Birçok kadınla dayanışmışım, dost olmuşum, en önemlisi birlikte özgürleşmenin yollarını aramışım.

AMA... Yaş aldıkça kadınların üzerine kalan torun bakma, hasta bakma vs. gibi durumları da yaşadım.

48 yaşında anneanne oldum. Kendi kızımla, o dönemin şartlarından dolayı, hiç "bir" olamadık. Torun olduğunda gönüllü olarak emekli oldum ve torunuma baktım. O dönemde birlikte yol aldığım birçok kadın arkadaşım beni eleştirdi. Belki benim göremediğim bir şeyleri gördüler. Torunuma bakarken ben bu durumu öyle abartılı yaşadım ki çocuğu ben doğurmuşum gibi, genç olan diğer kadın (kızım) anne olma, yaşadığı adamla bu çocuğun sorumluluğu konusunda ne bir fikir sahibi ne de hayatında böyle bir şeyi deneyimleme şansını yakaladı. Bu abartılı tavrımın arkasında neyin yattığını biliyor olsam da (Kızım büyürken dönemin siyasi, ekonomik koşullarının ağırlığı bize çok şeyi yaşatmamıştı...) torun bakmayı üstlenme halimi meşru görmüyorum, meşrulaştırmak istemiyorum. Geriye dönüp baktığımda iyi bir şey yaşamadığımı düşünüyorum; bu yaşadığımı göğsüme alıp yumuşatsam da, güzelleştirsem de toplum nezdinde emekli olup torun bakma işini görünür kılmış oldum. Bu açıdan kendimi tekrar tekrar sorgulayabilirim.

Yaş aldıkça yavaşladığımı ve hareket alanımın daraldığını fark ediyorum. Genç feminist kadınlarla, benim aramdaki yaştan kaynaklı farklılıkları sokakta yaşıyorum. Eskisi gibi hareketli, düşünsel ve bedensel olarak hızlı olmadığımı hissediyorum.

Bizim deneyimlediğimiz, bana göre çok önemli KİŞİSEL OLAN POLİTİKTİR söyleminin genç feministlerin hayatında bizimki kadar karşılığının olmadığını görüyorum; yanılabilirim de. Bu söylemi neden önemsiyorum: Çünkü kişisel olan politiktir sloganı başucumuzda durmaz ise kadınlar arası hiç istemediğimiz rekabetle, onu ben yaşamıyorum, benim hayatımda hiç olmadı gibi şeylerle karşılaşılıyor. Ve kadınlar kendi öykülerini, hayatlarındaki şiddeti yalnız yaşıyorlar.

Biriktirdiklerimizi aktarmayı, tekrar kendimize hatırlatmayı, kızkardeşliği ve birlikte güçlü olmayı önemli buluyorum. Dolayısıyla 50 yaş ve üstü kadınların bir araya gelerek yaşadıklarımızı ve düşüncelerimizi paylaştığımız zeminlerin oluşması ve bunun sürekliliği benim için elzem gibi...

Birlikte güçlenmeye devam diyorum.

Nazlı

6 Aralık 2022, Ankara

Feryat Figan Ağlarken Saçlarımı Boyadım

Sevgili Hatice,

Mektup almayı da yazmayı da çok severim, çünkü evlerde telefonların olmadığı, 7'den 70'e herkesin postacı yolu gözlediği, "Bak postacı geliyor" şarkısının dillerden düşmediği, insanların dünyanın dört bir yanından mektup arkadaşları edindiği dönemlerde büyüdüm. Ablam, üniversite eğitimi için Malatya'dan Edirne'ye gittiğinde ben ortaokuldaydım. Hiç unutmuyorum, 18'ine yeni basmış bir kızın okumak için başka şehre yollanması, deli dolu çağlarında aileden uzak olması pek hoş karşılanmamış; konu komşudan esnafa kadar herkese dert olmuştu: "Ne işi var taa Edirne'de?", "18 yaşındaki kız gönderilir mi bu kadar uzak şehre?", "Ya şeytana uyarsa!", "Makine mühendisliği erkek işi, evlenip yuva kursa"...

İlk gençlik yıllarım Malatya'da geçti. O dönemler ablam bana sürekli mektup yollar, zarfın içine de birbirinden güzel kitaplar, kasetler, kartpostallar, fotoğraflar koyardı. Sayesinde iyi müzisyenlerle, başarılı yazarlarla, gazetecilerle, mizahçılarla tanıştım. Böylece yazmaya, çizmeye, fotoğraf çekmeye merak saldım. Bir de gezmeyi severdim, hâlâ çok severim ama ev gezmelerini değil, şehir şehir, ülke ülke gezmeyi.

O zamanlar koca şehirde bisikleti olan üç kızdan biri bendim. Mahallenin oğlanlarına dondurma ısmarlayıp, karşılığında bisikleti zıplatmayı, arka tekeri kaydırmayı, ellerimi bırakmayı öğretmelerini isterdim. Basketbol antrenmanlarına, resim kurslarına gidiyor, mizah dergileri biriktiriyordum. Sokak sokak dolaşıp eski evlerin fotoğraflarını çekiyordum. Sonunda gazeteci ve belgeselci oldum.

Malatya'da 18-19 yaşına giren kızlar evlenecek çağa gelmiş, 20'yi biraz aştılarsa "evde kalmış" sayılıyordu. Haliyle "erkek gibi" bisiklete bindiğim, düğünlere, günlere gitmediğim, çeyiz setlerine, gelinliğe, kocaya, anneliğe heveslenmediğim, altın bilezik yerine babamın hırdavatçı dükkânından aldığım siyah plastik halkaları takmaktan hoşlandığım, hele de dar pantolonlar, kısa etekler ve salaş kıyafetler giydiğim için etraftakiler tarafından uzun yıllar yargılandım. "Koca kız oldun, yakışıyor mu böyle giyinmek?" dediklerinde 15 yaşımda ya var ya yoktum. 18'e doğru hakkımdaki şikâyetler çeşitlenmeye başladı: "Otobüste kahkaha atıyordu!", "Pastanede gördük. Bir o oğlanın, bir öbürünün omzuna yatıyordu!", "Düğün pilavı yenilecek yaşa geldi, çocuk gibi şeylere heves ediyor!", "Bu yaşta bisiklete biniyor, yarın öbür gün bekâreti bozulur"... Üniversiteye başlayınca bütün bu dedikodulardan kurtulmuş oldum.

Gezmeyi, yeni yerler görmeyi çok seviyorum. "İlkokulda sırtına bir çanta taktı, 40'ını geçti o çanta hâlâ sırtında" derdi annem. Hiç yaşlanmayacak gibi yaşıyor, yaşımı unutuyor, geleceğe dair pek plan yapmıyordum. Ta ki annemle babamı 18 gün arayla kaybedinceye kadar. Travmatik bir yas süreci yaşadım ve o süreçte hayatımdaki pek çok şeyi sorguladım. Sanırım bir senede birkaç yaş birden aldım. Büyüdüm, olgunlaştım.

Çocukken gür, bukleli ve sapsarı saçlarım vardı. Annem beni dizlerinin arasına oturtur, saçlarımı papatya suyuyla tarar ve izlediği Köle Isaura dizisindeki modelleri uygulardı. Saçımla başımla uğraşmayı ölene kadar bırakmadı. Aklarım azıcık belli olsa, "Kocamış kadınlar gibi olmuşsun, bakımsız dolaşma" diye kızardı. Hiç olmayacak şeyler oldu Hatice. O kadar titizlendikleri halde, corona belası bizimkileri de buldu. Annem hastaneye yatırıldığında soluk alıp vermekte zorlanıyor, şiddetli baş ağrısı, nefes darlığı çekiyordu. Sesini duyalım diye çırpınıyor ama istediğimiz sıklıkta arayamıyorduk. Ağzından duyduğum son cümle "Saçın beyazlamış, öyle dolaşma, git boyat!" oldu. Bu konuşmadan kısa bir süre sonra annemi kaybettim. Neye uğradığımı şaşırdım. Müthiş bir şok yaşadım. Kemiklerim kırılmış gibiydi, her yanım sızlıyordu. Kalktım, bir yandan feryat figan ağlayıp, bir yandan saçlarımı boyadım.

Annem temizlik, titizlik uğruna vücudunu çok hırpalardı. Fıtık nedeniyle belini dik tutamaz, uzun süre yürüyemez ve kolunu bir yere dayamadan iş yapamazdı. Belki de bu yüzden Letonya'ya taşındığımda dikkatimi çeken ilk şey yaşlı kadınlar oldu. 70'i aşmalarına rağmen sağlıklı ve dinç görünüyor, dimdik yürüyorlardı. Memelerinin sarkmasına, vücutlarının kırışmasına aldırmadan sere serpe, hatta üstsüz güneşleniyorlardı. Festivaller, konserler gibi kalabalık yerlerde "millet ne der" kaygısı yaşamadan, "bizden geçti" demeden öpüşüp koklaşıyorlardı. Otobüslerin, tramvayların şoför koltuklarında, işlek marketlerin kasalarında, büyük ölçekli şirketlerin yönetici kadrolarında yaşlı ama aktifliğini kaybetmemiş kadınlar vardı.

Bilirsin, bizim ülkemizde anne olmak, yaş almak, dul kalmak gibi haller kadınların kıyafet seçimlerini etkiler. Hele de çoluğu çocuğu evlenmiş, torun sahibi olmuş, kocası ölmüş kadınların allı

pullu, renkli, açık giyinmeleri, sürüp sürüştürmeleri, dikkat çekici takılar, tokalar kullanmaları yadırganır. Hiç unutmuyorum, Riga'da, üç çocuklu bir kadınla karşılaşmıştım. Üzerinde poposunu açıkta bırakacak kadar kısa bir şortla geniş dekolteli bir bluz vardı. Yaşının ilerlemiş olması, anne olması, üç doğum yapması dilediğini giyme özgürlüğünü elinden almamıştı.

Baltıkları şehir şehir gezdim. Danimarka, Malta, Almanya, Belarus, Dubai, Romanya gibi farklı coğrafyalardan pek çok ülkeye gittim. Bir süre önce de İsveç'e yerleştim. İskandinav ülkelerinde, kadınların daha geç yaşlandıklarını gözlemledim. Bunun altında yatan pek çok neden var tabii, en önemlisi de toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik atılmış adımlar. Öncelikle, yaşları kaç olursa olsun kadınlar, yaz kış demeden sokağa çıkıyor, bisiklet sürüyor, doğa yürüyüşleri yapıyor. Evin bütün yükünü sırtlanmıyor, her gün yemekle temizlikle uğraşmıyorlar. Erkekler de sorumluluk aldığı için bütün zamanlarını çocuklarına ya da ev işlerine adamak zorunda kalmıyorlar. Çalışma saatlerinin esnek olması, işyerlerinde çocuk bakımı imkânlarının bulunması gibi sebepler, kadınların işgücüne katılım oranlarını artırıyor. Bu sayede de düzenli gelir elde edebiliyor, daha iyi sağlık hizmetlerine erişebiliyor ve daha sağlıklı bir şekilde yaşayabiliyorlar.

İsveçliler dinlenmeyi, kısa molalar vermeyi, hele de bireysel alanlarını korumayı çok önemsiyorlar. Birbirlerine kiloları, kırışıklıkları, tüyleri hakkında acımasız eleştiriler yapmıyorlar. Özgüvenliler, bu yüzden ilişkide, cinsellikte, işte rahatça inisiyatif alabiliyorlar. Genellikle modaya takılmıyorlar, estetik ve güzellik müdahaleleri yaptırmıyor, kozmetik ürünlerine hatırı sayılır bütçeler ayırmıyorlar. Kısacası her yaşın tadını çıkartıyor, yaşlanmaktan

kokmuyor, yüzlerindeki çizgilerden mutsuz olmuyorlar. Bu ülkelerde yaşayan kadınlar aldıkları iyi eğitim ve benimsedikleri sağlıklı yaşam tarzı sayesinde de yaşlarını göstermiyorlar.

İskandinav yapımı reklam ve sinema filmlerinde ise kadınlar tek tipleştirilmiyor. Karnında doğum izi, bacaklarında selülit, saçında beyaz, yüzünde kırışıklıklar olan kadınlar mayo, iç çamaşırı reklamlarında yer alabiliyor. 40'ını aşmış oyuncular bilge, fesat, kötü kadın, aile büyüğü, anne gibi roller yerine güçlü, başarılı, ne istediğini bilen, boyun eğmeyen hatta kelli felli erkeklerin yöneticisi, önemli bir işin patronu, büyük bir ajansın sahibi gibi rollerde karşımıza çıkıyorlar. Yaşlı kadınların genç erkeklerin peşinde koşması, ayartması gibi alışkın olduğumuz senaryolar da bir bir değişiyor. Artık yakışıklı ve genç erkekler olgun kadınların peşinde koşturuyor, körkütük âşık oluyor, tutkuyla bağlanıyor. Aralarındaki yaş farkından dolayı reddedilen, kadın değil erkek oluyor. Saçında aklar olan kadınlar da gençler gibi sevişip öpüşüyor.

Malum, genellikle yaşlı adamların genç kadınlarla ilişki kurmaları yadırganmazken, yaş almış bir kadının yaşıtlarıyla flört etmesi bile hoş karşılanmıyor. Hatta kadınların menopoza girdikten sonra cinsel isteklerinin bittiği düşünülüyor. Nobel Edebiyat Ödülü'nün sahibi Annie Ernaux, böyle düşünenlerin ağzının payını çok güzel bir cümleyle veriyor: "Kendinden genç biriyle birlikte olmak, erkeklere mahsus bir ayrıcalık değildir." Geçtiğimiz günlerde Outside in adında, Amerikan yapımı bir drama filmine denk geldim. Film, 20 yıl boyunca haksız yere yattıktan sonra hapishaneden salınan Chris ile eski öğrencisinin serbest bırakılması için savaşan Carol'ın etrafında dönüyor. 38 yaşındaki Chris, lise

öğretmeniyle hem karmaşık hem çok basit bir bağ kurmaya çabalıyor. Yetişkin bir kızı olan Carol, kocasıyla uzundur aynı yatağı paylaşmıyor. İşte asıl bundan sonrası filmi farklı kılıyor.

Yaşlı kadınlar sadece cinsellikte değil, iş hayatında da benzer bir ayrımcılığa maruz kalıyor. Yaş ilerledikçe kadınların çalışma hayatında aktif olarak yer almaları olumsuz yönde etkilenirken, erkekler emeklilik sonrasında bile çalışmaya devam edebiliyor. Zaten pek çok kadın gençken babasının, evlendikten sonra kocasının izin vermemesi "Çalışıp ne yapacaksın? Ben sana bakamıyor muyum?" demesi yüzünden iş hayatına dahil olamıyor.

Oysa çalışmak kadınlara sadece ekonomik güvence sağlamıyor, aynı zamanda dinamikleştiriyor, sosyalleştiriyor, bağımsızlaştırıyor, özgüven ve statü kazandırıyor. Çalışma hayatından çekilmek kadınların yaşam kalitelerini düşürüyor, sosyal statülerini ve bağımsızlıklarını olumsuz yönde etkiliyor. Bu yüzden pek çok kadın yaşlandığında torun, hasta ya da kendisinden daha yaşlı olanlara bakmak zorunda kalıyor.

Özellikle satış, pazarlama, reklam, finans, PR gibi iş sahalarında kadınlara pürüzsüz bir cilde, şekilli bir vücuda, bakımlı saçlara, şık kıyafetlere sahip olmaları dayatılıyor. Yaş almış kadınların dinamikliğini yitirdiği sanılıyor. Oysa, erkekler fit, yakışıklı, şık olmalarıyla değil, işteki becerileriyle değerlendiriliyor. Bu sebeple bazı kadınlar yaşları ilerledikçe eş, iş, statü kaybetme kaygısı yaşıyor, toplum tarafından onaylanma ihtiyacı duyuyor ve dayatılan "normal" kalıbına sığmaya çalışıyor. Hal böyle olunca kadınlar estetik merkezlerinde, kozmetik mağazalarında, kuaför ve spor salonlarında para, zaman ve özgüven kaybediyor.

Yaşla ilişkili olarak kadınların üzerinde baskı yaratılan bir diğer konu da evlilik. Genç yaşlarda başlayan "Bir an önce evlen,

yuvanı kur, yoksa evde kalacaksın", "Yaşın geçince kimse sana bakmaz" baskısı, evlendikten sonra "Yaşın geçiyor, bir an önce çocuk yap", "Sonra pişman olursun ama hamile kalamazsın", "Yaşlanınca yalnız kalacaksın, sana kim bakacak?" gibi baskılara dönüşüyor.

Bu konu yazmakla bitecek gibi değil Hatice, ben şimdilik bu kadar diyeyim. Mektupları maniyle bitirme geleneğini de bozmayıp, şuraya az önce aklıma düşen şarkıdan bir kuple ekleyeyim: Hey yıllar yenilmedim size

Benim için bahar aynı

Aynı o ılık rüzgâr

Esiyor yine ellerimde

Sımsıkı sarılıyorum sana. O ılık rüzgâr hep essin ellerinde. Sevgiler,

Mehtap

28 Ocak 2023, Lund / İsveç

Yaşlanıyor muyum?

Yaşlılık ya da yaşlanma her neyse, bizim kuşağın, genç kuşak ya da kendimiz tarafından belli kalıplara oturtma ve değersizleştirme çabalarını yok sayamayız; gerontokrasi tartışmalarının, "artık kenara çekilsinler" tartışmalarıyla vücut bulma hali örneklerinde olduğu gibi.

Teknolojik bilginin, yabancı dil bilmenin bilgi hiyerarşisine yol açması hatta bir hareket tarzının yaş aldıktan sonra alay konusu olması gibi konular tartışılmaya değer. Dayanışma, eşitlenme, korkmadan deneyim paylaşımlarını eşitlenerek yapma, nasihat dilinden kurtularak ilişki kurma, yeniden hayattan kopmadan hayatın içinde var olabilmek önemli.

Bugünden baktığımda mücadele içinde yer almış olan kendi kuşağım çoğunlukla yeniliğe açıktı. Her şeyden önce feminizmin bizlere katkısı buydu. Teknolojiye bile çok çabuk uyum sağladık. Radyodan TV'ye, daktilodan bilgisayara geçtik. Manyetolu, çevirmeli, tuşlu ve dokunmatik telefonların hepsini kullandık. Tablet girdi, akıllı telefon girdi hayatımıza. Düşünüşlerimizi de sürekli canlı tuttu.

Dışlanma, ötekileştirilme, "artık sen evde torun bak, prostatlısın, menopoza girdin evinde otur, çişini tutamıyorsun" gibi, arkadan arkadan dalga geçme halleri eskiden çok olmazdı ya da aslında dikkatimizi çekmezdi. Açıkçası son yıllarda çevremdeki pek

çok kadın gibi ben de kendimle doğrudan bağ kurmasam da bu tür laflara ve sohbetlere daha fazla denk geliyor olabilirim. Bilinç yükseltme gibi "genç kuşaklarla birlikte yaşarken mücadele ederken ne yaşıyoruz, neleri yanlış yaşıyoruz, güçlenmek, yaş farkının mesafesini azaltmak için nasıl davranmalıyız, birlikte nasıl güçleneceğiz, yaşlılığın korkunç yalnızlığının üstesinden birlikte gelebilir miyiz" sorularına kolektif olarak yanıt aramak, konuşmak, mekanizmalar oluşturmak, çıkış bulmak için yegâne çare olabilir.

Aslında yaşadığım her yaşımdan memnun yaşadım, hiç şikayetçi olmadım. Yine de yaşlanıp gençliği, güzelliği kaybedeceğimizi, yalnız kalacağımızı, evlerimize kapanıp yalnız ölebileceğimizi düşünmek tedirgin edici olabiliyor. Yaşlanmayı nasıl yaşıyoruz üzerine yazı istediğinde arkadaşlarıma yazamayacağımı söyledim. Sonra da birlikte politika yaptığım ve yol yürüdüğüm başka feminist yoldaşlarımla öneriyi paylaştım. Paylaştığım arkadaşlarımın da benim gibi hiç akıllarına bile gelmemişti böyle bir konuda hep birlikte konuşmak. Üzerine konuşmak bir yana bu konuyu birlikte tartışmanın bile içlerinden gelmediğini anlamış oldum, buna ben de dâhilim. Aslında hepimizde olduğu gibi kendimize yaşlılığı hiç yakıştıramadığımızı anladım ama inkâr edemeyeceğimiz kadar yaşlı olmasak bile orta yaşlı ve yalnız yaşayan kadınlar olduğumuz bir gerçek tabii. Feminist arkadaşlarımla hiç sohbet etmemiş olmamız ve yaşlılık üzerine düşünme(me)leri yaşlanmaya başladığımız için mi, emin değilim.

Neyse, bu yazı vesilesiyle, eyvah deyip artık ben de yaşlanıyor muyum diye düşündüm. Çevremde ailemde yaşlananlar / yaş alanlar oldukça fazla. Bu konuda bir şey yapmalı mıyız, sorusu yazı ile daha fazla bilince çıktı kuşkusuz. Yaş alırken hayatımızı nasıl idame etmemiz gerekir diye soruları çoğaltarak, mücadele yöntemlerini yazarak mı sağaltmalıyız birbirimizi? Yoksa birlikte

konuşarak mı? Bir yöntem bulabiliriz diye kendimi de sorgulayarak içimden geldiği gibi yazmaya başladım. Kendimi kalıplara sokmadan, baktım ki konu çok benden uzak işin içinden çıkamıyorum düşündükçe farklı şeyler geliyor insanın aklına o zaman göndermem dedim. En azından bu konuya kafa yorarken ve şimdiden bu hayatı yaşarken bile ne kadar yalnız kaldığımızı ve yaşlanınca bundan daha ağırını yaşayacağımızı hissetmeye ve anlamaya başlarım dedim.

Yazı mevzusu gündeme gelip de üzerine düşünmeye, kâğıda dökmeye başlayınca ben kendimi yaşlılar kategorisine hiç koymadığımı anladım. Niye bilmiyorum, belki inandırıcı gelmeyebilir ama ben hep kendimi o liseli kız olarak gördüm galiba. Ruh halim de öyleydi. Yine de dışarıdan bakıldığında teyze oldum istesem de istemesem de. Dışarıdan yapılan nitelemelerle yaşlandığımızı hissettirmek için büyük uğraşlar vermekten geri kalmıyorlar!

Ben farkında olsam da olmasam da yaşlandığım gerçeğine göre, yani doğanın kanununa uygun olarak yaşam koşullarımızı dizayn etmemiz gerekiyor. Yalnız yaşayan biri olarak kimi arkadaşlarımla elimizde yaşlanabileceğimizde kullanabileceğimiz bir birikimimiz olmadığını fark ederek ne yapacağımızı, ne yapmamız gerektiğini konuşuyoruz. Zaman zaman arkadaşlarla, acaba ortak bir apartman mı alsak, yoksa ortak arsa alıp birlikte yaşayacağımız bir köy mü oluştursak diye sohbetlerimiz olmadı değil. Sonra da ortak alacağımız bir apartmanla ilgili şöyle anekdotlarımız gelişti: Yaşadığımız coğrafyada çok fazla can alıcı olay yaşanıyor, ki bunu konuşan kadınlar hepimiz aktif siyaset ile de ilgileniyoruz, bir saldırı olsa, bir deprem olsa, hep birlikte ölürüz, dedik. Tabii topluca ölüme gitmiş oluruz diye sohbeti bağlamak tuhaf bir duygu yaratıyordu. Bir arsa alıp acaba ortak yaşam alanları mı oluştursak diye de konuşmalarımız oluyordu ki bu sadece yaşlanmayla ilgili değildi. Yalnız yaşayan feminist / politik kadınlar olduğumuz için aslında bunlar gündemimizdeydi. Ama hiçbir zaman ciddi ciddi

bu konuların üzerinde durmuyorduk. Hep bir ütopyaymış gibiydi. Bu doğrultuda anlaşılıyor ki bizim kuşağın bu vesileyle oturup konuşarak sempozyumlar, çalıştaylar ya da çok dağıtmadan atölyeler yaparak kolektif yaşamı nasıl örebiliriz diye düşünmemiz / konuşmamız gerekiyor.

Bu konuları düşünmeye başlamamızda elbette tek sebep feministlerin yaşlanması değil, aynı zamanda yaşlı nüfus artışının genç ve orta yaşlı kadınlar için doğurduğu sonuçlar da artık daha görünür oluyor çevremizde. Yaşlılığın, engelliliğin ve çocukların bakımının da daha belirgin bir şekilde yakıcı gündemlerimizden birisi olduğunu fark etmiş bulunduk.

Buradan aslında gerçek hayatlarımıza dönecek olursak, hepimizin hayatında kesinlikle yaşlı, hasta, engelli bir yakınıyla (anne, baba, eş, kardeş, çocuk) bakım yükümlülüğü ile karşı karşıya kaldığımız oluyor. Hele bir de ekonomik olarak da koşullarımız uygun değilse asıl olarak o zaman kadın yoksulluğu geliyor en ağır haliyle gündeme. Gelir düzeyi ve yoksulluk en büyük sorun olarak çözümsüz bırakıyor bizleri. Birkaç yıl önce annem ve babamla kısa da olsa yaşadığım deneyimim var. Ya da çevremde arkadaşlarımın ebeveynleri ile nasıl, hangi koşullarda yalnız kaldıklarını ya da birlikte yaşadıkları insanla nasıl zorlandıklarını görüyoruz. Hatta evli olduğum erkek, beyin kanaması geçirince hastalığı atlatsa bile felç kalacağını doktorlar söylediğinde, hayatın hem onun için hem de benim için ne kadar zor olacağını arkadaşlarımla düşünmeden edememiştik. Tüm bunların yanı sıra Covid-19 toplumu tehdit etmeye başladığında dünyanın bütününde paniğe kapılan halk kitlelerine ulaşabilecek, benzeri örgütlere örnek olup moral ve umut verebilecek bir örgütlülüğümüz ve iletişim kanallarımızın olmadığını, insanların yaşlı ve yalnızsa yaşam koşullarının ne kadar zor olduğunu görmüş olduk.

Tüm bu yaşananlarla birlikte feminist hareketin önünde yaşlanma / yaşlılık / yalnızlık gibi çok önemli sorunları ve soruları tartışmak ve bu soruların cevaplarını birlikte bulmak gerekir. İlginç olan ise bugüne kadar hiçbir sol, sosyalist yapının bu meseleyi ele almadığını, gündemlerinde bile olmadığını görüyoruz. Daimi örgüt şeflerinden tüm yönetici erkek kadrolara değin sosyalist hareketteki erkeklerin yaş almak üzerine konuşmayı kendilerine yediremediklerini, cinsel ve bedensel sağlık sorunlarını adeta hiç sorun yaşamıyormuşçasına konuşmaktan nasıl kaçındıklarını, yaşlılıklarını ise yine birlikte oldukları kadınlara yüklerini taşıtarak yaşamayı planladıklarını görmek bir hayli sinir bozuyor. Zengin ve yoksul olmanın yaşlılığın nasıl yaşandığını belirlemesi gibi erkek ve kadın olmak da yaşlılığın farklı yaşanmasına neden oluyor. Örneğin yaş almış sosyalist erkeklerin siyaset hiyerarşisinin üst basamaklarında yerlerini sağlamlaştırması söz konusuyken, aynı yaşlardaki hatta daha genç kadınlar yeni dönemin siyasetini anlayamayacak kadar yaşlı kabul ediliyorlar. Daha kötüsü ise hiç olmaması gereken yerde, feminist mücadele içinde özellikle 50'li yaşlardan itibaren kadınlardan aktif feminist tartışmaların ve eylemlerin parçası olmamalarının beklendiği durumlarla karşılaşılabiliyor. Oysa onca yıl feminist mücadelede ilk öğrendiğimiz kadınların belli bir yaştan sonra aktif siyasetten çekilmeye zorlanmasının patriyarkanın ideolojik hegemonyası olduğuydu. Yaş aldıkça en rahat parçası olabileceğimi düşündüğüm feminist harekette zaman zaman karşılaştığımız bu yaklaşımın, yakın gelecekte ciddi bir tartışma konusu olacağının farkındayım. Bu kitap da böyle önemli bir tartışmaya yönelik feminist müdahale olacağı için parçası olmayı doğru buldum aslında.

Latife

2 Mayıs 2023, Ankara

51 Yaşıma Mektup

Öncelikle, yaşlılıkla ilgili feminist politika oluşturmaya çalıştığınız bu çalışma için çok teşekkür etmek isterim. Bu harika çalışmanıza olacak her katkım beni çok mutlu edecektir.

İnsanız ve herkes gibi erken ölmek istemiyoruz. Yaşlılık ise bize ölüme doğru yol aldığımızı hatırlatıyor. Tıpkı ırk, cinsiyet, cinsel yönelim, beden görüntüsü ayrımcılığı gibi yaş ayrımcılığı da had safhada tanık olduğumuz bir ayrımcılık türü. Bir kadın olarak nasıl ki diğer tüm ayrımcılıkları çarpı iki şeklinde yaşıyorsak, yaşlılık ayrımcılığına da aynı şekilde maruz kalıyoruz.

İnsani duygularla sağlıklı ve uzun yaşama meylimizi kapitalizm çok iyi kullanıyor. Koskoca bir güzellik ve genç kalma endüstrisiyle iç içeyiz her gün. Bu baskıdan azade olmak zor. Konumuz yaş almak olduğu için belirtiyorum, 51 yaşındayım. Günlük hayatımda özellikle iş arkadaşlarım, kimlikteki yaşımla uygun olmadığı düşünülen yaşama sevincim, enerjik halim, "genç kadınların" giydiği kıyafetleri giyiyor olmama övgü dizerler. Oysa eleştirilmesi nasıl ayrımcılık ise takdir edilmesi de aynı oranda ayrımcılık bence. Bunu neye borçlu olduğum soruluyor hep. Ben de kimlik yaşımı düşünerek güne başlamadığımı, başlamayacağımı, güneşin herkese eşit doğduğunu, içimden böyle geldiğini söylüyorum. Tabii ki bunları bana söyleyen genç kadınlarla, fırsatçı feminist tavrımla, onları patriyarkal sistemden olabildiğince koruma adına,

arızalı erkeklerle birlikte olmak, evlenmek ve çocuk yapmak zorunda olmadıklarına dair konuşmalar yapıyorum:))

İç dünyamda neler oluyor; benim için önemli olan kendimle yüzleşmek. Yaşlılığı toplumsal normlarla mı yaşıyorum, ne kadar içselleştirdim, feminist bakış açımın bunlarla yüzleşmemde ne kadar payı oldu gibi sorularla düşünüp yol almaya çalışıyorum. İki yıl önce depresif bir dönemimde zaten keyifsizken birden saçlarımın beyaz olması ve bunu kapatmaya çalışmamın tipik "genç kal" baskılarına tam da uyumlu olduğunu fark ettim. Beyazlarımı kapatmazsam yaşlı mı görüneceğim; kim görecek, o görenlerin benimle iletişimi ne olacak, onların yaşlılığa bakışı böyleyse ben o insanlarla nasıl hemhal olacağım? Olduğum halimle beni beğenmeyen, onaylamayan insanları kendileriyle baş başa bırakıp yoluma devam edeceğim elbette. Saçla ilgili bu noktaya gelip iki yıl boyunca boyamadan kullanınca kendimi daha özgür hissettim. İçimdeki yaşlı görünme endişem son derece azaldı. Tamamen gittiğini söylemek zorlama olur. Zaman zaman yaş almış olma kaygım nüksediyor. Artık bu özgürlüğü tadınca bir gün bir başka renge boyasam da eskisi gibi kaygılı olmayacağım, dilersem beyaz da kullanabileceğim.

Sağlık sorunlarına gelince; menopoz döneminin etkilerini yaşamaya başlayınca çok da uzun sürdürmeden, içinde hormonların da olduğu bir tedaviye başladım. Bu tedavi hem genel sağlığıma (yangı, uykusuzluk, depresyon vb.) hem de düşen libidoma çok ama çok iyi geldi. Dolayısıyla menopozun da kader olmadığını deneyimledim. Düzenli esneme hareketleri ve yürüyüşler de genel sağlığıma çok iyi gelen şeyler.

Gelecek kaygısına gelince; artık sosyal medyada yaşlılık çalışmaları yapan siteleri takip ediyorum. Bu derneklerin raporlarında

yaş almış insanların özellikle de kadınların daha çok istismara, şiddete, hak ihlaline maruz kaldıklarını okuyorum ve endişelerim artıyor. Daha da yaş aldığımda, aile desteği yeterli olmayan, olsa da bunu tercih etmeyebilecek bir feminist kadın olarak diğer yoldaşlarımla neler yapabilirim diye düşünüyorum elbette. Kapitalist, neoliberal sistemin bizi bireysel hayatlara ittiğini hepimiz biliyoruz. Bu bireysel hayatlarımızın verdiği alışkanlıktan kolay kolay kurtulamayacağımıza göre isteğim komünal bir yaşamdan ziyade fiziksel olarak mutlaka diğer feminist kadınlarla yakın mesafede yaşamak. Bunun dışında elbette bir araya gelerek geleceğimiz için neler yapabiliriz diye düşünmekten ve bunu sürekli güncellemekten yanayım.

Yaş almış olan insanlara ve tabii kendime de politik bakış açısı dışında, sadece biyolojik açıdan baktığımda bile ne kadar şanslıyız ki hayatımızı kaybetmemizin an meselesi olduğu dünyamızda bunca yıl yaşamışız diyorum. Örneğin; çocukluk ve ilk gençlik dostumu 18 yaşında kaybettiğim için hep düşünürüm; yıllar geçiyor o yok ve ben hâlâ yaşıyorum. Diğer bir örnek; bunca yıllık hayatımın ilk yazısını yazma şansına bu kitap sayesinde erişmiş olmam.

Yaş aldıkça, dayanışma ruhunu gerçekten içselleştirmiş, iyi, sevgi dolu ve özellikle de neşeli insanlarla, özellikle de feminist kadınlarla günlerimi geçirmek istiyorum. Feminist yoldaşlarımın ve tüm kadınların, hayatlarını yaş almanın getireceği her güzelliği doyasıya yaşayarak geçirmesi dileğiyle.

İmge
18 Ocak 2023 Ankara

40'lı Yaşlarında, Hayatının Baharında...

Sevgili kız kardeşim,

Bu mektup için yaş almak üstüne düşünmeye başladığımdan beri sürekli sorular geliyor aklıma. Yaş almaya dair elbette ilk kez düşünmüyorum, hele ki 40'lı yaşların ortasına doğru yaklaşırken. Aslında hele ki demek bile ne kadar da çok şey söylüyor. İnsan bedeninin bir makine olduğu kesin. Zamanla bu makine de aşınıyor, yoruluyor, eski parlaklığından ve kusursuz çalışmasından uzaklaşmaya başlıyor. Dolayısıyla buradan bakınca, eşyanın yasası gereği yaş aldıkça eskiyoruz da. Ancak makinelerde olmayan bir şey var; o da yaşanan yıllarla doğru orantılı olarak, artan bilgelik. Bu kelimeyi dikkatli kullanmak istiyorum çünkü "her şeyi ben bilirimcilik"ten çok daha fazla duyguya yakın olmak, birçok şey yaşamış olmanın getirdiği bir dinginlik hali kastettiğim. Sanıyorum bizimki gibi her şeyin kaostan çıkıp yine kaosa döndüğü bir ülkede bu dinginlik hali varılabilecek en güzel noktalardan birisi. Bu nedenle de yaş almanın kendisi, keskinleşirken yumuşayan bir içgörü ile dışgörünün tatlı bir bir aradalığı gibi geliyor bana.

Bir yıldan biraz fazla süredir Türkiye'de değilim ve şu an yaşadığım ülkeye henüz gelmeden önce nüfus verilerine baktığımda yaş ortalamasının 40 olduğunu görmüştüm. Türkiye'de bu ortala-

manın 30 olduğu düşünüldüğünde Avrupa yaşlanıyor söylemi fazlasıyla gerçek ☺ Burada yaşamaya başlayınca bu 40'ın yalnızca bir veri değil bir gerçeklik de olduğunu anladım ☺ Mesela 7 yaşındaki oğlumun sınıf arkadaşlarının ebeveynlerinin çoğu 50'ye yakın ya da 50 yaşın üstünde. Ve bu yalnızca oğlumun okulunda gördüğüm bir durum değil. Sokaktan geçerken küçük çocuklu ebeveynlerin bir haylisi de benzer yaş grubunda.

Yaş almayı, bu mektuba başlarken yazdığım yerden değil, bedenimizde ama özellikle de yüzümüzde belirginleşen değişimlerle daha çok deneyimliyoruz ya da deneyimlemek zorunda kalıyoruz. Belli bir yaşa kadar erkeklerde hiç de işlemeyen hatta bazen onları daha alımlı hale getirdiği düşünülen yaş almaya, eminim birçok mektupta hem de çok incelikli bir şekilde değinilecektir. Ben ise yaş almanın görünürlüğünün ve hissinin yaşadığımız coğrafya ve sınıfsal konumlanışımızla yakın ilişkisine dair birkaç şey söylemek istiyorum.

Sınıfsal konumlanış derken estetik cerrahinin ya da "bıçak altına yatmadan" görece daha 'basit' yolların (gençlik aşısı gibi) nimetlerinden faydalanabilme gücünü kastetmiyorum. Bu elbette ki bir gerçeklik. Ekonomik gücü "yıllara meydan okumaya" olanak sağlayacak yollar için kullanmak çok meşru hatta olmazsa olmaz görülüyor. Bu ekonomik güce sahipseniz, yaşlanmanın karşısında konumlanan bu yollara başvurmamak adeta ayıplanacak bir şeye dönüşüyor. 40'lı yaşlarında dünya çapında tanınan oyuncular ile aynı yaşlarda 90'lı yıllarda oyunculuk yapanlar arasında neredeyse bir kuşak var dedirtecek fark sanıyorum beslenme ve düzenli egzersizin yanında bu cerrahi ya da cerrahi olmayan yöntemlerin yolundan geçiyor. Biraz uzattım. Coğrafya ve sınıfsallık derken benim bahsetmek istediğim ise, bakım ve haneye ait sorumlulukların neredeyse hepsini üstlenirken ve bu zor ve her gün tekrarlanan işleri yerine getirirken takdir görmek bir yana kocadan/babadan/erkek kardeşten/ailenin bir erkek bireyinden şiddet

görmenin ömrümüzden ömür alması. Erkek şiddeti elbette ki her coğrafyada ve sınıfsal pozisyonda var. Ancak mesela orta sınıf bir kadının haneye ve bakıma ait bazı işleri başka bir kadına ücretle devretmesi, kamusal alana daha fazla katılabiliyor olması, hayatında daha fazla söz sahipliği yaş almanın izlerini yumuşatabiliyor. Özellikle hane içinden bahsederken erkeklerin görünmezliğinin farkında olan bir yerden yazdığımı da ekleyim. Onların zaten yer almadığı bir denklemden bahsediyorum. Evine temizlik için gelen temizlikçi ile o evin sahibi arasında yılların yarattığı değil, yaşanmış zorlukların farkı oluyor. Evde çocuğumuza baksın diye işe aldığımız çocuk bakıcısının yaşı belki bizden 10 yıllarla ifade edilecek kadar küçükken patriyarkanın ve kapitalizmin bedenlerine bıraktığı iz bize bıraktığı izlerden çok daha derin olabiliyor.

Coğrafya farkı derken de yine şu an yaşadığım ülkeye dönecek olursam, 40 yaşından sonra çocuk sahibi olmak (birçok fiziksel zorluk ve riski bir kenara bırakırsak ki bu riskler bile yine yaşadığınız yerdeki koşullarınıza ve imkânlarınıza göre değişiyor) çok normal bir durumken, Türkiye'de artık neredeyse evladının çoluk çocuğa karışmasını beklediğimiz bir zaman dilimi olarak ortaya çıkıyor. 50'li yaşlarda çocuğunu değil torununu okuldan almaya gitmek "normal". İşte bu normallerin kendisi de bulunduğumuz yaşta yapabileceklerimiz ve yapamayacaklarımızı belirlerken bizlere belki de içimizde hiç taşımadığımız bir yorgunluğu ve yılmışlığı dayatıyor. Hem toplumsal cinsiyet ilişkilerinin daha eşitlikçi olması hem de sosyal refah uygulamalarının getirdikleri, alacağımız kararları ve bu kararların sonuçlarını yaşama biçimimizi fazlasıyla etkiliyor.

Çocuk sahibi olma, yalnızca örneklerden ve benim en çok dikkatimi çeken durumlardan birisi olduğu için üstünde durdum. Aslında hayatın her alanında yeni bir şeylere başlamak için fırsatlar var. Hatta belirli bir yaşın üstünde birçok etkinlikten bir hayli indirimli bir şekilde yararlanabiliyorsunuz. Emeklilik bizdeki gibi

(tabii emekli olabilene, hele ki enformel çalışmanın yaygın olduğu kadınlar için emeklilik imkânsız bir ufuk) çalışma saatleri ve koşullarının zorluğu düşünüldüğünde, kenara çekilmek, kendinden geriye bir şey kalmaması anlamına gelmediğinden, başka şeylere zaman ayırmak için daha fazla imkâna ulaşılabiliyor. Burada Batı güzellemesi yapmak istemiyorum. Sonuçta hepimizin bildiği gibi birileri günde 8 saat çalışsın diye başka birileri günde 12 saat çalışıyor. Kapitalizmin çarkı dönüyor. Ancak bu örnek de coğrafya farklılıklarını gösteriyor. Bizim ülkemizde emekli olabilen erkek, belki, o çalışma koşullarından bitap düşmüş halde bir kenara çekilebiliyorken, bitmeyen işler döngüsünde emeklilik şansı da olmayan ya da bir işe girip emekli olabildiyse ve çifte iş yükünden (hem hane içi hem de hane dışı çalışma) sadece bir tanesi düşmüş olacağından, aslında, kadın için kenara çekilmek de seçenekler arasında değil. Erkeklerin ve kamusal hizmetlerin neredeyse ortada olmadığı bir coğrafyada torun bakmak gibi büyük bir sorumluluk artık birazcık dinlense iyi olabilecek kadının sırtına biniyor.

40'ımdan sonra ülkemden, aslında orada kurduğum konforlu alanımdan çıkıp hiç de güvencem olmadan atıldığım bu macerada, sık sık coğrafyamın normlarıyla düşünerek "bu yaştan sonra iyi halt ettin" oklarıyla dürtüyorum kendimi. Ve sonra diyorum ki yaş almanın tüm olumsuz çağrışımlarına karşı mücadele patriyarka ve kapitalizm ile mücadeleden ve elbette ki insanı her daim enerjik hissettiren kadın dayanışmasından geçiyor.

Yaş almanın keyfine vardığımız, çokça paylaştığımız ve gülüştüğümüz yıllar uzansın önümüzde.

İdil

21 Kasım 2022 , Pamplona / İspanya

Özel Olan Politiktir; Yaşlılık En Özel, En Politiktir... Öyle...

Şu anda okuyana mektubum olsun...

Henüz 40'lı yaşların başındaydım. Bir arkadaşımızın kır düğünündeydik sanırım, orada bir erkek arkadaşım bana baktı ve "cami yıkılmış ama mihrap yerinde hâlâ" dedi. Nerem yıkılmıştı ve mihrap nerem acep diye düşündüm, şöyle bir kendime bakındım... O sıra bisiklete binmeyi yeni öğrendiğim için sürmelere doyamıyordum; her pazar Cihangir'den Sarıyer'e bisikletle gidiyor ve aynı hattan geri dönüyordum ve bu yıllarca sürdü. Demem o ki gücüm, kuvvetim yerindeydi, kafam gayet iyi çalışıyordu, dişlerim sağlamdı, saçlarım (beyazlar epey olduğu için) boyalı, uzun, gür ve parlaktı... Eylemse eylem, toplantıysa toplantı, tartışma ise tartışma; hiçbirinden geri kalmıyordum... Yıkılan-kalan bir şey yoktu, tam yaşımı taşıyordum ama bunların bir önemi yoktu. Lafın gerisinde, 40'lı yaşların, kadınlar için artık yaşlanma sürecindesin hatta yaşlısın manasına geldiği hatırlatılıyordu birçok ortamda. Geçen bir arkadaşım, yaşlılık üzerine konuşurken hatırlattı yine aynı döneme denk gelen bir zamanda yine bir erkek arkadaşın "ömrünü mücadele içinde harcadın" lafını. Yani gerçek ömrüm olan gençlik geçmiş ve yaşlılığa geçiş yapmıştım, işim bitmek üzereydi onun gözünden.

"Yaşını hiç göstermiyorsun", "hâlâ genç görünüyorsun" benzeri bir sürü neye denk düştüğü düşünülmeden edilen laflarla demek istenileni de anlamıştım artık. Bunlar, aslında "içinde bulunduğun yaş kötü", "genç değilsin ama"lar demekti. Biliyorum, bundan sonra farkında olunacak. Öyle olur olmaz laflar edilmeyecek. Oh kurtulacağız artık bu laflardan...

"Bir kadın için yaşlanmak değil, yaşamı boyunca kendisine kadın oluşu üzerinden dayatılan eşitsizliklerin birikimi sorun yaratıyor."[1] Bu durumu her geçen yıl daha çok anladım...

Yıllar geçtikçe, yaşçı söylemlerin, yaşlılığın reddinin ve yaşlılık korkusunun içimize bilerek, isteyerek yerleştirilmesine yol açtığını gördüm. Yaşlanma sürecini ve yaşlılığı reddetmedim; yaşlılık korkusuna (bu kimileri için daha çok, yaygın olarak, ölüm korkusudur da) kapılmamayı öğrendim.

Tabii bu pat diye olmadı...

Şimdi taa gerilere gidip siyasi, ekonomik ve diğer açılardan çok çileli bir kuşaktan olduğumuzu, çok acı çektiğimizi, neler neler gördüğümüzü anlatacağımı sanarak "amannn başladı yine" dedirtmeyeceğim; ki duruma uygun küçücük bir örnek vermeye kalksak bile söyleniyor böyle şeyler. Son derece politik şeylerden söz edeceğim. Evet, her yaşımı tam anlamıyla yaşamıştım; yaşlılığımı da tam anlamıyla yaşamaya, severek, kabullenerek yaşamaya karar verdim. 50'li yaşlarımın ortasında saçımı boyatmayı bıraktım; bırakmayabilirdim de. Sonra yavaş yavaş şunlar oldu: rakı içerdim; şaraba döndüm, sonunda şarabı da bırakıp arada bir biraya döndüm. Yeme işinde daha dikkatli oldum. Kilo almamaya görünüşüm için değil, sağlığım için çabaladım. Düşmeye başlayan, sonra iyice düşen gözkapaklarımı, arada ağırlığını hissetsem

[1] Aslı Aydemir

de gerçekten sevdim, yakıştırdım kendime. Kırışıklıklarımı, yüzümdeki çizgileri, özellikle sağ kaşın başındaki derin çizgiyi, hayatımı anlatan bir çizgi olduğu için seviyorum. Sağ elimin üzerindeki kahverengi lekeler, derideki buruşmalar, sarkmalar, kalkmalardan hiç rahatsız değilim. Kendisine bakmadan "ne kadar çok yaşlanmış" bakışlarını gözlerinden okuduğum erkek halleriyle de dalgamı geçiyorum. Unutmadan, yeni ve eski nesil erkekler arasında bir "genç kadın arkadaş" vurgusu aldı başını gidiyor. Ne demek istemekteler tam anlayamadım ama bazı tahminlerim var.

Yaşlanınca, gençken bedenimizi sevmeyelim diye kurgulanmış her şeyden kurtuluyor kadın. Gençken gençlik, güzellik ve dirilik dayatması yapılırken; yaşlanınca bedenimizden nefret etmemiz, yaşlanmayı geciktirmek, bulunduğumuz yaşlı yaştan en az 10 yıl genç görünmek için uğraşmamız gerektiği (koca bir sanayi yaratılmış bunun için) işleniyor ama bingo!.. Bedenimin gençliğimden daha çok benim olduğunu hissediyorum.

Yaşlılık birçok özgür davranışı da beraberinde getiriyor, şimdi bunları açık etmeyeyim; yaşlanınca anlaşılacak şeyler ve bilenler biliyor zaten. Bunlar bizim kaçamak noktalarımız.

Bu kısım biraz çoğul olacak ama hem ben hem de yaşıtlarım için rahatlıkla söyleyebileceklerim olduğu için böyle. Çevremizle ilişkilerimiz daha kendimize odaklı ister istemez. Dayanamadığımız bazı ilişkilere ve biçimlerine "dayanmak gerekmez"i biliyoruz artık. Kendi içimize kapanmayı; istersek, istediğimiz kadar açılmayı da. Bu bazılarınca bencillik olarak görülüyor ama değil; kendimizi belki de böyle onarıyoruz. Böyle demişken, çelişkili gibi gelebilir ama arkadaşlık ve dayanışma, yaşlılıkta daha bir değerleniyor. Süzülmüş, yıllarca deneyimlenmiş, önce bir kendini anlatıp sonra asıl anlatacaklarına geçmenin gerekmediği, önyargısız ilişki... rahatlık... huzur... sevgi... sarılma...

Evet, yaşlılık en şahane şey değil tabii ki, yavaş yavaş kendini hissettirmeye başlayan, gittikçe çeşitlenen çoğalan ağrıları sızıları da var. Olacak o kadar diyorum. Onlar da yaşlılığa dahil.

Ağrı-sızı demişken, iyileştirmek için çok uğraşılması gerekse de yaşlıların, özellikle yaşlı kadınların emekli maaşı, bir geliri olması, yetersiz olsa da bir sağlık sistemine dahil olması önemli. Gelecek on-yirmi yıl içinde evsiz, gelirsiz sokaklarda yaşayan yaşlıların çoğalacağını sıkça okur oldum birçok makalede. Geleceğin yaşlıları için daha çok endişe ediyorum gerçekten ve çocuklar ve gençler için... çarpıntılarım sanırım bu yüzden.

Hasta bakımı, yaşlı hasta bakımı, torun bakımı benzeri bakım emeği veriyor büyük bir kesim yaşlı kadın. Aslında, genellikle, 50'li yaşlarında başlıyor bu üstlenme. Nasıl bir görünmez emek; değeri, kıymeti bilinmeyen... farkındayız...

Çarşıda, pazarda, yolda, toplu taşımada olduğu gibi evlerde de sözle, duygusal, ekonomik, doğrudan şiddetle karşılaşıyoruz, ne çok karşılaşıyoruz; nasıl da biliyoruz...

Yaşlıların değersizleştirilmesi, horlanması, yük olarak görülmesi çok acı, çok büyük haksızlık. Sesimiz artık daha çok çıkıyor ama değişmesi, bitmesi epey zorlu mücadeleler ve uzun zaman istiyor daha ne yazık...

Yıllardır, feminist olduğum için fark ettiğim onca şeye bir de yaşlılığıma bakış eklendi...

Ne güzel bakmışım... yaşasın feminist mücadelemiz...

Hülya

9 Kasım 2022, Ankara

Su Uyur, Patriyarka Uyumaz, Yaşlanırken de...

Merhaba Hülya,

Çok tatlı bir kankam vardı, Mesude, sanırım bize çok uzak geldiği için yaşlılığımıza ilişkin hayaller kurardık onunla. İkimizin de semti olan Bahçelievler'de sokağa bakan hoş bir balkonda, kahve içip sohbet eden 75 yaşlarında iki kadın çok ilgimizi çekerdi. O balkondaki yaşanmışlığın, derin sohbetin, hallerindeki aldırmazlığın, kendinden emin sokaktan geçenlere attıkları o bakışların, yani o iklimin sokağa yayılması cezbederdi bizi. Ama biz komik şeyler de eklerdik hayallerimize, sanki yaşlılıkta olmayan bir şeydi komiklik. Yoldan geçenlerin kıyafetlerine bakıp dedikodu yapmalıydık, bu nedenle son moda kılık kıyafetlerden mutlaka haberdar olmalıydık, kendimiz yapamasak da gençlerin ne yapıp ettiğini bilmeliydik, özellikle de kadınlarınkini, heyooo işte bunu da yaptılar, bu da oldu diyebilmek için...

Şimdi çok ilginç geliyor tabii ama 20'li yaşlarımın başındayken şöyle konuştuğumu hatırlıyorum: "35 yaşlarında, orta yaşlı bir kadın geldi." 35 yaşa girerken bu algı nedeniyle sarsıldım sanırım. 30'ların sonuna doğru boşanırken, dediler ki "Kadınlara bu yaşlarda boşanması önerilmiyor çünkü erkekler artık ilgilenmez". 40'tan sonra "Çok yaşlandım artık" diyerek arkadaşlarımın başının etini de bu nedenle yedim büyük olasılıkla.

Erzincan'da, Hülyacım, çocukken, yaşlı bir babam olduğu için akranlarım tarafından utandırılırdım sürekli. Annemde yaşlılığa dair emareler görünce de kızgınlık duydum. Yaşlanmasını istemedim, zorladım onu. "Yaşlanma hakkı" vardı halbuki ama ben onun neler hissettiğini bilmeden müdahale ettim sürekli. İleriki yıllarda "tontiş", "pamuk" diye severken ben, o ne düşünüyordu acaba, acı, tatlı koca bir yaşanmışlık sonunda geldiğin noktada çocuk gibi sevilmek; kırıcı, anlaşılmaz, boşlukta... Anneme ne çok ayrımcı, kırıcı davranışta bulunmuşum meğer, ne çok üzülüyorum şimdi bir bilsen. Sen de yaşadın ama benim gibi yapmamışsındır eminim. Yaşlılıkla ilgili farkındalığım arttı seninle ve senin bu yolu açmanla birlikte. Bir arkadaşım "Farkındalığın bize ne faydası oldu, fark edince daha çok kızıyor, daha çok üzülüyoruz" demişti. Ama o olmadan da olmuyor işte, farkındalık en azından başkalarına zarar vermemizi engelliyor, bize ne faydası olduğu tartışılsa bile.

Ömrüm annemle hastanelerde geçti diyebilirim, şunu söylemeliyim; sağlık sisteminde yaşlılara yer yok, yapılması zorunlu birçok tetkik, işlem, ergonomik olarak genç insanlara göre dizayn edilmiş, hoop diye atlayıp bir yere çıkman falan gerekiyor mesela, bu gerçekten zor olduğu kadar rencide edici bir durum. Bu hastane günlerinde bir de genellikle yaşlı kadınların kocalarını arabada gezdirmelerine, sedyede başında beklemelerine tanık oldum. "Yaşlanma hakkı" diye tanımladığım hakkı birçok kadının kullanamadığını düşündürdü bu ve çevremde gördüğüm kadınların durumu, yani bakım emeğinden fırsat bulup "yaşlanamamak", bilmem katılır mısın?

Bütün baskılara rağmen, yaşlanmamanın ya da genç kalmanın ilk kriteri olan sporcu kişiliğe sahip değilim. Sürekli adım saymayı,

erken yatıp erken kalkmayı, akşam yemeği yememeyi, sağlıklı yaşam adına kısıtlılıklarla yaşamayı benimseyemiyorum. Sadece beden sağlığına indirgenmiş bir yaşam bana göre değil ama bu baskının ve bu moda akımların ilk muhatabının en çok da benim yaşımdaki kadınlar olduğunu biliyorum. Benim kriterlerim ise; sosyal hayatın ve politik hayatın içinde olmak, feminizmi tartışabilmek ve çok sevdiğim kadın arkadaşlarımla barlarda dolaşabilmek. O nedenle bir rahat verin diyorum, istediğim gibi, istediklerimi yaparak yaşlanma hakkım yok mu?

Kıyafetim, giyim şeklim de hâlâ değişmedi. Saçlarımı boyatmadığım da oldu ama renk değiştirmeyi, model değiştirmeyi de seviyorum. Saçları beyaz bırakma modasına da, her durumda seksi olmalıyız akımına da kapılmak istemiyorum. Tek renk ya da rengarenk olmalıyız gibi, yani yaşlılıkla ilgili getirilen normlara ya da bu normlara karşı getirilenlere de şu an karşı çıkasım var. Sadece içimden geldiği gibi olamaz mı?

Bir de artık daha özgün sohbetler, konuşmalar yapmak istiyorum, sabrım azaldı. Tekrarlara hele ajitasyonvari konuşmalara tahammül edemiyorum, özellikle feminizme dair her şeyi en baştan konuşacağım yerlerden uzak duruyorum. İlişkilerime karşılıksız aktardığım yoğun emekten, herkesle hemen ilişkilenme, yakınlaşma çabamdan da vazgeçtim. Bunlar beni çok rahatlattı, yaşlanmanın getirdikleri diyelim.

Teknoloji özürlü denen yaşlılardan olacağım, dönemin gelişmelerinden geri kalacağım diye korkuyorum. O nedenle teknolojiyi takip etmeye çalışıyorum. Gelecekteki gelişmeler, yani şaşırabilmek ve bilinmezlik beni heyecanlandırıyor. Bu heyecana yaşım ilerledikçe daha çok ihtiyaç duyar oldum. Bu nedenle kuir politikayı takip ediyorum, yine bu nedenle metaverse'yi izlemeye aldım ve beni şaşırtan dizileri çok seviyorum. Yaşlılıkta da yaşanacak heyecanlar, şaşırmalar hep var, hep olacak umudu veriyor bu bana.

50 yaşla birlikte, kıyaslamak için ve had safhada bir merakla yaşım, erkekler ve kadınlar tarafından sıkça soruluyor. Yine şu sıra "Sakın yaşlanma" diye nasihatler alıyorum benden büyük kadınlardan. Erkek kadın herkes bir şekilde üstümüze geliyor aslında ama erkeklerinki bir başka tabii, mesela; saçları bembeyaz olan bir erkek arkadaşım benim saçlarımdaki beyazları görünce "Ay canım ya bu ne hal boyat şu saçlarını" diyor, kendisini hiç görmüyor. Yine kendi kilolarını görmeyen erkekler de benzer davranıyor. Gördüğün gibi Hülya, erkeklerin yaşlılıkta da böyle sorunları yok, yaşlılıkta da eşit değiliz. İşte yaşlılığı da yine biz kadınlar konuşuyoruz, yaşlanırken bile kendimize bir mücadele hattı seçtik, ehh biz de iflah olmuyoruz ama.

Kendimizi "yaşlı" olarak görmediğimiz, yaşımızı tanımlayamadığımız durumlar için şimdilerde yeni kavramlar üretiliyor, mesela "yaş almak". Ama genelde yaşlanmak ayıp ve utanılacak bir şeymiş gibi algılandığından, bazen "yaş almak" da bu amaçla yaşlılık yerine kullanılabiliyor. Ben böyle olduğunda bunun iyi bir şey demeye çalışırken üretilmiş, farkında olmadan ayrımcılık içeren bir laf olabileceğini düşünüyorum. Bir kadın toplantısında üniversiteli bir kadın "Siyasetin merkezine genç kadınlar konulmalı, siyaset buna göre yapılmalı" derken, benim akranım olan arkadaşım, "Utanıyorum yaşımı söylemekten, çok ayıp ama..." diyerek başlıyor sözüne. Ne kadar yakıcı bir örnek, iyi bir şey diyoruz sanırken aslında başka bir şey oluyor. "Gençlik" ve "yaş" ezici bir güç, ötekileştirici bir unsur olarak hem gençler hem de her yaştan erkek tarafından açık ya da örtük olarak kullanılabiliyor, bunun ilk muhatabı da yaşlı kadınlar.

Her yaştan kadın arkadaşı olmalı kadınların, genç-yaşlı birlikte vakit geçirmeli, sohbet etmeli, dost olmalı. Ayrımcılıkla mücadelede yolun yarısı buymuş gibi geliyor bana. Şu anda hayatımda en çok oturup kalktığım feminist kadınları düşününce, benden 15-20

yaş küçükler. Hiçbir ayrımcılığa uğramıyorum, hiç farklı, eksik, öteki hissetmiyorum. Bu ilişkilenmede, yaşadıklarım, deneyimlerim benim değil bizim oluyor, onlarınki de benim ve birbirimizden güç alıyoruz. İçinde yer aldığım Sosyalist Feminist Kolektif, FeministBiz gibi örgütlenmelerde de yaş ayrımcılığı yoktu. Fakat feminizmin giderek yaygınlaşması, bağımsız feministlerin dağınık hali ve sol örgütlerdeki kadınların kendi feminist yapılarını oluşturması sanırım bunu biraz değiştirdi. Tam da bu mektubu yazarken, ben yaşlardaki birkaç kadın yaş ayrımcılığına uğradık, 8 Mart örgütlenmesinden çekilmemiz gerektiği söylendi. O an merak ettim, acaba sol örgütlerde bulunan ben yaşlardaki adamlara da oradaki feministler "artık çekilin" diyorlar mıdır? Ama bunlardan bağımsız olarak da feminizm, yaş ve yaş ayrımcılığıyla ilgilenmeli, beden politikalarında yaşlı bedenlere daha fazla önem ve yer vermeli, sadece genç bedenlerin özgürlüğü yetmiyor.

Feminist hareketin bir kazanımı olarak, kadınların politikaya aktif katılımını ama daha çok da genç kadınların katılımını hemen her siyasi yapı çok önemserken ve genç kadınlar "merkeze konulması gereken" olarak konumlandırılırken yaşlı kadınlar git gide görünmez kılınıyor. Bu nedenle, genç kadınların diğer kadınlara yapılan yaş ayrımcılığının farkında olmaları ve bunun bir parçası olmamaları özellikle çok önemli diye düşünüyorum. Umalım siyasi ortam gerontokrasi uygulayan erkeklere kalmasın ve her yaştan kadın birbiriyle dayanışma göstersin.

Yine umalım siyasi yapılar, yaşlılıkla ilgili gelişkin politikalar oluştursun. Şu an hiçbir yapı bunun farkında değil. Solcu bir erkek arkadaşıma sormuştum, sosyalizmde nasıl olacak bu yaşlılık, diye. Çok ürkütücü cevaplar aldım, yaşlıları bakımevlerine tıkmaktan, 70 yaşındakilerin artık ölmesi gerektiğinden, yaşlanınca birbirlerini öldüreceklerinden dem vurdu. Yaşlı fobisi diyebilir miyiz buna, ne dersin? Deriz sanki. Yaşlıfobik!

Su uyur patriyarka uyumaz, yaş ayrımcılığına tam cepheden ve öncelikli olarak da tabii erkekler tarafından maruz bırakılıyoruz. LGBTİ+ ve kadınlar açısından, patriyarkanın en acımasız seyrettiği dönemlerden biri yaşlılık dönemi olsa gerek. Ve dolayısıyla da toplumun en zor ve epey uzun bir zamanda kurtulacağı ayrımcılıklardan biri yaşlı ayrımcılığı bence, hatta fobi, yani işimiz zor yine.

Yaşlılığa dair birbirimizle paylaşımlarımız, konuşmalarımız da az. Yüzleşemiyoruz, kabullenemiyoruz. Yaşlılığa ilişkin bu ayrımcılık olduğu sürece de zor gerçekten. Biz kadınlar kimseye yük olmak istemiyoruz, çoğunlukla sessizce köşemize çekilerek yaşlılığı deneyimliyoruz. Bunu "kişisel" bir mesele olarak algılıyoruz.

Demek ki diyorum Hülya, o zaman yaşlılık da "özel olan / alan" ve kadınlar olarak nasıl yaşlandığımız, yaşlılığı nasıl yaşadığımız da politik! Bu da feminist mücadeleye içkin ve sadece yaşlıların vermesi gereken bir mücadele de değil, sadece yaşlıların değiştireceği bir durum da değil, topyekûn hareket etmeliyiz ve gençken başlamalıyız.

Yaşlılığın en zor tarafı "yaşlanmamalıyım" düşüncesi bence. Bütün bir hayatı uğraş, çaba, mücadeleyle son hız yaşıyoruz. And Dağları'na tırmanan Aztek Yerlileri zaman zaman durarak "Ruhumuz geride kaldı, burada biraz bekleyelim" derlermiş. Yaşlılık da öyle bence, ruhumuzu bekleme, bulma ve yola devam etme zamanı…

Sevgiyle kal Hülyam tüm bu düşündüğüm, yazdığım şeylerde senin büyük katkın ve emeğin var, sonsuz teşekkürler.

Hatice

30 Ocak 2023, Ankara

Devrimci Bayraklar Yükseklerden İnmesin

Çocukluğumun unutulmaz yaşlı kadınları büyük halam ve anneannemdi. Değişik Anadolu şehirlerindeki evlerimize Tokat'tan kalkıp birden geliverirlerdi. Biz İstanbul'a taşındığımızda artık çocuk değildim; onlar yine evimize gelirlerdi. Onlar benim pamuk ninelerimdi. Ben 5-10-15 olurken onlar hep pamuk nine kalmışlardı. Oysa onlar da o sırada 50-60-65 oluyorlardı. Hep yaşlı değillerdi yani ama ben onları tanıdığımda hayat denen bu piyeste onlara biçilen rol kesinleşmişti: yaşlı ve dul kadın. Çok sonradan ben de otuzlara varınca herhalde, hesaplamış ve ne kadar şaşırmıştım. İkisi de henüz otuz yaşlarındayken çocuklarıyla kocasız kalmış kadınlardı. Daha 13 yaşındalarken beyaz duvakla başlayan kadınlık maceraları belki aşk ışığı hiç vurmadan otuzlarında bitmişti. Biri kız biri oğlan çocuklarını emek ve özveri ile büyütmüş, kızlarını gelin etmiş, oğulları, gelinleri ve torunlarıyla kendilerini var etmişlerdi. O var olma biçimi yaşlanmadan evin yaşlısı olarak yaş almaktı. Ölen kocalardan kalan maaş, varsa mülk oğullarına geçirecekleri emanetlerdi. İkisi de ömürleri boyunca üretim yaptılar. Yemek yapmayı, beşik sallamayı, iğne oyalarını demiyorum. Birinin el tezgâhında dokuduğu peşkirler hâlâ mutfağımda. Cevizlerin etrafını şıra sardılar köme oldu, etlerin etrafına tuz, çemen sardılar pastırma oldu, kocaman dayanıklı kara

ev ekmekleri yaptılar, çökelek döktüler, tereyağ çıkardılar, erişte kestiler. Onlar bize gelir ya da bazen onların yolladığı paketler bize gelirdi, o paketler açılır hoşaflık elmaların mayhoş kokusu da eve misafir gelirdi. Pamuk nineler hep faal, ruhen genç ve çalışkandılar. Akılları memleketlerindeki elma ağaçları gibi sevdikleri çocuklarda ve gençlerdeydi hep. Yeter ki çiçek açsın meyve versindi canlılar da. Kızları erkeklere yakıştırır, çöp çatar, hayal kurarlardı. Kim kimle evlense, kimin çocuğu ne okusa, kime ne yedirilse, kime ne örülse. Düşünüyorum da birinin daha hırçın, öbürünün daha uysal mizacı vardı, bir araya geldiler mi şiveleri koyulaşır, ah keşke aklımda kalsalardı diye yerindiğim deyimler, lakaplar havada uçuşurdu. O kadar uzun zamandır herkesin gözünde neneydiler ama yaşlı değillerdi. Ömürlerinin üçte ikisini doğurdukları oğullarına karasevdalı, kendi seçtikleri gelinleri ile davalı geçiren, adeta genç kızlar olarak yaşayıp, bu dünyadan göçtüler. Onlara kalsa yirmiyi bulmadan, ille okuyacaksam eczacı ya da öğretmen olup çevremizden belki de kuzenlerimden biri ile evlenmem işten değildi. Cumhuriyetçi babamsa gittiği yere kadar okuyun diyordu. Ben de okurken okurken zamanımın bu düzeni değiştirmek gerekir diyenlerinden oldum. Hayat denilen kavgaya başka yollardan girdim iyi ki.

Kimsenin pamuk ninesi olamadım. Tüm dünyaya yayılmış bir sülalenin ferdi oldum. Sülale bu, deniz gibi dalgalanıyor olsun, kendimi hep içinde hissediyorum. Hayatının çoğunu evin dışında geçirmiş bir kadın olarak yaşlanıyorum. Kendimize ait odamız, belki evimiz, küçük de olsa banka hesabımız var, bizi sevdiklerimiz seçtiklerimiz bağlıyor, başımıza buyruğuz. Öte yandan biz de yemekler yapıyor, bebek bakıyor, pekmezler kaynatabiliyoruz elbette ama sadece ayağımız değil kafamız da evin eşiğinin dışına çıkmış bir kere ve bu bizi bambaşka maceralarla olgunlaşmış ka-

dınlar yapıyor. Ama itiraf edeyim bacaklarım bazen inattan yoruluyor. Ne dünyada ne de ülkemizde yaşlılara kolaylıklar, rahatlıklar, seçenekler sunan bir toplum var. Tam tersine bizlerin içine doğduğumuz toplumlar, herhangi bir toplum olmaktan çıkmış, yerini cehennemi bir "herkes başının çaresine baksın" düzenine bırakmış durumda.

Yaşlılık tefekkür istiyor, yaşlanan tüm kadınlar gibi yakınlarımın bir kısmı ölüme yaklaşan hastalar, bir kısmı ise yeni doğan bebekler. Hastanede refakatçi kadınlarla dostluk kurup erkekliği pek az milim oynattığımızı gözlemleyip hayıflanmak, artık gaz yememem gerekir tansiyonum iyi değil bu 8 Mart'a gitmesem mi derken kendini bulmak, daha önce okuduğum romanları yeniden okuyunca bambaşka bulmak, bu korkunç egemenlere teslim edilmiş ülkede bilgeleşecek aralığı bulamamak, bunlar hep yaşlılık tecrübeleri.

Öte yandan insan yaşlandığını esasen başkasından öğreniyor. Gezi isyanları sonrası katıldığım bir toplantıda hiç unutmuyorum, sadece "WhatsApp grubuyla politik hareket örgütlenemeyebilir, çünkü atacağımız her adım izlenir" deyince, yalnız ve yaşlı olduğumu ima eden bir sessizlik olmuştu. Değişen zamana ayak uydurmak yaşlanmaya engel mi, sanmıyorum. Plastik bardakta çay ya da kahve içemiyorum, içmiyorum. Bu diretme beni dışarıdan yaşlı gösteriyor, oysa içimden taze ve kuvvetli görüyorum kendimi. Mesela Türkiye'de "demokratik yollarla" demokrasi kurulacağına inanmıyorum, gözlük takıp qr kod ile menü bakmayı sevmiyorum, ilerici-gerici, biçim-içerik gibi ikilemleri hâlâ açıklayıcı buluyorum, şehirde etraftaki sesleri duyarak gezmeyi seviyorum, kendimi kulaklıkla kısıtlanmış hissediyorum, "şiddetli mücadelelere" karşı değilim, Berlin duvarının yıkılmasına sevinmedim, araba kullanmıyorum. Bu da beni pamuk nine değil ama yaşlıhuysuz-teyze yapıyor olabilir ama ne yapalım yüzümdeki çizgiler

gibi doğru bulduğum fikirlerimi de yeri gelince, taşıyıp savunmaya niyetliyim.

Genç yaşında devrim için gözünü kırpmadan ölümle buluşan çok arkadaşım oldu. Hep genç kaldılar. Onları bazen topluca andık. Fotoğraflarını taşıdık, mezarları başına gittik, hâlâ da gidiyoruz, gazete ilanlarını gözyaşlarımız ıslattı. Gitgide onlarla aramızdaki yaş farkı arttı da arttı. Şimdiki kendimizle o zamanki kendimiz yolda rastlaşsalar birbirlerini tanırlar mı? Zaman aktı, artık doğal sebeplerle ölmemiz beklenecek yaşlara geldik. Feminist davamızdan tanıdığım bir arkadaşımın bile eski kocası tarafından öldürüldüğüne şahit olduğumda ellilerime geliyordum. Erkek egemen düzenin hayatımızı çalmasına kayıtsız kalanlara karşı kin duyuyorum. Kindar feministim.

Gençliğimi içimde çok uzak bir yerde, bir ağacın altında kitap okuyan bir kız olarak hissediyorum. Gitgide o zamanlarda daha çok geziniyorum. Bahçeler dağıldı, tanıdığımız sokaklar azaldı, bildiğimiz manzaralar soluyor. Ama birbirine gevşekçe teyellenmiş anlar, fikirler, şarkılar zihinde misafirliklerini sürdürüyor, başka türlü bir dünya yaratma davası mıh gibi kafamı meşgul etmeyi sürdürüyor, birlikte yola düşünce ne büyük bir güç yaratmak mümkün, unutmak mümkün değil. Feminist olunca da hiç boyun eğmedik, güldük eğlendik, çektiğimiz çilelere, özgürlük için değer dedik, erkeklerin yaptıkları her haltı, her naneyi, her haksızlığı egemen suratlarına vurma gücünü arayıp bularak beraber yaş aldık eh! Epey gürültü yaptık. Gitme zamanına kadar ne kadar fikir intikamı alınsa, ne kadar yeni analiz yapılsa, ne kadar diz dize bilinç yükseltilse iyidir.

Gelecek uzun sürer. Mor bayraklar yükseklerden inmesin, gri devrimci mızraklarımız pas tutmasın diyor, diliyorum.

Handan

27 Mart 2023, İstanbul

Yaş Aldım, "Kocakarı" Oldum! Yakamadığınız Cadıların Torunları da Yaşlandı!

Sevgili arkadaşım Fatoş,

Dün akşam seninle telefonla konuşurken ne yazık ki yine sohbetimiz yarım kaldı. Bir taraftan Maya eteklerini çekiştiriyordu, bir taraftan da "hâlâ yemek hazır değil mi" diye seslenen kocanı duyunca "tamam sonra konuşalım, vakitsiz oldu" diyerek kapattık. Senin de dikkatini çekmiştir, uzun süredir zamansızlıktan birbirimizle muhabbet edemez olduk. Hani artık ikimiz de 63 yaşında olduk, emekli olduk ama zamandan emekli olamıyoruz bir türlü! Madem böyle, ben de seninle mektup yazarak muhabbet etmeye karar verdim. Hiç değilse fırsat buldukça parça parça okursun dostum.

Telefonda bahsettiğim bisiklet konusunda hâlâ kararsızlığım sürüyor. Sen de "düşersin artık bu yaşta kemiklerimiz zor iyileşiyor, aman ne gerek var" deyince durdum. Biliyorsun yıllardır istiyordum, ama İstanbul'da kullanma durumu olmadığı için üzerinde fazla durmadım. Şimdilerde Antalya'da bisiklet için uygun alanlar görünce internette bir araştırma yaptım. Yaşlılar ve çocuklar için üç tekerlekli bisiklet öneriliyor, iki tekerlekliler ise daha çok gençler içinmiş! Ben iki tekerlekli almak isterken bu defa da

kafam karıştı yine, ya süremezsem? Çocuklukta zaten bisikletim hiç olmadı, "kızlar bisiklet süremez" diye. Şimdi de "yaşlı kadınsın" süremezsin mi deniyor! Ben de diyorum ki "öğrenmenin yaşı yok" alacağım iki tekerlekliyi, süremezsem de salonda çiçeklik yaparım! Sen ne dersin?

Bu aralar yaşlılık meselesi her yerde karşımıza çıkıyor. Bir arkadaşım 80'li yıllarda yarım bırakmak zorunda kaldığı üniversiteye, yeni çıkan aftan yararlanıp İstanbul'da okumak için kayıt yaptırdı. Maalesef yurtlar yaştan dolayı kabul etmedi, kalacak yer sorunu hâlâ devam ediyor. Oysa "artık sizin davalara ben bakarım" diye o kadar çok hukuk okumak istiyor ki!

Yaşımı söylediğimde genellikle "ayy hiç göstermiyorsun" diyorlar. Bir ara bu hoşuma da gidiyordu. Sonra "neden genç olmak, genç görünmek zorundayım ki" diye düşünüp rahatsız olmaya başladım. Genç arkadaşlarım da hep "çok renkli giyiniyorsun" diyorlar. Sanki yaşlı kadınlar 'rengarenk' giyinemezler. Mağazalarda artık yaşlı kadın reyonları var ama son derece demode, dizlere kadar uzanan şortlar, tunikler falan. O bölüme hiç bakmıyorum! Yeğenlerimin artık giymeyip bana verdikleri kıyafetleri giyiyorum genelde, zaten pek kıyafet almam.

Yaşlılık pahalı. Ortopedik ayakkabı ihtiyacı dayatıyor, ilaç kullanımı artıyor. Saçımı kendim boyarım, hiç kuaförde boyatmadım biliyorsun. Ama sen bile kızıla boyamama karşı çıkıyorsun "beyazlarına uygun açık renk boya artık" diye.

Canım arkadaşım, artık yaş alırken her gün gündelik hayatta daha zorlanır oldum ben. Sen de bu konuda çok oflayıp pufluyorsun ya bana. Pandemi senin de benim de evdeki yükümüzü nasıl arttırdı. Sokağa çıkma yasağından dolayı 65 yaş üstü ev arkadaşımın yaptığı bütün işler, alışveriş, pazar işleri zorunlu olarak hep bana yıkıldı. Eve kapatılmaktan kaynaklı psikolojik sıkıntılarla baş

etmek de cabası. Sağlık sorunlarına yakınını covitten kaybetme korkusu eklenince artan bakım ve hijyen işleri yine bana kaldı. İki yaşlı insanın birbirine bakması durumunda bakımı daha çok üstlenen de zamanla hastalanıyor. Sırt ağrısından, bel ağrısından kolboyun ağrısından kurtulamıyorum. Ama bir erkekle yaşlanıyorsak ne ala? Yaşlılık aylığını hak ediyorsun!

Yıllar sonra ilk defa Antalya'da yaşamanın avantajıyla sabahları denize girebilme şansına sahip oldum. Sabahları bu şansı kullananların çoğu erkek yaşlılar. Kadınlar üçte bir oranında. Sabah kadınlar erkenden kalksa da gidecek zamanları yok, ya hasta ya torun bakılıyor ya da kahvaltı hazırlayacaklar. Erkekler ise sahilin keyfini çıkarıyor. Ben de hep koşturmaya koşullanmış olarak denizde biraz yüzüp hemen evdeki yapılacak işlere yetişeyim diyorum.

Yaş aldıkça fark ediyorum ki zaman daralıyor. Hele okumaya, yazmaya, düşünmeye gündelik koşuşturmacadan hiç zaman kalmıyor. Örneğin ev arkadaşım "bugün canım bir şey yapmak istemiyor" dediğinde yapmıyor, ama ben yapıyorum. Aynı evde daha yaşlı olan, istediğini yaptırmak için zorluyor, hiyerarşi mi evet. Benim açımdan ertesi güne kalınca işler, iş yüküm daha da artacak. Daha gençken tüm ev işlerini aynı anda, aynı günde bitirebiliyorken artık parça başı yapabiliyorum. Bedenimin Taylor sistemi çöktü, parça başı işler geldi!

Fatoşcuğum sana söylemeyi unuttuğum bir şey de hani bu yaz denize girdiğimiz yer var ya, geçenlerde bizim yaşlarda bir kadın altında şalvar ama üstünde memeleri açıkta soyunup denize tam girmişti ki, birkaç kadın bağır çağır denizden kadının çıkmasını ve memesini kapatmasını istediler. Kadın Ağrı'dan gelmiş ve mayosu yok, öyle girebileceğini düşünmüş. Ben de "ne güzel cesaret, yaş-

landıkça bazılarımız sarkmış memelerinin görünmesinden rahatsız olmuyor" diye düşünürken hem de yaşıtı kadınlar tarafından zorla denizden çıkartılmasına tanık oldum. Kadına "çocuklar var, aile var, aklından zorun mu var" gibi laflara ben de müdahale edip, "sizler karışamazsınız, istediği gibi denize girme hakkı var, siz onun adına karar veremezsiniz" dediğimde "yabancı olsa neyse" dediler. Yani turizm bölgesinde yabancı kadın memesini açabilir ama yaşlı yerli kadın açamaz!

Sevgili arkadaşım, bak buna hiç şaşırma! Bir ay önce ev arkadaşımın noterde bir miras işiyle ilgili yapması gereken bürokratik işlemler vardı ancak yaşı nedeniyle "akli dengesi yerindedir" raporu alması istendi. Rapor aldı ama hastanede yaptırdıkları işlemler, matematik testleri vb.den çok morali bozularak çıktı. Bu yaşlı ayrımcılığı, hele ki insanın kendi eliyle hastaneye gidip böyle bir rapor almak zorunda olması, hem utanç verici hem de komik.

Gençken yaşlı, yaşlıyken genç olman isteniyor!

35 yaşımda da, 55 yaşımda da benzer performansları gösterebiliyordum. Ancak 63'e yaklaşırken aynı koşuşturmayı en başta bedenim, beynim ve psikolojim kaldıramaz oldu. Siyasette benim bu gerekçelerim sorumluluk üstlenmekten kaçış olarak görülüyor. Gerçi çoğu yaşlı erkek yöneticiliklerini hiç bırakmak istemiyor! Siyasette "ilk olarak ne zaman yaşlı görülmüştüm" diye sorguladığımda, belleğim beni taa ÖDP'nin 1996'da kurulduğu yıllara götürdü. Parti Meclisine bizim gruptan girmesi düşünülen üç kadın arasında benim ismim de var. Ben o zaman 36 yaşındayım, diğer kadın arkadaşlar benden on yaş gençler. Erkek yoldaşlar gelip bana "sen yaşlısın girme, diğer kadınların önünü aç" dediler. Ben de parti meclisinde ilk kez görev alacaktım ve o zamanlar en dinamik, en çok koşturduğum dönemimdi oysa. Gerekçeleri daha

genç kadın arkadaşların kürsüyü daha iyi kullanacak olmaları idi. Tabii ki, parti meclisine giren erkek yoldaşların çoğu benden yaşlı olmasına karşın vazgeçilmezlerdi!

Yine parti merkez yürütme kuruluna bizim gruptan bir kadın girmesi söz konusu olduğunda ben aday oldum. 39 yaşındaydım bu kez. Bir gece yarısı evime bir kadın ve bir erkek yoldaş gelerek "sen yaşlısın, benim girmem lazım" dedi kadın arkadaş. Ben de ilk kez bir siyasi partinin merkez yürütme kuruluna adayım diyerek tepki gösterdim ve MYK'ya girdim. Pozitif ayrımcılık gereği benim önümü açan erkekler olmadığı gibi, bir kadından kadınların önünü açmasını isteyenler de kimi erkek yoldaşlardı.

Bir feminist kadın arkadaşımla aramızda 10 yaş fark vardı. Bana sürekli "seni annem gibi görüyorum" derdi. Bunu yakınlığımızın ölçüsü gibi söylerdi. Bazen rahatsız olurdum çünkü bunu, onu hoş görmem, kaytarmalarını kapatmam için kullanır olmuştu. Ama bana kızdığı zaman da annesine kızar gibi azarlar, hesap sorardı. Onun benim seçimlerimi dikkate almadığını, zorladığını, mobingini görmem yıllarımı aldı. Anne yerine koyma halinin yarattığı hiyerarşi üzerimde bir tahakküm haline gelmişti.

Son yıllarda ben "artık yaşlıyım" diyorum, "daha gençsin" diyorlar. Artık 40'lı, 50'li yaşlardaki gibi bol toplantı, eylemli koşuşturmacalara en başta bedenim dur diyor. İşten kaçıyor, tembel diye yaftalanıyor, eyleme, afişe neden gelmediğin sorgulanıyor. Üstelik genç insanlar tarafından. Yaşlılık hakkı olmayacak mı? Bu konuda hiç konuştuğumuzu anımsamıyorum.

Ayy unuttum, sen de anlatmıştın benzer bir şeyi. Gençler toplantı sonraları bir yerlere gidip eğleniyorlar. Orada olmak isteseniz de davet dışı oluyor biz yaşlılar. Toplantılarımızı yaşlı-genç kadınlar birlikte yapıyoruz. Sonra toplantı biterken birbirlerine göz kır-

pıp şuraya gidiyoruz diye ayrılıyorlar. Sen de evin yolunu tutuyorsun. Oysa ben de toplantı dışı muhabbet etmeyi özlemiştim. Ama sorunlu, netameli bir konu mu var, sorumluluk almak istemiyor mu o zaman seni aramak akıllarına geliyor. İnanır mısın, disiplinlik konuları konuşmaktan yıldım artık. Ne oralı, ne buralı oluyorsun yaşlandıkça. Aynılar aynı yere istemiyorum oysa. Çokluk, çoğulculuk, farklılık, çeşitlilik yeni tartışmalar, yeni yöntemler açsın ufkumuzda.

Şu anda birlikte olduğum feminist grubumuzun en yaşlı kadınlarındanım. Genellikle toplantılarda ilk konuşmacılar arasında olmamayı seçiyorum, sunum veya bilgi aktarımının yaş almamış kadınlar tarafından yapılmasını teşvik ediyorum. Daha önceki yıllarda yaş hiyerarşisi olmasın diye toplantılarda hiç konuşmama yöntemini de uyguladığım zamanlar oldu. Ancak bu defa da fikirlerimi söyleyememekten rahatsız oldum. Sözcülük, temsiliyet içeren konularda uzak durmaya çalışıyorum. Siyasi ortamda komisyonlara girecek yaşlı erkeklerin yanına genelde yaşlı kadınlar önerilir ve yaş almamış kadınlara engel durumu yaşanırdı. Mevcut kotalarımız nedeniyle artık bu sorun yaşanmasa da bu kez de % 50 kotayı dolduramama sorunu yaşanıyor.

Yaş almış bir kadın olarak feminist buluşmalarda, forumlarda bir dil sorunuyla karşılaşıyorum artık. Bazı oturumlarda kullanılan çoğu kavram İngilizce ve trend kelimeler de anlaşılmaz oluyor ve o ortamlarda kendimi yabancı hissediyorum. Verilen aralarda herkesin genelde yaşıtlarıyla takıldığı ortamlarda yaş alanlar artık az sayıda olduğumuzdan molaya çıkmamayı yeğliyoruz. Bazen "bu toplantıda ne işim var" diye sorarken buluyorum kendimi. Artık hangi toplantıya gideceğim konusunda daha seçici olmaya başladım.

Geçen gün katılımcıların ortalama yaşının 60-65 olduğu bir kadın buluşmasında da çok sıkıldım. Çünkü konu hakkında çoğumuzun bilgisi yok, teknolojik konularda bilgisayar kullanımı ve web sitesi yapımı gibi konularda hiçbirimizin uzmanlığı yok. Aramızdan bazıları bilgisayarı bile açamıyorken çoğumuz kendimizi yabancı hissettik.

Tabii bazı kısıtlar da yaşıyorum. İlgimi çeken kimi konularda feminist bir toplantıya katılmak istemiştim, karşıma yaş sınırı çıkmış veya akademik kariyer istenmişti. Yakınlarda 65 yaşında bir arkadaşım bir hafta sürecek bir eğitim programına başvurdu, "gençleri alıyoruz" dedikleri için katılamadı. Bazı feminist çevrimiçi etkinliklere katılmak için dahi yaş soruluyor. Bir konuya ilgi için illa da kariyer isteniyor. Projecilikle birlikte bu anlayış da feminist harekette yaygınlaştı maalesef. Bir kadının fikren güçlenmesi yerine yaşlıysan "zaten çevren de yok, kimseye bir katkın olmaz" diye düşünülüyor sanki.

Haa bu arada Bingül'e (gelinim) anne yerine adımı söyletmeyi başardım ama torunum Asya Ela "Gülüş Oma" diyor!

Mektubumu sonuna kadar okumana sevindim. Gençlik heyecanıyla yaşanacak günlerimizin özlemiyle seni sevgiyle kucaklarım.

Gülseren
21 Ekim 2022, Antalya

Geçip Gitmekte Olanlar

Yaş almak, yaşlanmak denilince ilk aklıma gelen doğal bir sürecin farkındalığının artması oldu ve bunun kabullenilmesi. Ve bir de geleceksizlik fikrinin, duygusunun kendini daha ağır bir şekilde göstermesi. Çok karamsar bir yerden başladım sanırım, sonradan döneceğimi bilsem de buradan çıksam iyi olacak...

Aklıma gelen bir diğer şey de yaş ve yaşam kelimelerinin aynı kökten olup olmadıkları oldu. Yaşam, doğumla ölüm arasında yaşanan süre, ömür, hayat; yaş ise doğuştan beri geçen ve yıl birimiyle ölçülen zaman olarak yer alıyor sözlükte. Bilemiyorum ama bir ilgileri var gibi. Neyse yani yaş almak aslında yaşamı tüketmek anlamına da geliyor. Yaşadığımız her gün toplam yaşamımız azalıyor, ne kadar yaşayacağımızı bilmiyoruz ama bir bitişe doğru gittiğimizi biliyoruz. Buradan aslında iki yere geçiyor düşüncelerim; birincisi, insanın fiziksel olarak bedeninin belirli bir süreyi tüketiyor olması, bitmekte olan aslında beden ama tabii yaşlılık sadece böyle fiziksel bir şey değil biliyoruz çünkü tutumlar var, davranışlar var ve bunların bize hissettirdikleri var. Ama yaşım ilerledikçe şunu fark ettim; yaşlılığı hissetmek, düşünmek, yaşlılığa yüklenen anlamlar, bu anlamları kabul edip etmeme halim ya da reddetmem, yok saymam falan bunlar olabilir tamam. Ama bütün bunları sözünü ettiğim fiziksel olarak artık yetememe halinin yanına koyduğumda bu somutluk karşısında ne kadar önemli acaba?

Bunu, hiçbir şekilde göz ardı edemiyorum. Hatta bu somutluğu kabullenmek mi daha iyi olur diye düşünüyorum. Çünkü kabul etmediğimizde, ki aslında kabullenemiyoruz da çoğu zaman, büyük ölçüde psikolojik gerginliklere neden oluyor diye düşünüyorum, öfkeleniyoruz çoklukla. Bir şey yapmak istiyorsun aslında, hissettiğin şey farklı ama bedenin buna izin vermiyor. Çok daha fazla yürümek istiyorsun, yürüyemiyorsun. Bir yerlere tırmanmak istiyorsun, tırmanamıyorsun. Yaşadığın hayat neyse, özlemin neyse, onları artık yapamıyorsun. Bir kalkışta evini temizlemek istiyorsun misal eskiden olduğu gibi, temizleyemiyorsun, iki adım attığında belin ağrıyor. Artık neredeyse sürekli doktora, kontrole gitmen gerekiyor, bedeninin düzgün çalışması için torbalar dolusu ilaçla geziyorsun. Bütün bunların gerçekliğini de kabul etmek, var olduğunu kabul etmek gerekiyor bana göre ve aslında yaşlılıkla ilgili en büyük isyanım da bu. Böyle olunca sen tüm bunları yapamıyorken, yapamıyor olman mı yoksa birinin sana bunu yapamadığını hatırlatması mı kötü olan? Benim kafam orada karışıyor açıkçası.

Tabii bir de şu var: Bir yanda senin yaş konusuna verdiğin anlam, senin kendi yaşadıkların -her anlamda, fiziksel anlamda, psikolojik anlamda- diğer yanda ise etrafındakilerin sana yaşattıkları... Aslında içten içe bilsek bile yaşlandığımızı, bunu çoğunlukla ilk fark edişimizi, esprili bir şekilde dile getiririz; birinin bize, ilk kez "teyze" demesi mesela... Orası bir kırılma noktası bana göre, çok önemsemediğimiz ama sonrasında hep aklımızda kalan. Çünkü o güne kadar yeğenlerinin filan teyzesi iken artık kamusal hayat içinde, bir otobüste, bankada ya da pazarda daha genç olanların teyzesisindir artık.

Peki çevremiz bize bunun dışında neler söylüyor acaba? Yine burada çok somut gerçeklikler geliyor aklıma, yaşımızdan ötürü

kan veremiyor oluşumuz örneğin. Veya takıldığın mekânlardaki genç sayısının artmış olduğunu fark etmen ya da senin yaşındakilerin pek olmadığını mı desem bilemedim. "Yahu burası bana göre mi?" diye düşündüğüm an, aslında yaşın kendi gündemime geldiği anlardan biri olmuştur. Hatta bu, kamusal hayatta birinin sana "teyze" demesinden önce fark ettiğin bir şey de olabilir. Ama benim aklımda en çok kalan bu gibi olaylardan söz ederken takındığımız tatlı serzeniş ve muziplik hali oldu hep. Belki de bu bir savunma refleksiydi, bilemiyorum.

Avantajları var mı yaşlılığın diye de çok düşünüyorum. Yani bilmiyorum nasıl bir avantajı olabilir? Bilme, anlama, bağlantılar kurmada artan beceri ve önceki deneyimlerin, bazıları acı verici olsa da, rehberliği ile bunları daha erkenden görme imkânı? Olabilir aslında, bir de tabii yaşa hürmeten sahip olmaya başladığımız bazı imtiyazlar... toplu ulaşım indirimleri, muayenede öncelik sırası, her zaman olmasa da oturman için sana yerini veren gençler... Ama yine de bitmekte olan bir şeyi avantaj gibi görmek, biraz kendini kandırmak değil midir acaba diye düşünmeden edemiyorum.

Tabii yaşla ilgili düşünürken, benim için en azından, sürekli bir geçmişle, geçmiş olaylarla bağ kurma, aradan geçen sürenin ne kadar olduğuna ve etkilerine takılma gibi şeyler kafama takılıyor ve heyecanlandırıyor beni. Aslında yaş almak bu mu acaba diye düşünmeden edemiyorum olayları hatırladıkça. Aradan geçen süre bir yandan heyecanlandırıyor beni ama bir yandan da aslında bir şey anlatıyor sanki. Yani heyecanım bundan mı, onu tam çıkaramadım açıkçası. Kuşaklar arası çatışmayı, farklılaşmayı, en hafif deyimiyle birbirini anlamama halinin nasıl bir şey olduğunu hissettiğim hatta çok iyi anladığımı düşündüğüm bir bakış verdi bana. Şöyle bir şey örneğin, 12 Eylül deneyimi... gençliğimiz değil

mi? Gördük, yaşadık. Bu döneme ilişkin bir şey anlattığımızda çevremizdeki genç insanlar için ne anlama geldiği, nasıl hissettiklerini hep merak etmişimdir. İşte bunu anlamaya en yakın olduğum zaman, aradan geçen süre üzerine düşünürken oldu. Aradan geçmiş 40 küsur yıl, biz bugün 20'li yaşlarındaki ya da daha genç insanlara nasıl bir uzaklıktaki olayı anlatıyoruz? İşte burada kendi 20 yaşımı düşündüm. Ben 20 yaşındayken 2. Dünya Savaşı'nın üzerinden 35 yıl geçmişti ve o zaman bu savaş ve savaş dönemi o kadar uzaktaydı ki... Üstelik bu konularla ilgili o kadar çok şey okumuş, izlemiş biri olarak o uzaklık vardı. Bilgiyle ilgili bir durumdan çok bir hissediş hali anlatmak istediğim. Gençlerle ilişkilerimizde bunları aklımda tutmaya çalışıyorum açıkçası.

Bu hissedişe, yaşa ilişkin algı diyebiliriz belki de. Aslında diğer yaşlara ilişkin algımız, bulunduğumuz yaşla çok yakından ilgiliymiş gibi geliyor bana. Üniversiteye yeni başladığımızda 25 yaşında veya biraz büyük sevgilisi olan kızlar için "Ooooo...ne kadar büyük biriyle çıkıyor!" falan diye düşünüyorduk. Yani 40'lar filan olağanüstü uzak, çok uzak. Yaşadıkça yani yol aldıkça her şey daha yakın geliyor sanki. Bir kere zaman daha hızlı geçiyor... ve 40 yaşında biri artık çok genç biri gözünde. Ama 70 yaşındaki biri de öyle artık... Uzaklaştığın yaşlar da yaklaştığın yaşlar da artık daha genç yaşlar olarak algılanıyor sanırım ya da bana öyle geliyor.

İşte böyle dönüp dolaşıp yine kabullenişe geliyorum. Kabul etmek... Yapılabilirliğini, yapabildiğin kadarını kabul etmek... Biteceğini kabul etmek. Yaşamın ya da yaşının gerçekliğiyle yüz yüze gelmek aslında. Böyle olduğunda biraz daha sakinleşebiliriz miyiz acaba?

Bütün bunları, yaşı, yaşamı bir feminist olarak düşünmek, bu politik yönünü açığa çıkaran bir etki yaratıyor bence, artı bir duyarlılık ve bir mücadele hattı... Yaşamın bu döneminde ağır da gelebilir, yeni bir soluk da katabilir. Yaşını hiç göstermiyorsun ya da kan değerlerin ne güzel dendiğinde duyulan sevinçten vazgeçilebilir mi? Ama bunun için özel olarak uğraşmak sorunlu, bunu hayatın içinde bir hoşluk olarak kabul edip bağrına basmak ile estetik cerrahinin, kozmetik dağlarının yamaçlarına batmak arasındaki gerilimi anlamayı ya da bir sanayinin nesnesi haline gelmeyi reddetmeyi mümkün kılan benim için feminist bilgim ve politik inancım. Anlamamı ve yaşlılıkta ihtiyaç duyulan bütün destekleri talep etmemi de sağlayan bu. Ama yine de geçip gitmekte olanlar arasındaki küçük hoşlukları istiyorum... Hani şu yaşını hiç göstermiyorsun dendiğinde olanlar gibi...

Gülsen
1 Şubat 2023, İzmir

Yaşlanabilme Şansı

Arkadaşlar Merhaba!

Mektubunuzu aldım. Ne güzel düşünmüşsünüz. Bana da yolladığınız için çok teşekkür ederim. Yaşlanmak pek sevimli bir şey değil, biraz hüzünlü. Zaman gerçekten çok hızlı akıyor. Kırk yaşınıza kadar yaşınıza pek takılmıyorsunuz. Politikanın, feminist aktivitenin içindeyseniz, üstelik evli ve çocukluysanız zaman çok ama çok daha hızlı geçiyor.

Bedenimle barışık bir insanım. Hayatım boyunca aynaya uzun uzun bakıp yüzümdeki değişimleri incelemedim. Cildime sürmek için pahalı krem arayışlarım da olmadı. Bir parantez açıp söyleyeyim; şimdi 66 yaş içindeyim ve Ege'nin o güzel zeytinyağından kendi elde ettiğim losyonları kullanıyorum.

Galiba 45 yaşlarında falandım. Bir mağazada kıyafet denerken kabindeki ışıklarda özellikle boyun kısmındaki yaşlanma belirtilerini gördüm ve çok bozuldum. Denemeyi bırakıp çıktım. Galiba yaşlanmakla ilgili ilk farkındalığımdı. Bedenimdeki ilk olumsuz dönem ise menopoz dönemidir. Yaşam tempom hızla akarken yaşadığım şeyi çok kafaya takmamaya çalıştım ama ciddi bir süreçti; bu süreç bedeninizde yaşadığınız değişimle hiç empati kurmayan bir eşle (üstelik boşanmaya karar verip bir türlü başaramadığınız) daha da zorlaşmıştı. Geriye dönüp baktığımda çok yalnız geçirilen

bir süreçti. Feminist hareketin menopoz sürecini daha fazla irdelemesi gerektiği düşüncesindeyim.

Yaşlanmanın en erken gelen belirtisi ise saçların beyazlamaya başlaması. Başladı mı hızla devam ediyor. Boyayarak bu süreci uzatıyorsunuz ama bir noktadan sonra boyamak da bıktırıcı oluyor. Beyaz saç insanı yaşlı gösteriyor. Elli yaşımda saçlarımı boyamama kararını verdim. Çevremdeki arkadaşlarım, annem ve özellikle çocuklarım onaylamadılar. Ardından uzun ak saç yerine kısa ak saç tercihi geliyor. Yaşıtınız kadınlarla bir aynılık yaşıyorsunuz. Bu aynılığı istemiyorsanız saç uzunluğunuza karar vermek de ayrı bir sorun. Tabii ki bunlar daha kolay baş edilecek sevimli ayrıntılar. Asıl mesele ellileri geçmeye başladığınızda başlıyor. Beden, yaşınızı göstermeseniz de ruhunuz genç kalsa da -ki bizim gibi kadın dayanışması yaşamış, kadın farkındalığı olan kadınlarda ruhun genç kalması daha sık rastlanan bir durum- yaşınızı hatırlatıyor. Kronik hastalıklar ortaya çıkmaya başlıyor. Eklemlerinizde ağrılar çoğalıyor. İlk olarak daha önce rahat ettiğiniz ayakkabıların yerini spor ayakkabılar alıyor. Eylemlerde koşamıyorsunuz mesela.

Kadın hareketinde aktif yer almanın bir başka sıkıntısı da genç nesille aranıza giren mesafe. Kişisel yaşamımda bunu Ankara'da "FeministBiz" içinde deneyimledim. Çok dinamik, heyecanlı güzel bir gruptu. Birlikte çok güzel şeyler yaptık. Kendimi en fazla sorguladığım günler de bu günler oldu. Her şeyin iki yüzü vardır. Grubun yaşça en büyük olanıydım. Şüphesiz benim de zorlayıcılığım oldu. Yaş almada on yıl önemli. Bu yaş aralığı daha fazlaysa mesafe daha da açılıyor. İşte bu mesafe aralığı olan genç kadınlarla zor günler yaşadım. Anlaşılmamak, deneyimlerinizin nasihat ya da üstünlük kurmak amaçlıymış gibi algılanması çok yıpratı-

cıydı. Kadın bakış açımın adeta sorgulanması, giderek adil davranmaktan uzaklaşılmasıyla sessizce ve yavaşça aktivistlikten çekilmeye karar verdim. Demek ki bu alanda zamanım dolmuş diye düşündüm. İnsan hayatta bazı şeylerden vazgeçebilmeli. Aksi halde ilerleyemiyorsunuz. Daha sonra ciddi bir sağlık sorunu yaşadım. Sağlığımla ilgili beni ilk arayan ve her türlü desteğe hazır olduğunu belirten de büyük çatışma yaşadığım ve benden nefret ettiklerini sandığım bu kadınlar oldu. Demek ki çatışsak da bir bağ oluşturmuştuk. İçimi çok ısıttı, mutlu oldum.

Örgüt çalışmaları içinde eskiden beri sert tartışmak, birbirimizi kırmak konusunda dikkatli olmadığımızı düşünüyorum. Şüphesiz yaşça büyük olanlarımızın kasıtlı olmasa da yaş hiyerarşisi kurma, sürekli eskilerde kalıp gelişen çağdaki genç kadınları hak ettikleri biçimde algılamama sorunumuz var. Bizim neslimiz evi, çoluğu çocuğu, parayı pulu düşünmeden fazlaca kaptırmıştık kendimizi. Bu da doğru değildi. Şimdilerde çabucak yorulan gençlerle empati kurmak zorundayız. Birbirimize gerçekten ihtiyacımız var, sadece eylemlerde değil. Eylemleri birlikte örgütlemek de çok kıymetli. Fakat bu konuda tartışma yaptığımızı, konuştuğumuzu hatırlamıyorum. Oysa açık yüreklilikle ve sakince konuşabilsek çözeriz bu sorunu.

Kadın farkındalığı herkesin özelinde çok da kolay yaşanan bir durum değil. Fiziksel şiddet en çabuk fark edileni. Ekonomik şiddet ise çok geç fark ediliyor. Özellikle bizim neslimiz paraya pek önem vermedi. Kendi yaşamımda ellili yaşlarımda fark ettim yaşadığım şeyin büyük bir şiddet olduğunu. Zor günlerdi. Bunlarla baş ederken sağlığımı da ciddi biçimde zorlamıştım. Her kadının partnerinin bilgisi dışında ayrı bir birikimi olmalıdır. Eskilerin pa-

zar parasından, yaptıkları el emeklerinden ayırdıkları bir para vardır ya... Nasıl kıymetli bir şeydir o. Oysa bizim solcu kafamız bunu hep ayıp saydı.

Nüfusun hızla büyük kentlerde toplandığı bu yıllarda, sizi köşeye sıkıştıran bir olgu da torun meselesi. "Kötü kadın" olmayı göze alarak "asla bakmam" derken birden bire torun sahibi oldum. Gençliğimden beri emekliliğimi, yaşlılığımı geçirmeyi hayal ettiğim planlarım vardı. Bu planlar üç yıl ertelendi. Neyse ki kızımın ve torunumun kolaylaştırdığı bu süreci çok güzel anılar biriktirerek tamamladık. Kendi çocuklarımı büyütürken yaptığım hatalarla da yüzleştiğim bir süreç oldu. Dedelerin kolaylıkla sıyrıldığı, anneanne ve babaannelerin mutlak görevi gibi algınan torun bakmak, üzerinde konuşulması gereken bir konu. Koşulların giderek zorlaştığı ülkemizde çocuklarınızın yaşadıkları zorlukları hafifletmek tabii ki her şeyden önce insani bir sorumluluk. Ama anneanne ve babaannelerin de özel bir yaşamı var. Duygu sömürüsü yapmadan bu çok zor işi kotarmak için hayır diyebilmeyi de başarmamız gerekiyor. Önce kendi koşullarımızı gözden geçirip torun bakımında sınırlarımızı kendimizin belirlemesi işleri kolaylaştıracaktır. Torun sevgisinin "koşulsuz sevgi" olarak sunulmasına karşıyım. Bu sunum biz kadınların başına bir şiddet türü olarak patlayabiliyor. Amman dikkat!

Feminist harekette yer alsak da kadınların altmışlardan sonra daha çok ortaya çıkan yalnızlık duygusu kolay aşılamıyor. Kadın çalışmalarında olmanın en güzel yanı sizi yargılamadan, hemencecik kendisiyle kıyaslayıp kibirle hüküm vermeyen, paylaştıklarınızı arkanızdan dedikodu malzemesi yapmayan, sizi dinleyebilen dostlar kazanmanız. Yaşlılıkta bu dostlara büyük ihtiyaç var. Normal koşullarda erkekler biraz daha erken ölüyorlar. Hiçbir şey

paylaşmadığı hatta sevmediği eşinin ölümü, büyüyen, kendi yaşamlarını kuran çocukların da artık evde olmaması yaşlı kadınların bana göre en temel sorunu olan yalnızlık hissi ile baş başa kalmasına yol açıyor. Birçok kadın bu aşamada aslında ruhu ve bedeni kaldırmıyor olsa da torun bakmaya kendiliğinden aday oluyor. Çocuklarının etrafında her daim hazır olmasını istiyor. Oysa geriye kalan ömürde en özgür yaşanacak günler bu günler.

İki çocuğum da yurtdışına gidince bazı insanlar artık çok yalnız olacağımı ima edip durdular. Oysa bana düğün bayram. Datça'ya yerleşme hayalimi hemen devreye sokup göç etme zamanı. En çok sorulan soru ev mi alacaksın ya da orada evin var mı? Bu yaşıma kadar kendime ait hiç mülküm olmadı ki. Bundan sonra olmamasında da sakınca yok. Kirasını ödeyebildiğim bütün evler benimdir kafasındayım. Datça'dan gelen haberler kiraların çok yüksek olduğu şeklinde. İşimi hızla tasfiye edip geçici bir ev kiralayıp yola koyuldum. İyiliğin varlığına ve gücüne hep inanırım. Bu sefer de yanılmadım. Gittiğimin onuncu gününde oranın yerlisi ve yüreği iyi insanlarla karşılaştım. Ev, eski ve bazı konforları eksik de olsa ihtiyaçlarımın hepsini karşılayacak nitelikteydi. Uzun süredir ağır koşullarım nedeniyle okumayı ve yazmayı bırakmıştım. Yeniden başlamak çok iyi geldi. Bu aşamada yapılabilecek en önemli şey kaliteli yaşlanabilmek. Giderek sıklıkla ortaya çıkan sağlık sorunlarını zamanında fark edip ihmal etmeden çözümlemek gerekiyor. Spor yapmak, doğru beslenmek de gerekli. Memleketin kötü gidişine çok kafanız takılsa da bunları geriye atmak şart. Önünüze küçük hedefler koyarak daha önce yapmaya fırsat bulamadığınız keyifli uğraşları bulmak da bu süreci kolaylaştırıyor.

Şu anda çok büyük bir ekonomik kaos içindeyiz. Hepimizin yaşamı bir gün öncesine oranla çok daha zor. Yaşam düzenlerini de-

ğiştirmek zorunda kalan çok aile var. Fakat bu süreç mutlaka değişecektir. Hiçbir şey aynı devam etmez. Kadına yönelik şiddet konusunda çalıştığım yıllarda fiziksel şiddet gören ve kurtuluş arayan kadınlara "Sakin ol ve sakince düşün şu anda hiç aklına gelmeyen bir akrabanın, bir dostunun olduğunu fark edebilirsin. İmkânlarını düşün bunları sıraya koy, böylece çıkışa doğru daha kolay ilerleyebilirsin" derdik. Evde yalnız kalan kadınlar da benzeri bir panik yaşayabilirler. Sakin olup olanaklarını iyice düşünmekte fayda var. Yaşlılıkta en temel şey ihtiyaçlarını karşılayacak aylık bir gelirin ve sağlık güvencenin olması. Bunlar yoksa eğer büyük sıkıntı var demektir.

İyice yaşlanıp başka birinin bakımına ihtiyaç duyulduğunda ise yine kadınların üzerine kalan bir sorunla karşılaşıyoruz. Sosyal devletlerde yerel yönetimlerin üstleneceği bu görev de her konuda olduğu gibi yine kız evlatların, gelinlerin kısaca kadınların üzerine kalıyor. Yaşlı bakım yurtlarının Türkiye'de yetersiz hizmet verdiği bir gerçek. Fakat tıpkı torun meselesinde olduğu gibi bu konuda da duygusal bir sömürü var. Yaşlılar, ben bunca emek verdim şimdi de onlar bana baksın kafasındalar. Kadınlar da vicdani mecburiyetlerle bu ağır sorunu üstlenmeye mecbur kalıyorlar. Kendi adıma eğer o yaşlara gelebilirsem ve ihtiyacı fark edersem yaşayacağım yeri kendim tespit edip gidip yerleşeceğim.

Bu ülkede gencecik yaşlarda inanılmaz ihmaller sonucunda ölüp giden çok insan var. Yaşlanabilmiş olmak da büyük bir şans. Bu şansımızı iyi kullanalım diyerek mektubumu bitirmek istiyorum

Sevgilerimle

Fatma Nevin
16 Aralık 2022, Datça

Bravo Kadına, Yaşına Rağmen...

Merhaba Sevgili Kadınlar,

Sizlerden aldığım mektup beni çok heyecanlandırdı. Çok anlamlı ve değerli bir çalışma olduğunu söyleyerek hepinize teşekkür ediyorum.

Halihazırda 61 yaşında olduğumu söyleyerek mektubuma başlayayım madem :))

Nereden, nasıl başlayacağım derken, bir taraftan da yazarsam belki unuttuklarımı da hatırlarım diye düşündüm. Bir yerlerden başlamalı artık. Epeyce tezatlıklar var hikâyemde / hikâyelerimizde zira. Zaten kadın olduğum için her yaşta "abla", "yenge", "teyze" sıfatlarına maruz kaldım. Onlarınki salt hitaptı, yaşla, yaşlılıkla alakası yoktu. Gelenekçi insanların hitaplarından rahatsız olmadım da örgütlü insanlara laf anlatmaktan yoruldum.

Gerek işim nedeniyle gerekse sendikal faaliyetlerden dolayı her yaştan insanla, özellikle gençlerle haşır neşirdim. Bunun avantajlarını da dezavantajlarını da tecrübe ettim. Gençlerle yaptığımız sohbetlerde, çalışmalarda yaş hiyerarşisi ile karşılaşmadım. Üniversite öğrencileri sıklıkla evime geliyordu. Genelde şehir dışından gelen öğrenciler, sohbet esnasında arkadaşlarının ev davetlerini kabul etmediklerini çünkü aileli evlerden sıkıldıklarını, utandıklarını anlatırlardı. Onlara "sadece Fatma ablaya gidiyoruz" dediklerini de. Nedenini sorunca da klasik ailelerden olmadığımı,

kendileri ile akran gördüklerini söylemişlerdi. Zaten mesai arkadaşlarının çoğu evli ve çocuklu olduğumu bilmiyordu. "İdealleri olan bir kadın, idealleri için evlenmemiş mücadele ediyor..." cümlelerini sıklıkla duyuyordum.

Bütün bunlara rağmen, yine de çevre çeperden, kâh gençlere, kâh bana, gençlerle arkadaş olamayacağımızı, çünkü "arkadaşlık sınırına" uymadığımızı sıklıkla duyuyordum. Kurallar, kaideler her daim yanı başımızda, karşımızda bizi hizaya getirmek için hazır ve nazır bekliyorlar.

Aklıma geldikçe yazarım demiştim, yazdıkça aklıma geliyor. 48 yaşında iki çocuk annesi boşanmıştı. Kocası bir müddet nafaka ödedi ve onu da dava açarak kesti. Kadın hem çalışmaya hem de hukuk mücadelesini vermeye başladı. Hukuk bürosunda çalıştığı için erkek avukatlardan birisi gayet şaşkın, bir türlü anlam veremediği mücadeleye itirazını şöyle dile getiriyor "Abla, bu yaştan sonra parayı ne yapacan? (Çocuklar umurunda değil, kaldı ki çocuk olmayabilir de.) Bu kadar paragöz olma, yarın öbür gün damatlara mı yedirecen parayı?"

Yukarıda anlattığım gibi tavırların onlarcasına şahit olup cinsiyetçilikle mücadele ederken benim bedenimde değişiklikler oluyordu; cildimde kararma, lekeler, kalınlaşma vs. ya da dizlerimin ağrısı gibi fiziksel ağrılar... İçten içe özellikle 40 yaşında estetik ameliyat hayalini kurarken yakalıyordum kendimi. Komik olan da o ana kadar makyaj yapmayı sevmeyen, doğal bir kadındım. Peki ne oluyordu bana, niye göbeğim ya da baldırlarımdaki yağı aldırmak istiyordum? Niye lekelenen cildimi problem ediyordum? Eyvah, yaşlanıyorum ve ağrıma gidiyor. Neyse ki, çok uzun sürmedi, patriyarkal sistemin gençlik, güzellik pompalamasına izin vermedim. Bunları atlatmamda feminist okumalar, deneyim paylaşımları çok etkili oldu. Gelgelelim, ben içimden halletsem de dışarıda

öyle değildi. Daha 40 yaşındayken bir tuhaf moda deyimi türemişti: "anne gömleği, anne hırkası, anne bluzu" gibi... Alışveriş yaptığım her mağazada aynı şeyi söylüyordum: "Ee bütün anneler aynı renk, aynı model mi giyiyor, nereden çıkardınız bunu, mesela 18 yaşında anne olan kadın da mı bunu giyiyor?" gibi.

Bulunduğum şehirden ziyade batıda şok yaşamıştım. Kısa etekli entari ya da kısa büyük beden şort bulamamış, neden satmadıklarını sorunca da "e size gitmez, siz olsanız giyer misiniz?" demişti "modern" mağaza sahipleri. Tabii bildiğim anne modellerinden dem vurmuştu. E giyeceğim için istiyorum zaten. Neyse ki son birkaç yıldır "anne modelleri" gözümüze sokulmuyor ve nihayet istediğim renk ve modelde giysi alabiliyorum.

Eylem ve etkinliklerde beni gören gençler, kendi aralarında, kadına bravo yaşına rağmen, hep geliyor, diye beni takdir ederken o eylemin mutfağında olduğumu bilmiyorlar tabii :)) Kimi öğrenince şaşkın. Kimi de yaşına göre rengârenk giyiyor, "tam kadın" diye takdir ediyor.

Sonuçta çalışmalar içerisinde aktif yer aldığım için kabul gördüm. Hatta yorulup kenara çekilmek istediğimde, daha çok yol yürüyeceğimizi, genç olduğumu ileri sürdü, her fırsatta yorgun olduğunu söyleyen gençler.

Yorgundum, bu yorgunluğun nedeninin ilkin bedenimin yaşlanması olduğunu zannediyordum. Biraz ara verince, yorulmamın nedenlerinden çok az bir kısmının bedenimin yaşlanması ile ilgili olduğunu anladım. Asıl yorgunluğumun yolumuzu tıkayan, yoldaşmış gibi davranan, genç, yaşlı fark etmez sorumluluktan kaçan, feminizmi ve yürüdüğü yolu çıkarları için kullanan arkadaşlarımız olduğunu fark ettim. Bazen az gittik, uz gittik bir arpa boyu da mı yol gitmedik diye düşünüyorum. Bazen de arpaları

ektik, mutlaka hasat verecektir diyorum. Meşakkatle ekilen arpaların, (ben 4. dalga feminizme geldiğimizi düşünüyorum), 5. dalga feminizmle toplanacağına da canı gönülden inanıyorum.

Son olarak, şunu da söyleyeyim. Aynı yaşta olan iki insandan gazeteci, akademisyen, adı her ne ise, erkeğe duayenlik düşüyor. Kadına ise nene, teyze, menopozlu, bunak denilip evde torun bakması salık veriliyor. Duayen beyefendiler ister tacizci olsun, isterse tecavüzcü ne önemi var, çünkü onlar erkek duayen.

Not: *Mektubu yazarken cidden zorlandım, çünkü mücadeleyi, eksiklikleri, hataları yeniden yeniden yaşadım. Esasında anlatılacak çok şey var da yazması zor. Belki bir gün yüz yüze konuşuruz. Farkındayım, mektubum sizin başlattığınız çalışmaların pek cevabı gibi olmadı. Fakat cidden dimağım durmuş, düşüncelerim, duygularım aşırı yorgun. Oysaki verimli, üretecek yaştayım henüz.*

Herkese selam ve sevgiler…

Fatma

11 Kasım 2022, Erzincan

Serüvenci Yaşlılık

Çocukluğumuzun hayallerinden bugün geldiğimiz yaşa ve hep süregiden dostluğumuza sesleniyorum...

Merhaba Dostum,

Yaşlandık mı şimdi biz? Kelime oyunları ile "yaş aldık", "yaşa kattık" felan demeyeceksin umarım, de ya da... Ne biliim... Bu mektubu sana yazmaya karar verdiğimde hissettiğim duyguların diriliği ile konunun yaşlılığı arasında salındım.

Anıları düşündüğümde aklıma gelen en eski ilişkimin *"sen"* oluşu, çocukluğuma dair anılarımın *"seninle"* oluşu, apaçık her şeyi konuşmamız üzerine tekrar düşünme fırsatım oldu şimdi. İlk gençlik yıllarımdan bugüne hep en doğrudan sözleri söyleyen kişiydin. Bir telefon konuşmamızda ansızın *"yaşlandık be"* diyivermen üzerine benim isyanım, senin yine aklın yoluyla *"kabul etsen iyi olur"* diyivermen... Niye böylesin kuzum sen, tokat tokat konuşursun hep, başka bir yaşlılık mümkün değil mi demiştim de, *"saçmalama allasen Evun, deli olma hep olmayanın peşindesin"* demiştin. Olmayanın peşinde olmak... Benim birçok şeyi dert etmelerim olur bilirsin, bir derdim de benden uzak bir kentte, bir mücadele veriyor olsan da bir yandan toplumun dinamiklerini kabul edişin olmuştur. Ben redderek sen kabul ederek savaşıyorduk gençken de. Şimdi de. Ülkenin doğusunda bir okulda öğretmenlik

yapıyorsun, her yıl değişiyorsun, sen bunu her yıl biraz daha yaşlanmak olarak yorumluyorsun (illa her zaman olumsuzdan kurmuyorsun yaşlanmayı), ben deneyimlerle genişlemek olarak yorumluyorum. Böyle konuştuğumda yüzünde beni seven ve fakat asla söylediklerime ikna olmayan (yaşlandık işte ne zaman kabul edecek bu deli acaba) bakışını saklıyorum kalbimde. Belki bu mektupla seni ikna etmeyi deniyorumdur. Kıymetli-m, ırmakların yeşilini kıskandıran gözlerine baka baka söyleyeceğim ki "yaşlanmak sanılan o canavarla dost olacağız", bak sana neler anlatacağım şimdi; yolda iken (yaşam yolu evet, metafor da kullanırız☺) aklımda sürekli dönen feminist kadınlardan duyduğum birçok hikâye, söz, anı veya isyan var. Misal, menopozdan sonra cinsellik azalıyor türü konuşmalar yapılırken ansızın "yaşlı" bir feminist:

Yok yahu ne azalması, hiç de "am" kurumuyor inanmayın, am'lar kurumaz, diyivermişti de hepimiz neşeyle muzipçe kıkırdamıştık. Bunu duyduğumda henüz "genç" sınıfına dahildim, umut vermişti. Kendim de sık sık bunu söyleyerek genç kadınlara ilham vermeye devam ettim. Şu an genç sayılmayan, yaşlı da görülmeyen tam o sınırdan bildiriyorum, konuya doğrudan cinsellikle girişim elbette dikkati çekmeli. Yaş-alan kadınlara ilk olarak çok görülen şey "sevişmek" ne de olsa. Erkeklere alabildiğine açık olan o alandan dışlanışımıza çok isyanlıyım evet. Daha arzulanan ve daha az yaşlı görünen kadınlar olmamız için devasa kozmetik ve estetik cerrahi endüstirisi önümüze serilirken, öte yandan bunları yapanlara da acımasız eleştirilerle (estetik güzeli, nasıl çirkinleştirmiş kendini, tüm parayı kreme gömüyor...) dünya dar edilmeye devam ediliyor.

Zorunlu askerlik gibi yapılmış evliliklerde, iki eş de yaşlandığı halde, kadına, şimdi artık güzel olmayışının bir özrü gibi gençliğinde ne güzel olduğu söylenir ya hep, buna bir parça içerlesem

de, *"ne çekti Mahmut amcadan da gık demedi"* diye övülen kadınların yüzündeki o asla çözülemeyecek müphem ifade bana daha çok dokunmuştur. *"Çocuklarıyla teselli oluyor işte o da"* derler üstüne bir de, kocasından çektiklerinin telafisi, bakım verdiği çocuklarıymış gibi. Gün gelip tam yaşlı denmese de yaşlanıyorsun artık denen o merdiven basamağına çıktığımda, bir koca ve birkaç çocuk doğurup sahiplenmediğim için yazıklanan ifadelere pek içerlemedim. İçten içe ben daha iyi yaşadım, yaşıyorum, kimseye bakım vermiyorum, vermeyeceğim bilgisi ile gülümsedim.

Evcilik oynamak için bana geldiğinde, Almanya'dan (herkesin Almanya'da akrabası vardı o zamanlar sanki) hediye gelen oyuncakları-mı bulamamıştık hani anımsıyor musun? İyi ki de bulamadık. Daha ilk okula bile gitmezken bana gelen evcilik oyuncakları; mini çamaşır ve bulaşık makinesi, buzdolabı, fırın gibi minyatür ev eşyalarıydı. Onlar oyuncak değilmiş canım dostum, bizim için çizmeye ve bizi içine tıkmaya çalıştıkları kaderin ilk ayak sesleriymiş. Neyse ki oyuncakları bulamayıp köyün ırmağına gidip *"çimmiş*[1], çocukça oyunlar oynamıştık. (Öyle olmuştu değil mi? Sen kesin çimmemişsindir ☺). Acaba köyde büyümenin, dağ bayır gezebilmenin bir özgürlük kaydı olmuş mudur belleğimizde? O oyuncaklar yerine ağaçlarla, tozlu bayırlarla, diğer çocuklarla oynadık, ohhh ne iyi ettik. Eee noldu yaşlanmaktan mı kurtulduk dediğine eminim şimdi içinden, hep zaten böyle gerçekçi pat pat konuşursun bıkmadan. Sinir olurdum bu kadar gerçeğe bağlı oluşuna, seni hayale çağırırdım hep, gelmezdin, hep akıllı olan sendin, serüvenci ben. O yüzden mi sen evli ve iki çocuklu, bol sorumluluklarınla yaş-alırken ben sahipliklerimden her geçen gün

[1] Kimi yerlerde banyo yapmaya "çimmek" denir, bizim köyde yüzmeye de çimmek diyoruz.

sadeleşerek yaşlanıyorum, ne dersin? Bu birbirinden farklı seçilmiş yaşamlarımıza rağmen yaş aldığımız her yılı birbirimize anlatarak, paylaşarak ve buluşmaya çalışarak yaşamamıza çok seviniyorum. Deniyor ki, çocuğun yok, kocan yok iyice yaşlanınca yalnız kalacaksın. Umarım kocan ve çocuğun olduğu için yalnız kalmazsın. Ben, sen ve dostlarım olduğu için yalnız kalmayacağımı umuyorum. Yalnız kalmak ile yaşlılık o kadar içiçe kullanılıyor ki, hep bu hattan düşünüyorum ben de. Toplumsal kavrayışta çoluk çocuk, koca-aile yaşlılıkta yalnızlığın sigortaları adeta. Ama öyle mi? Bilhassa kadınlar için öyle mi? Kadınlar evet hemen tüm aile üyelerinin gençlikte de yaşlılıkta da sigortası, bakım vereni. Peki kadın bakım alacak bir pozisyondaysa bu kurallar geçerli mi? Hayat pratikleri öyle olmadığını gösteriyor, kadınların bakım vermekten almaya döndüklerinde, hastalandıklarında, sakat kaldıklarında sıklıkla terkedikleri ve o çok korkulan yalnızlığa mahkûm kılındıkları üzerine anlatılan hikâyeleri öyle çok dinledim ki... Hem kapitalist hem ataerkil sigortalar erkekleri kapsıyor dostum çoklukla.

Sana desem ki, hadi kalk gel seninle ikimiz, iki kadın biraz seyahat edelim plansız. Gitmediğimiz şehirlere gidelim, bilmediğimiz, yemediğimiz yemekleri deneyelim, tanımadığımız insanlarla sohbetler edelim, çay içelim gittiğimiz her yerde desem. Bunu sağlayacak ekonomik girdimiz var. Ama kültürel girdimiz yok değil mi? Sen muhtemelen çocuklar, okul, koca vs. vs. birçok detaydan bahseder, bilmem ki düşünelim diye ertelerdin. Bunu istediğim bir kadın arkadaşım, "Bu yaşta mı?" diye sordu. 40'lardayız... Hani çok genç olsaydık böyle bir maceraya çıkardık da şimdi saçma değil mi demişti. Bize saçma olan şeyler var yani artık, gençlere yakışırken, tıpkı bazı giysiler, bazı saç şekilleri, renkleri gibi. Merak-

larımın da yaşlanması ve bir hizaya girmesi gerektiğini bilmiyordum. Hayli üzüldüğümü hatırlıyorum, merakın, keşfe çıkmanın, serüvenciliğin gençlere ve biraz da erkeklere bırakılmasına.

Seninle etnik ortaklığımız da olduğu için (ikimiz de Çerkes halkındanız), toplumsal yapının bizi belirlediği, sınırladığı kültürel baskılanmaları konuşurduk hep. Taaa o zamanlar şöyle bir şey demiştin:

-En çok yaşlandığımızda nasıl olacağımızı merak ediyorum. En çok da seni, hâlâ böyle her şeye itiraz ediyor olacak mısın bakalım?

O çok merak ettiğin evrelere doğru geldik Sibel dostum. Ne dersin hâlâ itiraz ediyor muyum herşeye☺)). Sana hep aşklarımı anlatırım telefon açıp, ya da buluşmalarımızda. En çok aşklarımı anlatırken yüzün ışıldar ve çok güleriz. En son konuşmalarımızın birinde, artık durulursun herhalde, bu ilişkide kalırsın demiştin de, tüylerim diken diken olmuştu. Durulmak mı?.. Aşktan mı?.. Sevişmekten mi?... Sana kim böyle hikâyeler anlatacak o zaman dedim. Haklısın dedin yüzün buğulanarak. Sanırım sen de ikna oldun artık durulmadan da yaş alınacağına. Oldun mu?

Yaşlanmayla ilgili kendi önyargılarımın varlığını ilk ne zaman fark ettim peki söylim mi? 35 yaşlarımızı birlikte sürdüğümüz bir arkadaşımla yürürken bir mağazanın vitrininde bir kazak gösterdi bana, bu nasıl dedi. Aaaaa saçmalama 35-40 yaş kadınlarının giyeceği bir kazak dedim. Kendi yaşımızı kabullenemeyişim mi daha acıklıydı, yoksa yaşa göre dizayn edilen giyim kuşama bu kadar prim veriyor olan bilinçaltımın açığa çıktığı o an kendi sesime yabancılaşmam mı? Hani hiçbir renk, hiçbir arzu, hiçbir hareket yaşımız bahane edilerek bize yasak ya da ayıp kılınamaz diyorduk.

Kim olarak diyorduk? Feministler olarak, kadınlara yüklenen fazladan yüklere, fazladan utançlara ikna değiliz diyorduk, kadınlardan esirgenen hiçbir şeye de ikna değiliz diyorduk

Bu anlattığım, sadece ilk aklıma gelenlerden biri, iyice düşününce kadın yaşlılığına dair epey başka detaylar üşüştü aklıma. Şimdilik yaşlı ile kafamda oluşan "muhtaç, hasta, sevimsiz" kelimelerini nereye saklasam bilemedim. Aslında en kritik yere geldim, seninle en çok konuşmak istediğim ama hep ertelediğim o yere; bir feministin annesi ile imtihanına. Ben yaşlanıyorken, yaşlı olan annem ve ben. Şimdi neyiz? Hemen her kadının annesi ile sancılı bir ilişkisi vardır desem, istisnaları ihmal etsem, aklımızda ve yüreğimizde ayrı ayrı oluşan tüm o şeyleri yazabilir miyim sana bilmiyorum. Yaşayamadıklarımın sorumlusu annem değil sistemmiş dediğim o yere geldiğimde, feminist bir kadın olarak kadınlara baştan çizilen o kadere başka kelamlarla müdahale edebileceğimi anladığım o zamanlara gelmiştim. Fakat benim annem artık bunun yüzleşmesini yapacak kadar "genç" değildi. Yaşlanmıştı. Türlü hastalıkları vardı, bir çoğunu da kendi yarattığı ve sahiplendiği çok sayıda hastalıklarla uğraşıyordu. Sık sık kardeşimin (erkek) değil de benim kendisini çok yorduğumu anlatır olmuştu. Bu yorgunlukları konuşmaya başladım onunla.

Bu lale devri miydi? Artık iki yetişkin kadın olarak mı ilerleyecektik? Annem artık yaşlı ve hastalıkların gölgesinde olduğundan yetişkin olarak ilişkimiz yerini bakım veren-alan modeline mi devredecekti? Evet devir olacaktı belli ki. İlk iş duygusal ve maddi olarak çok yatırım yaptığı oğluna devrettim bu sorumluluğu. Vay be, nasıl da göze almıştım tüm yargıları ama; herkes (kim bunlar, akrabalarım ve hatta arkadaşlarım ve yabancılar) kızı olarak anneme bu "son yıllarında" benim bakmam gerektiğine çok eminler.

Ben taammüden annemle bakım alan-veren ilişkisini sadece zorunlu hallere bırakıp, gündelik bakım emeği işini erkek kardeşime delege ederek annemle uzun süre yetişkin ilişkisi kurma denemelerine giriştim. Fakat işte yaşlılık öyle bildiğimiz bir süreç değilmiş. Babamın artık annemin hayatında olmaması (ölüm) annemi bize doğrudan bağlı kılmıştı. Çok huzursuzdum. Öyle delege ederek kafadan silinmediğini, yaptığımı çok savunmama rağmen içimin sıklıkla ezildiğini bazen küçük suçluluk belirtileri bile gösterdiğimi fark ettim. Oysa tüm yaşamı, kadınların suçluluk duygusundan kurtulmasına dair organize etmeye çabalayan bir ideolojiye sahip değil miydim? Ez cümle bocalıyorum.

Daha yazacak öyle çok şey var ki sana. Başka mektuplarda buluşalım. Son cümle yerine geçmesin ama tenimiz çorak toprakların çekiciliğinde kırış kırış olmuşken, bir kadeh şarap alıp, Abhazha'daki evimizin balkonunda içerken arada dönüp bakışalım ve sen üşüteceksin deli kadın, git hırkanı giy de bana…

Hırka giymeyi unutayım. Yine yaşlandığımız ve artık genç olmadığımız üzerine epeyce söylenip kalkıp sen ver, yaşlandın işte kırışmış yüzün, tekleyen kalbinden utan kadın de. Ki dersin eminim. Ben de her yaşta sevişeceğim işte diye bağırarak seni utandırayım komşulara. Yine. Yine. Yaşlanmanın üzerime yüklediği yükü yoldan geçen bir delikanlıyla (genç erkek ve kadınların hepsiyle) flört ederek atayım. Gel buraya şarap iç bizimle diyeyim. Yok yok şarap içme birer çay içelim, şarap içersek seni mecbur öperim diyerek delikanlıyı da utandırayım. Yani neden öpmeyeyim ki zaten…

Evun

14 Mart 2023, Ankara

Feminist Köyleri, Komünleri Kuvveden Fiile Çıkarmak

Canım Hatice,

Mektubunu alınca çok sevindim. Ne güzel bir tesadüf ki şu günlerde sık sık yaşlılık, yaş almak ve yaşsızlık üzerine düşünüyorum. Zira bir aydır annem, babam, dayım ve ananem ile birlikteyim. Bir ay öncesine kadar doğal habitatımın en yaşlısı iken, bir anda evin en küçüğü oluverdim. Evin en küçüğü olduğum için tahmin edersin ki ekmek almak benim görevim.

Lakin 70 yaş üstü dört bireyle yaşayınca, çocukluğumdaki gibi ekmek aldıktan hemen sonra çizgi romanıma gömülemiyorum. Zira yemek yapmak, bulaşıklar, alışveriş, hastane, ilaç takipleri, her türlü e- devlet ve banka ile esasen her türlü teknoloji ile ilişkilerini tesis etmek gibi pek de neşeli olmayan yepyeni görevlerim var. Yine de çizgi roman okuyacak fırsatı yaratıyorum.

Sana hem kendi yaş alma / yaşlanma sürecimi, hem de en yakınımdaki insanların süreçlerine tanıklığımı anlatasım var.

Örneklemimiz 2 kadın 2 erkekten oluşuyor. Aralarında, en çok yaş alanı ananem, 92 yaşında. Kendi yemeğini yapan, evini temizleyen, esprileri ile hayatımızı şenlendiren cin fikirli bir hatun kişi. Elbette ki bir kısım sağlık sorunları var, ne de olsa doğal yaşlı.

Babam, 79 yaşında. Bundan yaklaşık 30 sene evvel, bir sonbahar vakti maaile gittiğimiz bir piknikte, göl kenarında taş sektirme

oynuyorduk. Ona "hadi baba, sen de at" dediğim zaman, babam "Edemem, ben artık yaşlıyım" dedi. O an yaşlanıverdi. O gün bugündür yaşlı.

Dayım ise 74 yaşında. 65 yaşında iken araba sürmeyi öğrendi, dört sene önce de üç top çevirmeye başladı. Görmelisin, bayağı da yetenekli. Benzin zamlarından sonra ulaşım amaçlı bir scooter alma hevesi var. Ama biraz biraz yaşlandığını düşünmeye başladı.

Gelelim anneciğime. Biliyorsun annem üç sene önce 72 yaşında iken felç oldu. Felç olmadan evvel her gün en az 3 km yürüyen, haftada iki gün spor salonuna giden, tüm aileyi çekip çeviren, dost meclislerinde aranılan bağımsız bir kadındı. Şimdi hastalığın etkisi ile yürüyemese de, dışarı çıktığımızda hâlâ rengârenk giyinen, mutlaka rujunu süren ve kafasına çiçekli taçlar takan bir kadın. Şu sıralar en sevdiği siyasetçi Serra Kadıgil. Ah şu hastalığı olmasa, yaşıyla hiç derdi yok.

Peki ya ben? Önümde dört farklı örnek varken ben neresindeyim ömrümün? Bunu bilebilmem imkânsız. Yapabileceğim ananem kadar uzun ömürlü olmamayı yani o kadar yaş almamayı umut etmek. Bir de babam gibi erkenden yaşlanmamak için çaba göstermek.

Erkenden yaşlanmak derken kastım aslında yaşama karşı heyecanını yitirmek. Yaşam sevinci ile dolup taşmaktan söz etmiyorum, böyle bir ülkede yaşam sevinci ile dolup taşana biraz şüphe ile bakarım zaten. Ama kendini sosyal hayattan izole etmemenin, yeni deneyimlere karşı ilgini yitirmemenin, farklı şeyleri öğrenmekten korkmamanın fiziksel değil belki ama psikolojik yaşlanmayı geciktireceğini düşünüyorum. Fiziksel yaşlanmaya karşı yapabileceğim çok bir şey yok, beni çok da kaygılandırmıyor işin aslı. Mesela menopoza girmeyi biraz acelecilikle bekliyorum. Yanı sıra yakın gözlüğü takmanın hayatı kolaylaştırdığını düşünüyorum.

Yüzümdeki kırışıklıkları seviyorum. Bilhassa kaz ayaklarımı. Cipralex sağ olsun şu sıra sevişmenin değil eksikliğini hissetmek, varlığını yersiz efor olarak görüyorum.

Peki neden ananem kadar yaş almak istemiyorum? Çünkü ananemin bütün arkadaşları, ahretlikleri, neredeyse bütün kardeşleri öldü. Ananem için şu an yaşadığı hayat bir yalnızlık senfonisi. Annemin tüm rahatsızlığına rağmen altındaki daireye taşınmasını istiyor, yanına yoldaş olsun istiyor. Annemin hastalığı nedeni ile bunun mümkün olmadığını söylediğimiz zaman da inciniyor. Gel ananem sen bizim yanımıza taşın dediğimiz zaman ise, "ben edemem" diyor.

Ananemi en mutlu edecek şey ailesinin yakınında olması. "Aile", hani şu köküne kibrit suyu dökmeye çalıştığımız hapishane.

21 yaşından itibaren atanmış aileme karşı bağımsızlığımı ilan etmiştim. Bu bağımsızlık ilanında açık lezbiyen kimliğim, politik davaları takip eden bir avukat olmayı tercih edişim ve ablamla yaşadığımız gerilimli ilişki başat etkendi. Bağımsızlığım, annemleri kendi istediğim zaman görmeyi, her türlü kararımda ve varoluşumda hesap sorulamaz olmayı kapsıyordu. Bunun nedense ilanihaye süreceğini sanıyordum, yanılmışım.

Bağımsızlık iddiası ebeveyninin yaşlanmasına, hastalanmasına, sana ihtiyaç duymasına kadarmış. Annemin hastalığı ve pandemi eşzamanlı başladı. Pandemi ile baş gösteren 65 yaş üstü bireylere dönük estirilen terör ve yaşlı ayrımcılığı, giderek artan yaşlı düşmanlığı ve dijital dünyanın yaygınlaşması sadece beni değil birçok insanı ebeveyninden mesul hale getirdi. Artık hayatımı annemlere göre organize ediyorum. Ablam gündelik hayatlarını kolaylaştırmaya çalışırken, ben yılın belli dönemlerinde annemlerin yanında kalarak ablamın yükünü bir nebze olsun hafifletmeye çalışıyorum.

Mektubumun başında ailenin en küçüğü iken, doğal habitatımın ise en yaşlı üyesi olduğumu söylemiştim. Biliyorsun 10 yıldır bir kamp işletiyorum. Bu sene kamp yapmaya gelenlerin çoğu 2003 doğumluydu. Birçoğunun ebeveyninden yaşlıyım. Henüz "teyze" diyene rastlamadım, umarım uzun bir süre de denk gelmem. Kamp sınırları içerisinde "abla" hitabının kullanımını, "abla deme, lazım olur" diyerek bertaraf etmeye çalışıyoruz. Yaşam alanım her ne kadar bir ticari işletme gibi görünse de kurduğumuz dünya, sevdiğim bir arkadaşımın benzetmesi ile bir ütopya değil, "hetorotopya".

Bu "heterotopya"da her türlü ötekinin kendisini var etmesini önemsiyorum. Her türlü hiyerarşinin mümkün mertebe reddi temel düsturumuz. Buna elbette ki yaş hiyerarşisi de dâhil. Karma sol siyasetlerde kullanılagelen "abla, abi" hitaplarının yarattığı hiyerarşiden azade olmaya çalışıyoruz. İçerisinde yer aldığım feminist yapılarda tam da aynı sebepten "abla" hitabının kullanıldığına hiç tanık olmadım. Bu nedenle midir bilmiyorum, feminist yapılarda genç feministlerin kendilerinden yaşça büyük feministlere dönük eleştirileri "yaş hiyerarşisi" kurulmasından ziyade "deneyim hiyerarşisi" kurulduğu yönünde idi. Esasen "deneyim hiyerarşisi" kavramının ikame bir kavram olduğunu düşünüyorum.

Sanırım yaşlanmanın yegâne güzel tarafı deneyim sahibi olmak. Ben bu filmi daha önce izlemiştim sıkıcılığına kapılmadan, yaşadıklarından, tanıklıklarından süzüp getirdiğin birikimi başkaları ile de paylaşabilmek. Bu sebeple her türlü örgütlenmede, bilhassa feminist yapılarda yaş çeşitliliğini oldukça önemsiyorum. Daha yaşlı feministlerin deneyim aktarma çabasının, salt "deneyim hiyerarşisi" olarak etiketlenmesi halinde feminist harekette kırılmalar yaşandığını, özellikle yazılı tarih oluşturma konusunda kültürel miskinliğimiz dikkate alınırsa her yeni feminist yapının, kendi deneyimini biricik sanma yanılgısına kapıldığını maalesef

"deneyimledim". Şu sıra feminist bir örgütlenme içerisinde yer almıyorum. Tek sebebi bu olmamakla birlikte, içten içe "boomer" olarak damgalanabileceğim kaygısını taşıdığımı söyleyebilirim. Zira oldukça dinamik, heyecanlı ve öfkeli bir genç kuşak var. Onların dinamizmi ve heyecanı, hareket adına beni umutlandırsa da öfkenin, hareketin öznelerine yönelmesi gözümü korkutuyor.

Öte yandan biliyorum ki örgütlenme, özellikle yaşlı feministler ve LGBT +'lar için hayati önem taşıyor. Zira malum, memlekette bakım ve destek hizmetleri tamamen aile temelli inşa edilmiş durumda. Yaşlılara ve hastalara, bilhassa kız çocukları bakmakla yükümlü tutuluyor. Peki ya benim gibi antinatalist bireyler ne yapacak? Yarın hastalandığımda ya da daha da yaşlandığımda, atanmış ailemden kimse olmayacağına göre bakım ve desteğe nasıl ulaşacağım? Partneri olmayan feministler ve/veya partneri olsa dahi eşit yurttaşlık hakkından yoksun olan LGBT +'lar için bu mesele oldukça kaygı verici. Bu kaygıyı bertaraf etmenin yolu ise örgütlenme ve "seçilmiş aile"leri inşa etmekten geçiyor.

Artık feminist köyleri, bakımevlerini, komünleri ciddiyetle konuşmak ve kuvveden fiile çıkarmak gerek. Umarım bu mektuplar buna da vesile olur.

Kim bilir, kurduğumuz köyümüzde, kucağımızda ekose battaniyelerimiz, sallanan koltuklarımızda, güneş tatlı tatlı kemiklerimizi ısıtırken tüm mektupları hep birlikte yeniden okuruz. Sevgi ve özlemle kucaklarım.

Evren

30 Ocak 2023, Sığacık

Günlerin Getirdiği

Yaşlanmaya başladığımı, yaşımı öğrenen insanların "Aaa hiç göstermiyorsun" demeye başlaması ile hissettim ilk kez. Yani aslında "Yaşlısın ama bu duruma uygun bir görünüşün yok" demek istiyorlar. Bu konuşmalardan rahatsız olduğumu fark edince kendi sözlerime de dikkat etmeye başladım. Ben hiç kimseye yönelik böyle bir ifade kullanmıyormuşum meğerse. Öyle ya canım herkes neyse odur. Olduğu ile gösterdiği şey arasındaki fark ne ola ki? Olsa olsa kafalardaki şablon.

Tabii bir de "Çok iyi görünüyorsun" lafı var. Yani aslında kötü görünmem gerek... Neden? Çünkü yaş almışım. Bu da başka bir sinir bozucu yeni icat. İhtiyarlamanın, hadi daha az çarpıcı olsun, yaşlanmanın nesi tuhaf ki? "Yok canım, yaşlanmıyorsun, yaş alıyorsun" diyorlar iltifat olarak. Yani yaş alınca ihtiyarlamamış oluyorum. Kelimelerle arası iyi olan biri olarak, anlamları kirletilen bu sözcüklere çok üzülüyorum doğrusu...

Bu arada başta annem olmak üzere, ak düşmeye başlayan saçlarım herkese dert oldu kırklı yaşlarımdan bu yana. Bir boyatsam saçlarımı ne kadar genç göstereceğimi söyleyerek adeta başımın etini yediler. Bu sözü her duyduğumda, daha genç gösterirsem bunun bana ne faydası olacağını sormaya başladım kendime. Mesela genç bir sevgilim olma ihtimali mi var? İyi de ben bunu hiç istemiyorum ki... Yaşıtım erkekler bile bana büyümemiş gelirken

genç bir sevgiliyle ne yapacağım? Utanmadım, bu soruyu açık açık sordum benim iyiliğimi düşünenlere. Cevap şaşkın bir sessizlik oldu ama saçımı boyamam için ısrarları devam etti. Boşuna... Çünkü ben saçımı tembel olduğum için boyamıyorum. Her ay yeniden boya yapma fikri korkunç zor geliyor ve gri saçlarım beni hiç rahatsız etmiyor.

Çarşıda, pazarda ablalıktan teyzeliğe (şimdilerde anne) terfi ettim yavaş yavaş. En büyük şoku, bir etkinlik organizasyonunda birlikte koli hazırladığımız genç arkadaşım "Bunları nereye koyalım TEYZE?" diye sorunca yaşadım. Evet, ben onun teyzesi olacak yaştaydım ama onunla aynı performansı gösterebildiğim için kendimi teyze hissetmemiştim hiç. Aslında teyzeler bir kenarda oturur tabii de ne bilsin kızcağız, kendimi ondan farklı hissetmediğimi. Benim nasıl donakaldığımı fark etmedi haliyle. Şunun şurasında emekli de olmuş, gönüllü işlerde çalışıyor ve para kazanma derdi olmadan, sevdiğim şeylere zaman ayırabildiğim için mutlu mutlu koli yapıyordum.

Bu lafları erkeklerin duyduğunu, duysa da takıldığını hiç sanmıyorum. Onlar genç ve diri olmak zorunda değil. Yoksa belli bir "olgunluğa" eriştikten sonra ortaya çıkan göbeklerini gere gere ortalıkta böyle fütursuzca dolaşabilirler miydi hiç? Üstelik kır saçlarla prim bile yapıyorlar.

Neyse ki harika bir beden duyarlılığımız var ve bizi nazikçe -dinlemezsen de sert bir biçimde- uyarıyor. "Bunu kaldıramazsın, oraya kadar yürüyemezsin, aynı anda birden fazla şeyle ilgilenemezsin eskisi gibi; haddini bil" diye hatırlatıveriyor sık sık. Böylece hayatından telaş kalkıyor, sakin sakin sana kalan zamanın tadını çıkararak yapıyorsun işlerini.

Güzel de bu sefer gençlerin rekabeti başlıyor. Hızla yaşanan bu tüketim dünyasında yavaş olmak korkunç bir şey onlara göre. Her

şey hızla yapılmalı ve bir sonrakine geçilmeli. Yapmıyor ya da yapamıyorsan EKSİKSİN. En kibarları hafif bir istihza ile hatırlatıyor bunu; daha sabırsız olanları sana zaman tanımayarak ya da hiç yokmuşsun gibi davranarak. Bir dernekte benden genç, o alanda benden oldukça da tecrübesiz bir çalışma arkadaşım, sosyal medyadaki isteksizlik ve başarısızlığıma bakarak iki parmakla yazdığım klavyeyi nasıl bu kadar hızlı kullandığıma çok şaşırmıştı. Üzerinize afiyet, işim gereği neredeyse onun yaşının iki katı kadar bir zamandır (45 yıl) klavye kullanırım.

Her neyse ben gene de yavaşlığımdan çok memnunum. Böylece daha çok ayrıntının farkına varabiliyorum. Çiçeklerle, böceklerle, taşlarla, denizle, bulutlarla, renklerle daha bir dost oldum. Gençliğimde fark etmediğim çok fazla şeyin ayırdına varabiliyor ve her an yeni bir şey öğrenmenin keyfini çıkarıyorum. Birilerine göre BU YAŞTAN SONRA NE İŞE YARAYACAKSA?

Bu keyfin en olumsuz sonucu da her konuda bir fikir sahibi olmak ve bunu bilmeyenlere söylemek oluyor doğal olarak. Al sana çok konuşan ve çok öğreten bir yaşlı kadın... Bu, hepimiz için dikkat edilmesi gereken bir durum. Çok şey bildiğimizi her zaman söylemesek de olur bence. Gençlerin de kendi deneylerini yaşamaya hakkı var.

Önceleri yavaşlığımı etrafıma kabul ettirmeye uğraşırdım; artık enerjimi daha yararlı yerlerde kullanmak üzere saklayıp boş veriyorum etrafı falan. Bu belki bir çeşit kendine çekilme durumu, hadi daha cesurca söyleyeyim BENCİLLİK. Hep duyardım aile içindeki büyüklerden, kendi büyüklerinin ne kadar bencil olduğu hakkındaki sızlanmaları da bir türlü anlam veremezdim. İnsan baş edemediği dünyaya karşı bir çeşit direnme geliştiriyor kanımca. Şimdi ben de bazı konularda "Ama ben böyle daha rahat ediyorum" diyerek kendimi dayattığımda, hafif ama gerçekten hafif bir

sıkıntı duymuyor değilim. Neyse ki çabuk geçiyor. Hani şimdi yaşam koçları "Dünyayı değiştiremediğinde kendini değiştir." diyorlar ya o hesap. Oysa dünyayı değiştirebilmek umuduyla geçirdim ömrümü. İşte, dışarıdan bencillik gibi görünen dayatmanın verdiği o hafif sıkıntı, kendimdeki bu değişimden ileri geliyor. En azından ben böyle hissediyorum.

Artık yanlış yapmaktan eskisi kadar korkmuyorum. Hatta "Herkesin yanlış yapmayı deneyimlemeye hakkı var" gibi bir motto da geliştirdim son yıllarda. Nasıl özgüven ama... Öğretmen ağırlıklı bir ailede büyüdüğüm için yanlış yapmaktan ölesiye korkardım gençlikte oysa. Keşke bu ferahlığı o yaşlarımda da hissetseymişim diye düşünüyorum sıkça. Buna bağlı olarak daha bir sosyalleştim sanki. Çarşıda, dolmuşta, pazarda kolayca lafa girip sohbete başlıyorum. Aynı annem...

Kadıncağıza ne kadar sinir olurdum taksi şoförleri ile muhabbeti koyulttuğu için; neredeyse utanırdım. Şimdi oğlum da benden utanıyor mudur?

Bu fütursuzluğun altında, yaşlanmayla bana yüklenmekte olan cinsiyetsizliğin olduğunu anlamam biraz zaman aldı. Artık bir kadın olarak kendimi korumam gerekmiyor, tehlike olmaktan ve tehlikede olmaktan çıktım cinsel bakımdan. Hatta laf atacak kadar gözleri bozuk (!) birileri çıkınca hakarete uğramışçasına sinirleniyorum. Ah bu mahalle baskısı...

Aklıma ertelenmiş hayallerim takılıyor sık sık. Hepsini alt alta dizdiğimde uzun bir liste yapıyor, gerçekleştirebilme olanaklarımı tartıp hemen harekete geçmeyi planlıyorum. İşte hesap kitap ortada, yapamayacağım çoğunu ama yapabileceklerimi de ertelemiyorum artık. Bencillik gibi mi görünüyor dışarıdan? Olsun varsın, zaman kısa; daha yapılacak çok sohbet, gezilecek çok yer, okşanacak çok kedi, koklanacak çok çiçek, görülecek çok güzellik var.

Buna karşılık reflekslerime eskisi kadar güvenemiyorum, sık sık küçük ev kazaları geçirmeye başladım ve bu nedenle de daha yavaş, daha temkinli davranıyorum. En büyük korkum acele ile sokağa çıkarken anahtarı, gözlüğü, maskeyi, cüzdanı ya da hepsini birden unutmuş olduğumu, geri dönemeyecek bir mesafede fark etmek. Aslında ne kadar kötü olabilir ki? İllaki bir çözüm bulunur böyle durumlarda ama unutmuş olmak başlı başına bir utanç kaynağı. Gördüğünüz gibi henüz alışamadım yaşlanmış olmaya.

Feminist ortamlarda da hissettiklerim pek farklı değil aslında. Sadece onlar, gözüme gözüme sokmuyorlar yaşlandığımı ama nedense kendimi hayalet gibi hissediyorum aralarında.

Esra

3 Kasım 2022, Kaş / İstanbul

Erken Ağardı Saçlar

Tüm canlara,

Yaşla ilgili söylediğim ilk cümleyi hatırlıyorum. 6 ya da 7 yaşımdaydım. Benim için 10 büyük bir sayıydı demek ki. " 10 yıl daha yaşasam yeter bana" demiştim. Annemin "Allah korusun!" demesi şaşırtmıştı beni. " Aaa 10 yıl erkenmiş demek ki" olgusu hafif de olsa oluşmuştu herhalde.

Yaş almak ya da yaşlılık ne hakikaten bilmiyorum.

15 – 16 yaşlarındayken o zaman benim için çok yaşlı bir kadın vardı. 70'lerinde gibiydi. Çocukları çok uzakta. Desteğe ihtiyacı olan bir kadın. Evini temizlemiştim ve yemek götürmüştüm. Teyzem kitap okuyordu. Yaşlılar kitap okur muydu yaa. Öğretmen değil, bildiğim anlamda eğitimli biri değil ama okuyor. Benimle nasıl güzel, bana hitap eden bir yerden konuşmuştu. Değişik bir örnekti benim için.

Bana ilham veren kadınlardan biriymiş demek ki.

Yine aynı yaşlarda sahilde nasıl gittim, nasıl tanıştım hatırlamıyorum ama benim yaşlarımda birkaç ergen kızla 35- 40 yaşlarında bir kadınla tanıştım. Daha önce aynı yaşlarda kadınlarla kurmadığım ilişkiyi kurmuştum onunla da. Aynı dili konuşuyorduk. Yaş farkına rağmen rahattım, rahattık yanında. O tarihlerde onun yaşında kadınlar mayo giyerdi ama o bizim gibi bikini giyiyordu mesela.

Bana ilham veren kadınlardan biriymiş demek ki.

90'ların başlarıydı. O zamanlar kadınların barlara gidip eğlenmeleri olağan bir şey değildi. Dört kadın bara gittik ve çok da güzel eğleniyoruz. 50'lerde bir kadın geldi. Arkadaşlarının olduğu bir masaya oturdu. Çok neşeli, fıkır fıkır bir kadın. Bir süre sonra bizim masaya bir demet çiçek geldi. Biz de bize asılan bir adam gönderdi sandık. O neşeli hatun karşıdan gülümseyerek bize el işareti yaptı. O göndermiş.

Bana ilham veren kadınlardanmış demek ki.

İlk yaşlılığı nerede duyumsadım hatırlamıyorum ya da her 10 yıl dönümlerinde yaşadım galiba, bilmiyorum. 25'e kadar gençtim. Evet galiba öyle. Ondan sonra bir burukluk, bir geri dönüşü olamayan bir şeyler... İfadesi çok zor. 25'ine kadar hayat senin önünde bir sonsuzluk. Her şeyi yapabilirsin. Sonrası "O kadar da değil yaa. Bir şeyler kaçıyor galiba." falan oluyorsun. Çıtırlık bitiyor yani. Biliyorum çıtayı çok düşürdüm ama dönüp baktığımda bunları hatırlıyorum. Sonra 30'a kadar buna alışıyorsun. Bu kez "30 oldummmm." diyorsun. Her sıfırlı dönümleri aşağı yukarı aynı duygularla karşıladım.

30'lar, 40'lar, 50'ler ve şimdi 60. Hep bu sıfırlarda yaşı düşünmek. Nasıl bir şey? 59 ile 60 arasında sadece 1 var. Değişen ne? Sayılara yüklediğimiz anlam mı?

İnsanlar yaşlı yüzlerine alışamıyorlar. Kendimde ve birçok kişide gözlemlediğim aşağı yukarı kendi yaşlarındaki insanlarla karşılaştığımızda onların yüzlerini olduğu gibi görüyoruz ama kendi yüzümüz 10-15 yıl öncenin yüzü olarak aklımızda kalıyor. Yani dış göz olmasa hiç de fark etmeyeceğiz değişimleri günlük yaşamda. Bize ilk "teyze" dendiğinde o yüzden irkiliyoruz galiba.

Saçlarım çok erken beyazladı. Kısa bir süre boyadım. Sonra kendi haline bıraktım. O zamanlar saçları kendi haline bırakmak günümüzdeki gibi "moda" değildi. Etraftan çok olumlu tepkiler

alınca devam ettim. Ama menopozdan sonra cildimde ani bir çöküş başladı. İşte onla barışamadım. Yaşlılığı en çok cildimde hissettim. Cilt bakımı, mezoterapi filan düzenli olarak yaptırmaya başladım. Biraz toparladım cildimi. "Amaaan çocuk yapmadım, cildime yatırım yapayım bari." dedim.

Menopoz dönemi her belirtiyi yaşadım. Sıcak basmaları, libido düşüklüğü, uykusuzluk, huzursuzluk vs... ama 2-3 sene sonra bedenim yeni durumuna da alıştı. Eskisi gibi olmasa da eskisine yakın bir durumdayım artık.

İlerde yalnız kalmaktan filan korkmuyorum. Yalnız kalacağımı düşünmüyorum çünkü. Ama en çok alzaymır olmaktan korkuyorum.

Feminist camiada çocuğum yaşımdakilerle dirsek dirseğeydim. Ama hiç kendimi onların annesi gibi hissetmedim. Bana geri dönüşler de hep öyleydi. Benim yaşımdaki diğer birçok kadına abla derken bana çok rahat adımla hitap ediyorlardı. "Büyüyünce (yaşlanınca diyen de vardı ama genelde ironi yollu büyüyünce demeyi tercih etmeleri dikkatimi çekmişti) senin gibi olacam." diyen çok genç kadın oldu.

"Bana ilham veren kadınlar"dan ilham veren kadına dönüşmüştüm.

Öyle önemli bir sağlık sorunum yok. Çevik ve enerjik bir yapım var. Bi ara belim ağrıyordu. Yoga yetişti imdadıma. Eskisinden daha sağlıklıyım. Bunu biraz da dört yıl önce yerleştiğim sahil kasabasına borçluyum herhalde. Bir de çocuğumun olmamasına sanırım. Çünkü benimle büyüyen biri olmadığı için yaşımı fark edemiyorum. İyi bir yârim var bir de. Beni anlayan, yargılamayan ve güzel hissettiren. Vee tabii ki feminizme, en çok feminizme...

Dilek

30 Ocak 2023, Fethiye

Hülya Ha'nın Güzel Anısına...

Canım Hülyam,

Sen gittiğinden beri yazdığım mektuplardan biri ile daha karşındayım. Bu sefer daha uzun bir mektup kaleme alacağım. Bu sefer sana yazdığım mektubu başka kadınlar da okuyacak. Biliyorum ki konu itibariyle sen de başka kadınların okumasından çok mutlu olurdun, hatta bu mektubu yazmam için beni cesaretlendirirdin, sonra sen de bana cevap yazardın.

Şimdi sen 36 yaşında olacaktın. Ben 44 oldum bile. "Bile" demek geçti içimden, seninle karşılıklı konuşuyor olsaydım yüzüme o sırada "maalesef" diyen bir ifade takınıp bu şekilde söyleyeceğimi düşünerek. Sen de bana "ama canım" diyerek o tatlı ses tonunla cümleye başlar, "bile"nin içerdiği olumsuz anlam üzerine düşünmeye davet ederdin beni (Bu arada düşünme biçimine ve fikirlerini incelikle ve alçak gönüllülükle dile getirişine hayran olduğumu söylemiş miydim sana hiç?)

Bu davet üzerine yaşadığım iki olay aklıma gelirdi. Sanırım bunlar sen gittikten sonra yaşandı; yoksa sana mutlaka anlatmış olurdum, üzerine uzun uzun konuşmuş olurduk. Özellikle birlikte kutladığımız K'nın o doğum gününden biliyorsun ki K ile aynı yaştayız. Ancak K'nın tanıştığı pek çok kişi yaşını öğrenince şaşırır ve yaşından ne kadar daha genç göründüğünden söz eder. Belki de senin yanında da böyle bir konuşma geçti K ile senin tanıştırdığın

birileri arasında. Velhasıl olaylara gelecek olursam: Bir gün Ankara'da bir pastanede bir kasiyer bana K için "Kardeşiniz mi?" diye sordu, ben şaşırdım, "eşim" diye cevap verince o da şaşkınlık ifadesini saklayamadı, yüzüm düştü, moralim bozuldu. K beni neşelendirmeye çalıştı. Aradan bir müddet geçti, bu sefer de K ile bir otobüs yolculuğunda mola esnasında bir kişi "Oğlunuz mu?" diye sordu. Benim şaşkınlıktan gözlerim açıldı, yutkundum, "eşim" dedim, ardından yine yüzüm düştü, yine moralim bozuldu; soran kişinin ise yüzünde bir yandan pot kırdığını hissettiren, bir yandan da yine şaşkınlığını gizleyemeyen bir ifade oluştu. Bu sefer K da çok şaşırdı, "abarttı" dedi, yine beni neşelendirmeye çalıştı. Önceleri bu iki olay da beni kötü hissettiriyordu, taa ki senin davetine kadar: Bu iki olayın da cinsiyet kimliklerimizle yani K'nın erkek kimliği benim de kadın kimliğimle bir ilişkisi olduğunu düşünmeye başladım. Erkeğin kadına göre daha genç yaşta veya kadının erkeğe göre daha ileri yaşta olması toplumsal kabul görmezken, bu nedenle insanları şaşırtırken; tam tersi durum olsaydı yani ben kadın olarak K'dan daha genç yaşta gözükseydim ya da K erkek olarak benden daha ileri yaşta gözükseydi sanki bu ilişki kabul görecek, "normal" bulunacak ve bu sorular hiç sorulmayacaktı.

K bu yaş konusundan, yaşını öğrenen pek çok kişinin şaşırıp ne kadar genç gözüktüğünden bahsetmesinden, zaman zaman çok sıkıldığını ifade etse de, ki sana da söylemiştir, bense genç bulunmasının içten içe hoşuna gittiğini iddia ediyorum. Bunu iddia ediyorum çünkü itiraf ediyorum ki benim yaşımı hiç göstermediğim söylendiğinde içten içe hoşuma gidiyor. (Ki bu da çok daha genç yaşlardayken olurdu, artık bu duruma pek sık rastlamıyorum. Bilakis artık yaşımda veya ilerisinde görünüyor olmalıyım ki sana bu mektubu yazdığım süreçte burada tanıştığım genç bir kadın bana bir bağlam içerisinde "Abla sen regl görüyor musun

hâlâ?" diye sordu.) Ve maalesef zaman zaman benim de birilerine "aaa hiç değişmemişsin" diyerek iltifat ettiğimi düşündüğüm oldu:("Hiç değişmemişsin!" diyerek aslında hiç yaş almış gibi gözükmediğini, halen eski zamanlarda tanıdığım genç hali gibi gözüktüğünü ifade etmiş oluyor yani değişmiş, yaş aldığı belirginleşmiş olsa bunun olumsuz bir şey olduğunu söylemiş oluyorum. Daha da fenası zaman zaman doğrudan "aaa hiç yaşlanmamışsın" dediğim bile oldu! Yaşlı gözükmek, yaşlı olmak kötü bir şey mi Hülyacım? Yoksa bu ayrımcı bir ifade mi sence? Öyle ise, kadın ve LGBTİ+'lara yönelik ayrımcılığın yanı sıra her türlü ayrımcılığa karşı olduğumu düşünen ben, yaş meselesi konusunda aslında çuvalladım. Hem de artık ben de bizzat bu ayrımcılığa maruz kalabilecekken.

Senin aramızdan ayrıldığın o korkunç yazın sonunda, planladığımız gibi K benim yanıma taşındı. Bir müddet sonra, yakın bir zaman önce ise, seninle birlikte bulunduğumuz şehre, K'nın memleketine taşındık. 44 yaşında göçmen bir kadın olarak iş arıyorum burada. Aslında bu konuyu da seninle daha önce konuşmuştuk. O zamanlar bir kadın olarak, o ülkenin dilini de bilmeden, iş bulmanın ne kadar zor olacağı konusundaki kaygılarımı dile getirmiştim sana. O kaygılarıma şimdi bir de yaş eklenmiş oldu. Dahil olduğum bazı sosyal medya gruplarından ve duyduklarımdan burada da göçmen kadınların çoklukla çocuk bakıcılığı veya temizlik işini yaptıklarını anlıyorum. Tanıştığım başka göçmen kadınlar da bana çocuk bakıcılığı işi bulabileceğimi söyledi. "Ev içi göçmen kadın istihdamında kronolojik yaşın etkisi" başlıklı bir yazıda ise şunu okudum: "35 yaşın üzerinde olan Filipinli kadınların Türkiye'de iş bulmakta zorlandıkları ve ev içi istihdamda işverenlerin 'yaşlı' diye onları işe almak istemediği dolayısıyla da işsiz kaldıklarını işittim." Burada ev içi istihdamda benzer bir durumdan söz

edilebilir mi bilmiyorum. Fiziksel olarak yaşadığım bazı problemlerden ötürü çocuk bakıcılığı veya temizlik yapmam çok güç olduğu için bu işlere başvurmadığımdan bizzat deneyimlemedim de. Tam da bu noktada fiziksel problemlerimi de yaşlanmaya bağlayacakken, sen sanki buna itiraz eder ve bana "canım bunlar yaşlanma ile doğrudan ilgili değil bence, artık bedeninle ilgilenmediğin için" der, daha fazla hareket etmemi ve elbette ki yoga yapmamı önerirdin. Ne kadar çok yoga yapardın sen!

Gelecek yaşlarım, yaşlılık (?) endişelendiriyor beni çokça. Uzun yıllar boyunca güvencesiz bir şekilde çalışmışken, burada da - görünen o ki - bir iş bulmam vakit alacakken, emekli olabilecek miyim sorusu dolanmaya başladı kafamda. Bunun yanı sıra, ileri yaşlarımda "ya yalnız kalırsam" diye hafiften bir korku da oluşmaya başladı. Ama dayanışma düşüncesi tüm bu korkularımı gideriyor. Dayanışma her yaşta güçlendirir ya, yaşlanmanın da en güzel kısmı dayanışma içinde olanıdır sanki. Bu kaygılarımı dile getirince B o günlerde de dayanışacağımızı hatırlatarak endişelerimi gideriyor. Biliyor musun F ile de ileri yaşlarımızda birlikte yaşayalım deyip duruyoruz, bunu hayal etmek bile öyle keyifli ki! Tabii keşke bir iki arkadaş arasındaki bireysel ilişkilere dayalı olan dayanışma yerine ileri yaşlarımızda daha örgütlü biçimde dayanışabilsek; bunun için şimdiden somut adımlar atıp - elbette ki aslında yaş temelli olmayan ama ileri yaşlarda daha da ihtiyaç duyacağımızı düşündüğüm - kolektif yaşam modellerini öğrenip, geliştirip uygulayabilsek.

Oysaki seninle birlikte yaşlanacak, bunları birlikte konuşup tartışacaktık …

Hülya Ha seni çok çok özlüyorum!

Cevahir

6 Aralık 2022, Les Pavillons Sous Bois / Paris

İltifatta Yaşa Takılanlar

Selam Selma ve Zeliş,

Kızlar size biraz bahsetmiştim ya yaşlılık ve yaşlanma deneyimleriyle ilgili bir çalışma var diye. Hatırladınız mı? Epey bir yol aldık, anlatacak çok şey birikti. O zaman başlıyorum 😊.

Yaşlılıkla ilgili bir çalışma var, katılmak yazmak ister misin diye sorulduğunda, *ama ben daha o kadar da yaşlanmadım ki* duygusuna kapılmaksızın hiç tereddüt etmeden buna dahil olmak isteyişimin nedeni neydi diye düşündüm sonradan. Sevdiğim ve fikirlerine güvendiğim kadınlarla birlikte bir konu hakkında okumak, konuşmak ve yazmak fikrinin güzelliği bir yana bir topluluğun uzun zaman sonra yeniden en genci olmak fikri de hoşuma gitti başlarken sanırım. Malum 40'ımdan sonra çocuğum olacak yaşta yeni arkadaşlarla okuyan "yaşlı" bir üniversite lisans öğrencisiyim 😊. Orada istemesem de yaş, sosyal ilişki kurmakta önemli bir dinamik oluyor, yaşım yüzüme yüzüme vuruluyor. Fakültede öğrenci olarak İlişki kurduğun kişilerle belli bir yol kat etmek için ya "abla" rolüne soyunman ve sana gösterilen kupkuru saygı çerçevesinde sıkıcı bir boomer olmayı kabullenmen gerekiyor ya da onları anlamaya çalışıp bol bocalamalı, dumur olmalı, bazen gülünç duruma düşmeli ama bir o kadar eğlenceli bir süreç sonunda bir miktar kankalık müessesesine dahil oluyorsun. Tabii tek konu

genç arkadaşlar değil. Yaşımız istesek de istemesek de yapıp ettiklerimizden bağımsız bize bir konum, bir kimlik dayatıyor. Derste herkese ismiyle hitap edip bana Bilgen Hanım diyen ya da evli misiniz diye soran hocaların densizliği ve daha bir sürü şey var. Söylememe gerek var mı bilmiyorum ama bu güzide densizlikleri yapan saygıdeğer hocalarımız erkek. Anlayacağınız üniversitede yaşını başını almış bir kadın öğrenci olmak bambaşka ve upuzun bir mesele. O da başka bir mektubun konusu olsun.

Aslında zaten uzun zamandır "yaş" mevzuu gündemimizde değil mi? 40'lara gelince paket halinde bir şeyler değişmeye başlıyor sanki (30'larla ilgili klişeler külliyen yalan bu arada). Saçların beyazlamaya başlaması, daha kolay kilo almalar, artan kırışıklıklar vs. ufaktan bir ne oluyoruz yahu bir dakika dedirtiyor. Ammaaaa bu değişikliklere biraz alışıp normalleştirdikten sonra çok güzel bir kafaya ulaşıyorsun. Yani olgunlaşma, kafanın berraklaşması, hayatın geçiciliğinin farkında olma insanı bir hafifletiyor, görüş alanını derinleştiriyor ve yaşamdan tat alma duygusunu güçlendiriyor. Tabii ki bu bahsettiğim meselenin sadece bir boyutu ve bunu iyi kötü ekonomik bir geliri olan belli imkânlara sahip bir konumdan söylediğimin farkındayım.

Yaşlılıkla ilgili önce yakınlarımızın yaşlanması meselemiz oluyor. Hüzünlendiriyor, korkutuyor onların yaşlandıklarını görmek, sonra sıra kendimize geliyor. Ben annemin yaşlanmasına çok üzülüyorum mesela. Ona hep çok gençsin, harika görünüyorsun aktifsin ve bilinçlisin filan derken buluyorum kendimi. Bunları söylerken aslında hep gizli bir "yaşına göre" demiş oluyorum. Bütün bunları onu yaşlılara ve yaşlılığa yüklenen kötü anlamlardan koruma içgüdüsüyle yaptığımı düşünüyorum. Zamanı algılayışımız üzerine düşünüyorum bazen, zamanın ruh halimize sirayet eden oynak ve tekinsiz varlığını. 45 yıldır bu dünyadaki mevcudiyetim

çok uzun geliyor, inanamıyorum bu yaşa geldiğime. Misal, 90'lar gecesi yapılıyor filan ya şimdilerde, hadi onu geçtim 2000'lerin bile nostaljik sayılması bir acayip geliyor. Nostalji bizim nesil için eski 45'liklerdi.

Geç anne oldum sayılır. Bana göre öyle değil ama mesela annemin beni doğurduğu yaştan tam 17 yaş daha büyükken doğurdum ve geç doğurma ile ilgili söylenen bütün dezavantajların yalan olduğunu anladım. En azından benim deneyimimde bu böyle. Bunları neden anlatıyorum biliyor musunuz hamilelik ve sonrasında annelik deneyimi bedenimle kurduğum ilişkiyi ve bedenimi algılayışımı baştan sona değiştirdiği için. Bu süreçte muazzam bir güç hissettim içimde, bedenimde ve yaşım çerçevesinde bana biçilen rolden taştığımı gördüm. Birçok kadın için de böyle olduğunu seziyorum. Biyolojik saat filan diyerek kadınları erken yaşta çocuk doğurmaları için neredeyse zorlayan bir sistem var. Bence bu da yaşçı ve kadınların hayatını denetlemeye hizmet eden bir anlayış.

Hayattaki hislerimizin, yapıp ettiklerimizin mutlak ve en güçlü belirleyeni yaşımız mıdır? Neden her şeyi yaşımıza göre bir kalıba sokuyoruz? Bu yaşta yapılacak şeyler, evlenme yaşı, doğurma yaşı, şu yaşta giyilecek şeyler, gidilecek mekânlar, daha neler neler. En zalim şakalar yaşla ilgili. Yaşına bakmadan yapmaya kalkıştığın şeyler pekâlâ kınanma sebebi olabilir. Bir konuda beğeni ya da iltifata nail olacaksanız orda da iltifatta yaşa takılanlardan (İYT) olmaktan kurtulamazsınız. "Ay hiç göstermiyorsun, ne kadar genç duruyorsun, bu yaşta bunu da yapıyorsun valla helal olsun" gibi gibi. Efendim politik bilinç mühim bir şey hakikaten. Önceleri yaşını hiç göstermiyorsun denmesi hoşuma giderdi. Ya da bu yaşta ne kadar enerjiksin filan gibi şeyler. Ben de böyle düşünüyordum ve insanların bunu fark etmeleri hoşuma gidiyordu.

Ama sonra sonra düşündüm de bir kişide iyi ve güzel bir şey varsa niye bu ille de gençliğe bağlanmalı? Ayrıca ne varmış yaşımızda? İllaki yaşa göre bir iyilik güzellik atfedilecekse o da içinde bulunduğumuz yaşın hanesine yazılsın bundan sonra. Bu yaşta tam da bu şekil görünüyorum efendim. Yaşımı ne de güzel gösteriyorum!

Yaşlanmanın türlü zorlukları yok mu elbette var hem de bir sürü var. Bedeninden gençliğindeki performansa ulaşmayı bekleyemezsin, daha çabuk yorulabilirsin, hasta olabilirsin, bakım desteğine ihtiyaç duyabilirsin ama yaşlılığı zorlaştıran şeylere baktığımızda bedenimizdeki değişimlerin çok ötesinde yapısal sorunlarla karşı karşıyayız. Dünya nüfusu yaşlanıyor ve daha da yaşlanmaya devam edecek (gençliğin norm olması haksızlık olmanın ötesinde saçmalık da). Yaşlılara karşı işleyen koca bir kapitalist sistem var, endüstri var, kadın yaşlılığını daha da zorlaştıran patriyarka var. Piyasa ekonomisinde çalışmıyorsan zaten yük olarak görülüyorsun ve akan hayatın dışında kalman bekleniyor. Menopoza girdiysen bedenin tıp endüstrisinin bile ilgi alanının dışında. Ancak ve ancak genç kalmak için amansız bir mücadeleye girişirsen yani sağlıklı beslenme, aktif yaşam, gençleşme anti aging vs. etrafında oluşan devasa endüstrinin müşterisi olursan işte o zaman varlığın kabul edilebilir oluyor. O kadar çılgın bir gidişat var ki genç kalmakla ilgili, çok ürkütücü olabiliyor bu durum ve insanın kendini bu genç kalma girdabına kaptırması hiç zor değil. Feminist olmak bu süreçte kuşkusuz bir fark yaratıyor ancak her zaman da çok yardımcı olmuyor maalesef. Mesela botoks için azar azar kenara para koymak lazım ile amaan bırak kırışık kalsın demek arasında gidip geliyorum. Bu işlere bir bulaşırsan sonu gelmez. Ya kaptırırsam kendimi buna, ya sonra başka şeyler de istersem diye korkuyorum. Bunlara ekonomik gücümün uygun olması bir yana girişilen çabanın beyhude bir çaba olduğunu fark ediyorum. Kaz ayaklarım, yumuşak yanaklarım, yüz çizgilerim

her şey birden güzel gelmeye başlıyor. Anlayacağınız, yaşlılık türlü boyutlarda zoraki bir performans sanatına dönüştü. Yaşın kaç olursa olsun genç kalmak, başarılı ve üretken olmak en önemli değerlerimiz. Her şey bireysel, her şeyden bireyin kendisi sorumlu. Yaşlanırsan da o senin suçun yani. Haa hem yaşlı hem yoksulsan bakım desteğine muhtaçsan vay haline. Neo liberal dünya düzenine hoş geldiniz!

Çok uzattım sanırım ama son olarak şunu belirtmek isterim ki bu konuyu feminist bir mesele olarak gördüğümü söylemek ne yazık ki ancak bu yaşlara geldikten sonra mümkün oldu. Bu biraz benim kendi gerçekliğimle ilgili olsa da feminist mücadele içindeki deneyimlerimizden yola çıkarak kolektif bir görmezden gelmeden de bahsedebiliriz değil mi? Şimdi düşünüyorum mesela bir feminist olarak o kadar toplantıya eyleme atölyeye katıldım. Yaşlılık başlıklı hiçbir çalışma, oturum, eylem vb. bir şey hatırlamıyorum. Yaşlılık çalışmalarında uzun bir süre menopozun ötesine geçmemişiz hiç. Feminist kadınlar yaşlandıktan sonra yaşlılık yaş ayrımcılığı biraz biraz girebiliyor feminist tartışmalara. Bir süredir bu konularda okuyup konuşunca üzerine düşündükçe gerçekten çok büyük bir feminist mesele olduğunu anladım yaşlılığın. Neyse ki artık yaşlılık, yaşçılık, kadın yaşlılığı konuları farklı veçheleriyle tartışılmaya başlandı, bu alanda bir bilgi birikimi oluştu. Önümüzdeki dönemlerde daha da fazla gündemde yer kaplayacağından eminim. Feminist gerontoloji diye bir şey var artık.

Mektubuma burada son verirken bir kez daha iyi ki feministiz demek istiyorum. İçimde diri ve iyi hissettiren bir öfke var. Bizim yaşlılığımızdan korksunlar o vakit.

Öpüyorum, sımsıkı sarılıyorum.

Bilgen

26 Aralık 2022, Ankara

Yaşlandım, Hepsi Bu

Aynurcuğum merhaba!

Ankaralı feministlerin bir araya gelip de böyle önemli bir konuda görüş alışverişinde bulunması ve araştırma yapması beni çok sevindirdi. İstanbul'da da her zaman çeşitli etkinlikler oluyor ama ben artık onlara fiilen katılamıyorum. Ancak yakın bir tarihte arkadaşlar, "Eylemlerde bir araya geliyoruz ama birbirimizin geçmişi hakkında hemen hiçbir şey bilmiyoruz," diye yakınmıştı. Sana yazacaklarım belki bu açığı da kapatmaya yarar!

Ben 1935 doğumluyum, yani 88 yaşındayım. Çocukluğum Adana'da geçti. O tarihlerde Genç Cumhuriyet verem, sıtma ve trahom gibi Anadolu'yu kasıp kavuran bulaşıcı hastalıklara karşı savaş açmıştı. Babam göz hastalıkları uzmanı, Adana Trahom Hastanesi'nin başhekimiydi. O yüzden Adana'daydık.

Ortaokulu bitirdikten sonra Arnavutköy'deki Amerikan Kız Koleji'nde (şimdi Robert Kolej) altı yıl yatılı okudum. Mimar olmak istiyordum ama evlilikte karar kılınca, hayallerimden ister istemez vaz geçtim. Altı yıl içinde Ayşe, Selim ve Murat dünyaya geldi. Bu süreçte, Dr. Spock'un ***Bebek ve Çocuk Bakımı***'nı okuyup uygulayarak eğlenceli bir annelik dönemi geçirdiğimi söyleyebilirim. Kocamı çok seviyordum, çalışmadığım için çocuklarımı kimselere emanet etmek zorunda değildim! İnşaat mühendisi olan kocam

çoğu zaman uzak yerlerde, şantiyelerdeydi. Biz çoluk çocuk yazları ona katılıyorduk. Ayşe'yle Selim ilkokula başladığında, Murat henüz üç yaşındaydı. Ev adeta boşalmıştı. Çocuklar evden uzaklaşınca çalışmam gerektiğine karar verdim. 1967'de üniversite sınavına girdim. Kazandığımı anneme müjdeleyince, beklemediğim bir tepkiyle karşılaştım. Çocuklarımı sokağa mı bırakacaktım?

İstanbul Üniversitesi, Deneysel Psikoloji dalından dört yılda mezun oldum. Sınıf arkadaşlarım benden 12 yaş küçüktü. Ama bu aramızda bir sorun yaratmadı, bana abla diyorlardı. Öğrenci eylemlerinin tavan yaptığı yıllardı. Arkadaşlarımın çoğu Çapa Yüksek Öğretmen Okulu öğrencisiydi aynı zamanda. Okulları sık sık ya ülkücüler ya da polis tarafından basılıyor, işlenen cinayetlerin hesabı sorulmuyordu.

1971'de darbe olduğunda ben de okulu bitirmiştim. Şansım yaver gitti; yeni kurulmakta olan Mensucat Santral Çocuk Yuvası ve Kreşi'nde kurucu ve yönetici olarak işe başladım ve orada beş yıl çalıştım.

Türkiye İşçi Partisi üyesi olmam, geceleri afişe çıkmak gibi bazı yükümlülükler getiriyordu. Beş yılın sonunda, TİP'te tam zamanlı çalışmak amacıyla, kreşteki işimden istifa ettim. Parti'de de yaşımla ilgili bir ayrımcılık yaşamadım. Abi - abla hiyerarşisi olsa da her yaştan insan vardı. Başkanımız kadındı ama, kadınlar azınlıktaydı.

1980 darbesiyle hayatlarımız değişti. Ben o sırada Parti'nin bir organı olan Bilim Yayınları'nın yöneticisiydim. Binamız basılıp da kitaplarımız talan edilince işsiz kaldım, birçok arkadaşımız da tutuklandı. Daha önce İTÜ'den gelen, gündüz bakımevi kurma teklifini kabul ettim. O karanlık günlerde İTÜ'nün dinamik ve genç hocalarıyla çalışmak ve sabahları çocukların aydınlık yüzlerine, ışıltılı gözlerine bakmak bana şifa oldu.

Bu arada çeviri yapmaya başladım. İTÜ'den sonraki durak Ana Yayıncılık'tı. Ana Yayıncılık, 90'larda cuntanın gadrine uğramış onlarca entelektüel muhalif gence güvenli bir sığınak oldu. Orada ***Temel Britannica*** adında bir çocuk ansiklopedisinde çalıştım. Ana Yayıncılık'ta gençler çoğunlukta olsa da, orada çalışan her yaşta insan vardı, onun için hiç ayrımcılık hissetmedim.

Feminizmin yabancısı değildim hiçbir zaman. Adını koymamış olsam da, küçüklüğümden beri kızlarla oğlanlar arasında, bizim ailede bile ayrımcılık yaşandığının farkındaydım. Sonraki yıllarda, kendi çocuklarımın böyle bir ayrımcılık yaşamaması için çok gayret ettim. Bulaşık makinesi yokken bile küçük yaştan itibaren bizim evde hemen hemen her iş paylaşılırdı.

80 sonrası, kadınların sol örgütlerin içinde erkek yoldaşlarını ayrımcılıkla suçladığı yıllardı. Merakla okunacak pek çok yayın vardı. Ülkemizde de feminizm filizleniyordu. İstanbullu kadınların, cuntanın getirdiği yasaklara rağmen evlerde toplanıp feminizmi tartıştığı, kitaplar çevirdiği, hatta mahkeme kararlarına baş kaldırarak, "Dayağa karşı yürüyüş" ile gündem oluşturduğu yıllarda ben Hollanda'daydım. Memleket olaylarını sıcağı sıcağına izliyor, arkadaşlarımla haberleşiyordum. ***Feminist***'in ilk sayısı elime geçtiğinde nasıl sevindiğimi anlatamam, taptaze bir ses, bir soluktu.

1995'e geldiğimizde ***Pazartesi***'nin yayın kurulunda yer almak benim için yeni bir sayfaydı. 60'ıncı doğum günümü Çiçek Pasajında bir meyhanede kutladık. Yaşımın ilerlemesi bende olumsuz bir etki yaratmadı hiç. ***Pazartesi***'de herkes feminist olduğu için yaş ayrımı elbette söz konusu değildi!

Saçlarım ağarmaya başlamıştı. Başlangıçta birkaç yıl boyamayı denediysem de sonra tümden vazgeçtim. Annem bunu çok yadır-

gamıştı ama sonradan, "Bana yakışmazdı ama sana yakışıyor," diyerek teselli buldu! Ak saçlar metroda ve öteki genel taşıtlarda, ne kadar itiraz etsem de bana mutlaka yer verilmesine neden oluyordu!

Ailede yaşlılar olarak babaannem, anneannem ve büyükbabam vardı. Babaannemin yaşı bir hayli ileriydi, onu bana güzel masallar anlatan tonton bir ihtiyar olarak hatırlıyorum. Namazında niyazında, çevresiyle uyumlu bir kişiydi. O da büyükbabam da ben on yaşındayken aramızdan ayrıldı.

Hayatımda iz bırakan, her vesileyle andığım ise anneannemdir. Biz çocuklar ona "büykanne" derdik. Herkesin derdine deva olan büykannem 80 yaşına kadar yaşadı. Babamın taktığı adıyla, "Hızır"dı o. Gerçekten de müstesna bir insan olduğunu çocuk halimle bile fark ediyordum. Kendisine hiç zaman ayırmazdı, ancak çarpıntısı olduğunda, kendini yatağa atar, sözüm ona biraz dinlenirdi. Önden ilikli, çift cepli elbiselerini kendi diktiği gibi, bizlerin talebi olan mont vb. giysileri de patronsuz, biçip dikerdi. Kuzenimle beni iki yanına alıp her akşam yemekten sonra bize ***İki Çalgıcının Seyahati***'ni okurdu eski yazılı bir kitaptan ama yeni yazıyı da kısa zamanda öğrenmişti.

Büykannemden uzun uzadıya bahsetmemin nedeni, onu hiç yaşlı olarak görmememdir. Her an faal, hiçbir külfetten kaçınmayan, üç aylıklarını aldığında ilaç parasını ayırıp kalanı ihtiyacı olanlara ve biz çocuklara dağıtan eli açık, çok şefkatli bir kadındı. "Yaşlı" kalıbına uyan biri değildi, bana göre her daim gençti.

Benim yaşlılığımı, ihtiyarlığımı her ne derseniz, yüzüme vuran ise, RTE'nin "Kürtaj cinayettir" sözünden sonra, "Her kürtaj bir Roboski'dir," demesi üzerine, Şişli'de katıldığım mitingde basının ilgi

odağı olmamdır. Pankartımla yürürken, sorular yağmaya ve fotoğraflarım çekilmeye başlandı! "Nasıl haberim olmuştu mitingden? Bu yaşta böyle bir mitinge katılmamın nedeni ne olabilirdi, vb." Kürtaj hakkının tüm kadınları, hatta erkekleri de ilgilendirmesi gereken politik bir konu olduğunu; feministlerin dünyanın her yerinde bu hak için mücadele ettiğini; bunun yaşının olmadığını anlatmaya çalıştım. Oysa onlar için asıl mesele, doğurganlık yaşını çoktan geride bırakmış bir kadının böyle bir mitinge katılmış olmasıydı! Evet, artık ihtiyar bir kadındım, haddimi bilip evimden çıkmamam gerekirdi. Çekilen onca fotoğrafa karşın neyse ki, ertesi gün hiçbir yerde resmim çıkmadı!... Acaba kulaklarına bir miktar kar suyu kaçırmayı başarmış olabilir miydim?

75 yaşında araba kullanmayı bıraktım. Bu kendi adıma büyük bir fedakârlıktı ama reflekslerimin eskisi gibi olmadığını hissediyordum. Uçak yolculuklarında tekerlekli iskemle istiyor, bu sayede pasaport kontrolünden rahatça geçiyor ve çantalarım önüme geliyordu. Müzeleri tekerlekli sandalyeyle dolaşmak da öteki izleyicilerde saygı uyandırdığı gibi, her istediğim esere rahatça ulaşabilmemi sağlıyordu.

(8x10) + 8 yıllık yaşamımın sonuna doğru başıma gelmedik kalmadı! Bizim eve yakın koruda neşeyle yürüyüşe çıktığım bir sabah ayağım kayıp zınk diye oturdum yere. İki omurumun incindiğini sonradan öğrendim. Üç ay yatağa bağımlı kaldım. Neyse ki daha sonra yürüyebildim. 2020'de kovid-19'a yakalandım! Çocuklar odamı bir yoğun bakım ünitesine dönüştürdü. Böylece tedavimi evde sürdürdük. Ancak çok uzun bir süre bir oksijen aygıtıyla yaşamak zorunda kaldım; şimdi bile hâlâ geceleri bana eşlik ediyor. Bundan on ay kadar önce mide fıtığı tanısıyla, önce Acıbadem Hastanesi'nin yoğun bakım ünitesinde, sonra da hastanede zor

günler geçirdim. Uzatmayayım, ölüm kalım sınırındaki ameliyattan sağ çıktım ama onca zaman yatmış olmaktan dolayı kaslarım iflas etmişti ve ayakta duramaz haldeydim. Fizyoterapi ve egzersizlerle bir bebek gibi yeniden yürümeyi öğrendim.

Aklımın başımda olması en büyük nimet benim için! Çevremdekilerin şefkat ve anlayışı sayesinde hayatımı sürdürebildiğim için bahtiyarım. İleri yaştan kaynaklanan kimi sorunlara ve kısıtlamalara rağmen ihtiyarlamış gibi hissetmiyorum. Yaşlandım o kadar! Ama doğrusu, kapıyı açıp da kendi başıma sokağa çıkmayı, deniz kıyısında yürümeyi, eskisi gibi başıma buyruk olmayı özlemiyor değilim...

Beril
1 Ekim, 2022, Tarabya

Feminizm – Yaşlılık

İşin doğrusu birkaç kez okumak zorunda kaldım bana gelen mektubu. Bana yaşlı kadınlar ne gibi ayrımcılıklara maruz kalıyor gibi bir soru yöneltilseydi, oturduğum yerden tümüne yakınını söyleyebilirdim. Kendi yaşadıklarımı -hayatımın çok radikal değişikliklere uğradığı birkaç süreç oldu ve her birinde bunu farklı şekillerde yaşıyor olduğumdan- nasıl anlatacağımı bilemedim.

Biraz gerilere gitmeden yaşadıklarımı tam anlatamam; önce kendimi anlatmalıyım. 64 yaşındayım, eczacıyım, şu anda çalışmıyorum. İki çocuğum var, biri kız ve birçok önyargıyı yok ederek uzak yol kaptanlığı yapıyor; bir de oğlum var o da sinema televizyon mezunu ve yönetmen. Toplumsal cinsiyet rolleri üzerinde yaptığı birtakım çalışmaları da olan feminist dostu bir çocuk. Elbette bu çocukların babası olan bir adam vardı; onu hayatımdan zorla kazıyarak attım. Yaşadığım şehir olan Diyarbakır'dan Adana'ya taşındım; apartman katlarından kurtulup bahçeli evlerde yaşamaya başladım.

Diyarbakır'daki süreci anlatmadan ya da eczanede gözlemlediğim kadın hastaları, onların gözlediğim deneyimlerini, eksik kalacak birçok şey. Çünkü biraz tersine bir hikâye benimki... Sol görüşlü bir siyasi örgütte geçmiş olan öğrenciliğimi süsleyen cezaevi günlerinden sonra, Diyarbakır'a çalışmak için geldim. Herkesin

bacısı iken, kimi zaman duygularımızı da içimizde saklarken, benimle aynı siyasetten olmadığı için bacısı da olamadığım ve bana kendimi kadın gibi hissettiren, sigaramı yakmak için fırlayan, sandalyemi çeken, bana çok âşık solcu Diyarbakırlı bir adamla evlendim.

Çocuklarım oldu, işimden uzaklaşıp daha çok çocuklarımla ilgilendim. Geleneksel işbölümünü baştan reddetmiştim, bunun için dışarıdan destek de alıyordum. Bir süre sonra, vücudumun formu bozuldu, göğüslerim sarktı, beyazlarım ve kırışıklarım oluşmaya başladı. Neyse lafı uzatmayayım, kocamın beni aldattığını fark ettim. Ben 40'lı yaşlardayım ve o beni genç güzel Rus kadınlarla aldatıyor ve sürekli genç kadınlara bakıyordu. Kendimi başka kadınlarla kıyaslarken buldum; incinmiş olarak. Kocaman genç bir kuşak geliyor, ben yaşlanıyordum. Spora gittim, cilt bakımları yaptırdım, inceldim, zaten çiçek çocuklarından bana armağan bir giyim tarzım vardı. Bence hoş bir kadındım ama her gün bir gün daha yaşlanıyordum. Bir yandan da benimle oldukça ilgili benden genç veya yaşlı erkekler vardı.

Ben bu yarışın ve cenderenin içinden çıktım...

Bir hastanenin karşısında dükkânım olduğu için hiç de bilmediğim bir kent olan Adana'ya taşındım. Bahçesinde sebze ve meyveler olan bir eve taşındım. Çocuklarım çok mutluydu, köpeğimiz vardı, ben de çok mutluydum. Göbeklendim biraz ama bunu dert etmedim, kimseyle kendimi kıyaslamıyordum. Orman menekşeleri, limonlar, hatta yılanlar... Yüzümü doğaya dönünce, kendimi buldum ve doğal halimle yaşamdan zevk almaya başladım. Ekmek, biçmek, şarap içmek, odun taşımak hepsi çok sağaltıcı geldi. Sonra aktif çalışma yaşamım başladı, "arabanın debriyaj plakasını yedin

yedin" diye hönküren biri olmayınca araba kullanmaya başladım. Çocuklar ise kendi işlerini kendileri görüyordu.

Eczanem büyük bir hastanenin karşısındaydı ve psikiyatri hastalarının da yolunun üstüydü. Çok fazla orta yaşlı kadın hastada aynı şikâyetleri gözlemliyordum. Kadınların bir kısmı emekliye ayrılmış, çocukları üniversite kazanmış veya evlenmiş, tüm yaşama nedenlerini yitirip kocasıyla evde tek kalmışlardı; biraz empati kurup biraz sohbetle anlatıveriyorlardı. Şikâyetler benzerdi, migren veya baş ağrısı ona eşlik eden omuz kas tutulmaları, uykusuzluk, sinirlilik. Kocalar ise, onlara kendini değersiz hissettiren, mutsuz eden kendileri değilmiş gibi psikiyatri kliniğinden gelen bir kadının yanında olmaktan rahatsız, birbirine benzer tiplerdi. İçimden hep "şu adamı götürüp tedavi ettirsek bu kadının şikâyetlerinin çoğu geçer" dedim. İstisnasız bunu gözlemledim. Birinde hatta "benim de migrenim vardı, boşandım şıp diye kesildi" dedim. Kadınlarla gülüştük. Neyse yine bana dönelim.

2001'de Amargi örgütlenirken kendimi içinde buldum, daha sonra ayrıldım ve SFK ile bu sefer feminist hareketin aktivistlerinden biri oldum. Yaş olarak arkadaşlarımın hepsinden büyüktüm ancak aramızda yaş hiyerarşisi oluşturmamak için hayli özen gösterdik. Kimse bana abla ya da teyze demedi, ben de deneyim aktarırken hassas davrandım; "bilen", "yaşı büyük kadın" olmadım, eşit ilişkiler kurmaya çalışıyorduk. Yani bu konuda hassasiyetimiz vardı ve koruduk bunu. Ve ben de zaten yaşımın hiç farkında değildim. Yapılacak tüm pratik işlerde afiş asmaktan, diğer illerde olan eylemlere dek, iki çocuğa ve bir köpeğe bakan orta yaşlı bir kadın olarak belki dolaba fazladan yemek koydum filan ama bunları sorun olarak görmedim.

Kendimden genç sevgililerim oldu. Bu ilişkiler içinde de kendimi yaşlı hissetmedim. Sonuç olarak sürecimi tersine çevirmiştim doğaya ve kadın yoldaşlarıma yaslanarak.

Ta ki menopoza girene dek bir yaşlılık derdim olmadı. Menopoza girdiğimde ise artık kadın olarak eksilmişim gibi saçma bir düşünce içinde buldum kendimi. Sıcak basmalarım, sinirliliğim "menopozlu kadınlar gibi" diye aşağılanma sıfatı olan menopoz halini yaşıyordum. Menopoza girdiğimi arkadaşlarıma söyleyince genç yaşta menopoza girdiklerini ama bunun saklanılası bir şey olduğunu düşünüp bu konuyu konuşmadıklarını anladım.

Eczacılık yaparken dolandırıldım ve iflas ettim. Benim için uzun ve sancılı bir depresyon süreci başladı. Kullandığım ilaçlar depresyon ilaçlarına karşı mukavemet oluşturmuştu. Ağır bir tedavi başladı, evdeydim ve çok kötüydüm. İntihar düşünceleri ile baş etmeye çalışıyordum. Kızım seferdeydi, oğlum dizi setinde. Evde tek kaldım. Tırnaklarım uzuyordu kesmek istemiyordum. Saçlarımı sürekli topluyordum. Az yıkanıyordum. Sürekli yatıyordum. Kimseyle görüşmek istemiyordum. Çişimi tutamıyordum, tam sıkıştığım anda altıma kaçıracak halde buluyordum kendimi. Görüşmek isteyenlerle görüşmeyince ve siz sürekli kötü olunca insanlar da bir süre sonra el çekiyor sizden. Bu bahsettiğim süreçte aslında öz bakımını yapamayan ağır bir hastanın olması gereken bir yerde olmalıydım yani bir bakımevinde. Ama evdeydim, alışverişe gittiğimde torbalara yiyecekleri çok yavaş koyduğum için azar işitiyordum. Taksiye bindiğimde ineceğim yeri söylerken bile duraksıyordum.

Ben başıma gelenleri kabul ettim. Çocuklarımın da desteği ile yaşama farklı yerlerinden tutunmaya çalıştım. İyileştim. İkinci eczacı olarak bir iş buldum. Yine bahçeli bir evde oturuyorum. Bir

senaryoya dönüşmesi için anı-öykü yazıyorum. Depresyon ilaçları ve yaşımla birlikte libidom düştüğü için ilişkilerimde daha akılcı ve seçiciyim, dolayısıyla hayatımda kimse yok.

Feminist kadınlarla beraber yaşayabileceğimiz minik bahçelerin ve evlerin hayalini kuruyorum, sağlık tesislerine yakın bir yerde elbette... Kuruyorum da kuruyorum.

Aysel
8 Ocak 2023, Adana

Yaşımız Yanımızda...

Yaşlanma ve feminizm grubuma...

Sevgili arkadaşlarım,
Feminist perspektifle yaşlanma hakkında birlikte okuyup konuştuğumuz halde, kendi 40'lı, 50'li son olarak da 60'lı yaşlarımla ilgili düşündüklerime, hissettiklerime gelemedim bir türlü.

Babamın 75-89 yaş arası yıllarını alzheimerla geçirmesinin ve onun arkasından annemin yaşlılığının tanıklığı ve bu süreçte birçoğumuz gibi onlara destek olurken yaşadıklarım, gözlemlerim buna yol açmış olabilir. Bir bakıma benden ileri yaştakilerin sorunlu ya da olağan yaşlanmalarının görüntüleri, duyguları zihnimde çok yer tuttu sanıyorum. Bunların arasında babamın son dört yılını geçirdiği bakımevindeki "yaşlılar" da var. Yalnızca sağlık problemleri, kaçınılmaz ya da reva görülen yaşlılık hallerinden değil bir ömrü yanlarında taşıyan, ilginç, renkli bulduğum bireylerden aklımda kalanlardan da söz ediyorum.

Yine de kendi deneyimime hemen yaklaşmamamın nedeni yalnızca bu değil galiba. Duygularım karışık... 64 yaşındayım. Kendimi "yaşlılıkla" ilişkilendirmiyorum. Oysa bir yandan da hayatımın, ne kadarsa, son döneminde olduğum hissi beni rahatsız etmeden yanı başımda duruyor.

Bazı dönemlerde içinde bulunduğum yaşı nasıl gördüğümle ilgili birkaç şeyle başlayacağım. Bakalım. 80'lerin sonunda, İstanbul'da dayağa karşı kampanyayı örgütleyen kadınların çağrısıyla ben de Ankara'da, şiddet gören bir kadından tanıklık almıştım. Çok geçmeden Ankara'daki feminist çağrılara kulak verip feministler arasına katıldığımda 30 yaşlarındaydım. "Politik yerimi buldum sonunda" dedirten bir dönem... Canlı, aktif olmakla ilişkilendirerek "ben eskiden daha yaşlıydım" gibi sözler ettiğimi hatırlıyorum o günlerde. 30'larında kendini bulmakla ilgili olmalı bu. Bir yandan da farklı yaşlardan kadınlarla, feminist bir iklim içinde olmanın, kendimi rahat ortaya koyabilmenin kendimi daha genç algılamamda payı vardır.

O ilk beş altı yıllık aktif dönemimden sonra biraz geriye çekildim. Gelişmeleri takip ettim, eylemlere katılmak dışında başka çalışmalar yaptım, bazen duyduğum bir eyleme bir kadın daha olsun diye gitmişimdir. 2000'lerde herhangi bir grup, örgüt içinde değildim. 2012'de kürtajın yasaklanması girişimlerinin birçok ildeki eş zamanlı protestoları sırasında tekrar sokağa çıktım. 2013'te Ankara Feminist Kolektif'in kuruluşuna, eskilerden haberdar olan biri olarak yine bir şeyler yapma zamanı duygusuyla katıldım. 55 yaşındaymışım o zaman. Hiç de az değilmiş yaşım. Bak şimdi 55'e yaşlı der gibi oldum. (Bilinçlenmek zaman istiyor. :) Çoğunlukla yaşları benden çok daha küçük kadınlar vardı. Daha çok feminist kuşakların farklılıklarını gözlemledim o süreçte. Daha atak, meydan okuyan bir dil... kendine güven ve büyüdükçe daha çok tepkilere maruz kalan hareketin "bizi geri püskürtmek kolay değil öyle" refleksi... Biraz kendiliğindenlik azalmış gibi, ilkeler, adlandırmalar artmış, "politik doğruculuk"un kimi anlarda gözüme battığı durumlar devam ediyor. Ancak yaşlı ayrımcılığı anlamına gelecek tavırları hatırlamıyorum.

Her yerde olduğu gibi epeydir uzun uzun yürütmüyorlar ya Ankara'da bizi. Daha önce yürüyüşlerde bazen hep birlikte birden duruluyor, çökülüyor, sonra birden kalkıp koşuluyordu. Hülya, sen daha grubumuz kurulmadan, herhalde bu doğrultuda düşünceler kafanda mayalanırken, "yaa her yaşta kadına uyuyor mu bakalım bu koşma-durma eylemi" anlamında bir soru sormuştun, aklımda tutmuştum bunu. Ama biz bir araya gelene kadar uzun boylu bu konularda eleştirel düşünmeyi ilerletmemişim.

Emekli maaşı, başını sokacak evi, onu gözetecek yakınları, arkadaşları olan çocuksuz bir kadın olarak "aklım da başımda" kalırsa gelecek beni korkutmuyor. Ne yalan söyleyeyim, şimdilerdeki hafızam ve genetik mirasımı göz önüne alınca, 80'lerinde olan bazı feminist arkadaşlarım kadar pırıl pırıl bir zihnim olacağını düşünmüyorum. O yaşı göreceksem de idare etmeyi dilemekten başka yapacağım bir şey yok.

Çok dolu dizgin bir hayatım olmasa da her çeşit iş, buluşma için metroya, dolmuşa binip üşenmeden atlayıp giderken artık bu gidiş aralıklarını uzun tutuyorum. Bunu sorun olarak görmeden "yaşlanma" işareti olarak kabul ediyorum. Genelde "yaşını göstermeyen" biri olarak anılsam da yüzümdeki çizgileri biliyorum, yüzümün sol yanında diklemesine inen bir çizgi var, ondan ayrıca hoşnutum.

Geçenlerde yeni tanıştığımız bir feminist arkadaş, sohbet sırasında yaşadığım semtte ne zamandır oturduğumu sordu. Bu sırada yaşımın onun tahmin ettiğinden daha büyük olduğunu anlayınca "feminizm genç tutuyormuş" dedi. Tam ayrılıyorduk, gülümseyip "evet öyle herhalde" dedim. Aslında kaç yaşındaysam yaşıma sahip çıkıyorum, yaşlanma deneyimine de. Belki eşit ilişkiler kurma çabası içinde yaşlanmayı görünmezleştirdik. Şimdi biraz da bunu düşünelim değil mi?

Beni her zaman, en çok her birimizin yaş ya da diğer farklılıklarımızdan gelen deneyimlerimiz eşliğinde birlikte düşünmek, öğrenmek heyecanlandırmıştır. Bu çalışmamız da bunun çok güzel örneklerinden biri oluyor. Beraber bir şeyler yapmak için harika bir feminist ekip olduğunu düşünsem de ilk toplandığımız günlerde, benden kaynaklanan nedenlerle pek verimli olamayacağımı düşünüp tereddüt etmiştim. Şimdi bu kolektif çalışmanın bir parçası olduğum için çok mutluyum.

Yaşımız yanımızda, şiddetten uzak, paylaşmaktan ve yaşamdan yana bir hayatı dokumak için feminist ilmekler atmaya devam etmek üzere…

Sevgilerimle…

Aynur

30 Ocak 2023, Ankara

Yaşlılığın Başlangıcı

Canımcığım, yazdıklarına nasıl karşılık vereceğimi bilemediğim için bu kadar uzun sürdü cevabım, tahmin etmişsindir. Bir de yıllar önce yazdığın şu mektubu aradım, hani "yetişkinliğin başlangıcı neresi?" diye sorduğun. Bilmem bu sorunun cevabını buldun mu ama bana öyle geldi ki, şimdi de yaşlılığın başlangıcını arıyorsun. Hatta bulmuşsun bile! En azından benim yaşlılığımın başlangıcını. Yoksa ne diye hayatımı daralttığımdan, insanlardan uzaklaştığımdan dem vurup daha fazla insan içine çıkmam gerektiğini ima edecektin?

Anlıyorum ki bütün bunların yaşlanmamla ilgili olduğunu düşünüyorsun, beni bu felaketten korumaya çalışıyorsun. Belli ki bu başlangıç, yetişkinliğinki kadar heves uyandırıcı değil.

O zaman pek emin değildim ama artık biliyorum, benim için hayat öyle bölümlere ayrılabilen bir şey değil. Yaşıyoruz işte. Bazı bakımlardan çok erken yaşlanıyoruz, bazı bakımlardan ergenliğimiz bitmek bilmiyor. "Dünyada iki cins insan vardır, kadınlarla erkekler" fikri ne kadar daraltıcıysa, insanların yaşlarına göre kategorilere ayrılması da öyle görünüyor bana. Eni konu ideolojik bir mesele yani.

Biliyorum, içinden "sen onu ağrıyan dizlerine söyle" diyorsun, haklısın. Yaşlanmak diye bir şey var. Tıpkı cinsiyet diye bir şeyin olduğu gibi. Ama bıraksan, kim bilir ne kadar farklı yaşlılıklar, ne

kadar farklı yaşlanmalar olacak. O zaman "65 üstü" lafı öyle kalakalacak boşlukta. "Yaşına uygun" lafı da. 60 yaş üstü kadınlar için makyaj tavsiyeleri de. İpek Hoca anlatmıştı, televizyonda bir çocuk dizisine babaanne karakteri yazıyorlarmış, senarist bir türlü Sürahi Hanıma benzeyen o kadından uzaklaşamamış. Sonradan kendi babaannesinin de hiç öyle başı örtülü, beli bükük, huysuz bir kadın olmadığını itiraf etmiş! Ama işte, klişeler, klişeler. Sürahi Hanıma benzemiyorsan, "yaşına uygun" değilsin demek!

"Hayatın genişlemesi" ya da "daralması" da öyle bir klişe olabilir, biliyorsun. Daha çok insan, daha çok toplantı, daha çok kitap, daha çok yolculuk... Bunlardan artık eski zevki almıyorum, bunun yaşlanmakla bir ilgisi var mı, bilmiyorum da. Ha, şöyle bir ilgisi olabilir: sandalye tepelerinde eskisi kadar uzun oturamıyorum, herhangi bir şeylere binip herhangi saatlerde uzun yollar gitmeyi göze alamıyorum, ucuz pansiyonlarda kalmayı da. Tabii eskiden sinir olduğumuz "kenara para koyma" mevzu var bir de. "Dünyanın bin türlü hali var". Ama sorarım sana, bütün bunlar benimle mi ilgili sadece? Dünyayla da bir ilgisi yok mu, hani şu bin türlü hali olan şeyle? Sanki onun kuralları hiç değişmezmiş de biz o kurallara uymak zorundaymışız. Uyamıyorsak, vay halimize! Basamak yüksek diye otobüse binemeyenler varsa, basamağı alçaltacaksın, onlara "siz artık otobüse binmeyin" demeyeceksin! İnsanların dizleri ağrıyorsa, gidebilecekleri yakın ve ucuz fizik tedavi merkezleri olacak!

"Toplantı dediğin kapalı bir yerde yapılır ve çok ciddi bir şeydir" de bunun gibi. Diyorsun ya artık toplantılara da gelmiyorsun, kendini iyice çektin diye. Bunun bir sebebi, kalabalık bir ortamda, kapalı bir yerde üç saat falan kalamamam (bu kovid de çok fena oldu tabii), bir sebebi de o kadar ciddiyeti kaldıramamam. Bu da mı yaşlanmaktan diyorsun? Bilmiyorum vallahi, bütün öğleden

sonrayı muhabbet ederek, örgü örerek geçirdiğim kadınlar da var; dünya meseleleri de konuşuyoruz (unutturma, şu asbestli gemi hikâyesini anlatacağım sana görüştüğümüzde).

Laf aramızda, yaşlılık / gençlik mevzunun beni en çok zorladığı yerler de bu toplantılar. İster yüz yüze olsun ister internette, her seferinde kendimi yüz yaşında hissediyorum! Geçen seneki bitmeyen zoomlar dizisinin sonuna bu sebeple gelememiştim itiraf edeyim. Gerçek konuşmalar değil de birtakım sahne almalar, birtakım performanslar vardı orada, değil mi? Öyle olunca da personalar, roller, yaşlar, ünvanlar... Bize düşen "tecrübeli" rolünden memnun muydun sen? Üstelik, o muameleyi bizim istediğimizden çok emindi herkes! Bu dünyada daha uzun süredir bulunmanın doğal sonucuymuş gibi. Ne alakası varsa. Hayatımda kayak yapmadım, dört saatten uzun uçmadım, 8 Martlar dışında katıldığım yürüyüş sayısı beşi geçmez, boşanmadım, hiçbir derneğin başkanı olmadım... Tecrübelerim var, acemiliklerim olduğu gibi.

Yani diyeceğim, kendimi yaşlılığın kollarına bırakmakta değilim ama dünyanın halleri beni kovuğuma doğru sürüyor. Belki de yaşlanmak denen şey, bundan ibarettir. Tıpkı çalışmayan kasların kısalması gibi, insan dünyaya uygunsuz hale geliyordur yavaşça. Bunun için insana değil, dünyaya bakmak lazım!

Geldiğinde yaşlılığımızın başlangıcını kutlayalım seninle, belli mi olur belki yetişkinlikten daha eğlencelidir yaşlılık ☺

Aksu
16 Ekim 2022, Akçakoca

"Tartışacak, konuşacak çok şey var çünkü patriyarka, gençliğimizdekilere ek olarak, farklı ezme, sömürü biçimleriyle yaşlandığımızda da peşimizde. Kapitalizm ise yıkıcılığını daha derinden hissettiriyor, ayrımcılığı had safhada yaşatıyor bize. Tahakküm farklı biçimleriyle geliyor, şiddetin başka yüzlerini de görüyoruz 'yaşlanan' kadınlar olarak.

Yaşadıklarımızı, gözlemlerimizi değerlendirirken sorularımız çeşitlendi. Feminist bakışımız bizi, olumsuz anlamlar yüklenen yaşlılık düşüncesinden uzak tutmaya yetiyor mu? Farklı kuşaktan feministler bir aradayken yaşlı ayrımcılığı hissediyor muyuz? Genç kadınların olumlu, güçlü bir yaşlılık fikriyle yaşlanması için yaşçılık, yaş ilişkileri konusunda farkındalık yaratmak için neler yapabiliriz?"

Mektuplardan oluşan bu kitapta, feminist hareketten gelen kadınlar yaşlılık konusu üzerine söz alıyorlar. Kadınlar, kendi yaşlılıklarını ve yaşlanma deneyimlerini, yaşlılıkla ilgili korkularını, yaşlılıkla ilgili çarpıtılmış düşünceleri irdeleyip yaşlılığın feminist bir mesele olduğunu görünür kılıyorlar. Kitap, açtığı bu tartışma başlığı bağlamında ufuk açıcı bir eser niteliğinde.

ISBN: 978-605-2318-84-3

dipnot